T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
KAMU HUKUKU BİLİM DALI

TÜRK ÇEVRE HUKUKUNDA İDARİ YAPTIRIMLAR

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Abdullah Edip BULUT

KOCAELİ 2019

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
KAMU HUKUKU BİLİM DALI

TÜRK ÇEVRE HUKUKUNDA İDARİ YAPTIRIMLAR

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Abdullah Edip BULUT

Prof. Dr. Müslüm AKINCI

KOCAELİ 2019

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
KAMU HUKUKU BİLİM DALI

TÜRK ÇEVRE HUKUKUNDA İDARİ YAPTIRIMLAR

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Tezi Hazırlayan: Abdullah Edip BULUT

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 26/06/2019-18

Jüri Başkanı : **Prof. Dr. Müslüm AKINCI**

Jüri Üyesi : **Dr. Öğr. Üyesi Seydi ÇELİK**

Jüri Üyesi : **Dr. Öğr. Üyesi Şaban Cankat TAŞKIN**

KOCAELİ 2019

ÖNSÖZ

MAHİYETİNDE TEŞEKKÜR

Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Öğrenimi süresince ilgisini ve bilgisini bizlerden esirgemeyen, hoş sohbeti, yüksek insani değerleri, nezaketi ve mütevazılığı ile kalplerde güzel izler bırakan tez danışmanım, muhterem hocam Prof. Dr. Müslüm Akıncı'ya katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Tezimi hazırlarken önerileri ile fayda sağlayan değerli dostlarım, meslektaşlarım Hâkim Engin Fırat'a, Doç. Dr. Ahmet Küşat Ersöz'e ve yazım aşamasında yardımlarından dolayı Öğr. Gör. Gökhan Çaybaşı'na teşekkürü bir borç bilirim.

Son olarak hayatımın her alanında daima yanımda olan, destekleyen, çalışmama güç ve ilham veren aileme teşekkür ederim. Tezimin hukukçulara, okuyuculara ve çevre hukuku alanına ilgi duyan araştırmacılara faydalı olması dileğiyle.

Mayıs-2019

Abdullah Edip BULUT

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ i
İÇİNDEKİLER ii
ÖZET vi
ABSTRACT vii
KISALTMALAR viii
GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. ÇEVRE HUKUKUNUN KONUSU, ÖNEMİ ve İLKELERİ 4
1.1.1. KAVRAMSAL BOYUTU İLE ÇEVRE 4
1.1.2. ÇEVRE HAKKI 7
1.1.3. ÇEVRE HUKUKUNUN TARİHSEL GELİŞİMİ 9
1.1.3.1. Uluslararası Süreçteki Gelişimi 10
1.1.3.2. Ulusal Süreçteki Gelişimi 11
1.1.4. ÇEVRE HUKUKUNUN KAYNAKLARI 14
1.1.4.1. İç Hukuk Açısından Kaynaklar 15
1.1.4.2. Uluslararası Hukuk Açısından Kaynaklar 19
1.1.4.3. Diğer Kaynaklar 20
1.1.5. ÇEVRE HUKUKUNUN KONUSU 20
1.1.6. ÇEVRE HUKUKUNUN ÖNEMİ 21
1.1.7. ÇEVRE HUKUKUNUN İLKELERİ 22
1.1.7.1. Önleme İlkesi 22
1.1.7.2. İşbirliği ve Eşgüdüm İlkesi 23
1.1.7.3. Bütünleştirme (Entegrasyon) İlkesi 24

1.1.7.4. Kirleten Öder İlkesi 24
1.1.7.5. Katılım İlkesi 27
1.1.7.6. İhtiyatlılık İlkesi 29
1.2. ÇEVREYE KARŞI İŞLENEN HUKUKA AYKIRI FİİLER 31
1.2.1. GENEL BİR BAKIŞ 31
1.2.2. YAPTIRIM KAVRAMI 32
1.2.3. CEZA HUKUKUNA İLİŞKİN FİİLLER (ÇEVRE SUÇLARI) 33
1.2.3.1. Genel Olarak 33
1.2.3.2. Radyasyon Yayma Suçu 34
1.2.3.3. Tehlikeli Maddelerin İzinsiz Şekilde Bulundurulması veya El Değiştirmesi Suçu 35
1.2.3.4. Kasten İşlenen Çevrenin Kirletilmesi Suçu 36
1.2.3.5. Taksirle İşlenen Çevrenin Kirletilmesi Suçu 36
1.2.3.6. Gürültüye Sebep Olma Suçu 37
1.2.3.7. İmar Kirliliğine Sebep Olma Suçu 38
1.2.3.8. Zehirli Madde Katma Suçu 39
1.2.3.9. Zehirli Madde İmal ve Ticareti Suçu 40
1.2.4. İDARİ YAPTIRIMLARA KONU FİİLLER (KABAHATLER) 41
1.2.4.1. Genel Olarak 41
1.2.4.2. Çevreyi Kirletme Fiili 43
1.2.4.3. Gürültüye Neden Olma Fiili 45
1.2.4.4. Rahatsız Etme Fiili 45
1.2.4.5. İşgal Fiili 45
1.2.4.6. Yasaklanan Alanlarda Tütün Mamullerinin Kullanılması Fiili . 46

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. TÜRK ÇEVRE HUKUKUNDA İDARİ YAPTIRIMLAR ve HUKUKİ NİTELİĞİ 48
2.1.1. İDARİ YAPTIRIM KAVRAMI 48
2.1.1.1. İdari Yaptırımların Genel Özellikleri 48
2.1.1.2. İdari Yaptırımların, İlkeleri ve İdari İşlem Kaynaklı Özellikleri 50

2.1.1.3. İdari Yaptırımların Amacı 51
2.1.1.4. İdari Yaptırımların Kolluk ile Olan İlişkisi 52
2.1.2. TÜRK ÇEVRE MEVZUATI 53
2.1.2.1. Umumi Hıfzıssıhha Kanunu 54
2.1.2.2. Orman Kanunu 55
2.1.2.3. Maden Kanunu 55
2.1.2.4. Yerel Yönetimler Hakkındaki Kanunlar 55
2.1.2.5. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu 56
2.1.3. ÇEVRE KANUNU'NDA DÜZENLENEN İDARİ YAPTIRIMLAR 57
2.1.3.1. İlgili Düzenlemeler 58
2.1.3.1.1. Hava Kirliliği 58
2.1.3.1.2. Toprak Kirliliği 60
2.1.3.1.3. Su Kirliliği 61
2.1.3.1.4. Çevresel Etki Değerlendirmesi 61
2.1.3.1.5. İzin Alma, Arıtma ve Giderme Yükümlülüğü 63
2.1.3.1.6. Denetim, Bilge Verme ve Bildirim Sorumluluğu 63
2.1.3.1.7. Gürültü ve Titreşim 64
2.1.3.1.8. İyonlaştırıcı Olmayan Radyasyon Yayılımı 64
2.1.3.1.9. Biyolojik Çeşitliliğin ve Ekosistemin Korunması 65
2.1.3.1.10. Çevre Yönetimi Birimi Oluşturma ve Çevre Görevlisi Bulundurma Sorumluluğu 66
2.1.3.1.11. Atıklar 66
2.1.3.1.12. Acil Durum Planları 67
2.1.3.1.13. Herkese Açık Yerlerde Çevreyi Kirletme 67
2.1.3.1.14. Tehlikeli Kimyasallar 67
2.1.3.1.15. Faaliyetlerin Durdurulması 68
2.1.3.2. Çevre Kanunu'nda Düzenlenen İdari Yaptırımlarda Usul 69
2.1.3.2.1. Yaptırım Kararı Alma Yetkisi 69
2.1.3.2.2. Denetim Sonucu Tespit Edilen İhlalden Sonra Yapılacak İşlem 70
2.1.3.2.3. İdari Yaptırım Kararında Yer Alması Gereken Bilgiler 71
2.1.3.2.4. İdari Yaptırımların Uygulanması 71
2.1.3.2.5. İdari Yaptırım Kararının Tebliğ Usulü 71

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. ÇEVRE KANUNU UYARINCA TESİS EDİLEN İDARİ YAPTIRIMLARIN YARGISAL DENETİMİ 73
3.1.1. İLK İNCELEME 74
3.1.1.1. Görev 74
3.1.1.2. Yetki 75
3.1.1.3. İdari Merci Tecavüzü 76
3.1.1.4. Ehliyet 76
3.1.1.5. Kesin ve Yürütülebilir İşlem 77
3.1.1.6. Süre 78
3.1.1.7. Husumet 79
3.1.1.8. İYUK'un 3. ve 5. Maddelerine Uygunluk 79
3.1.2. İDARİ YAPTIRIM KARARININ ESASINA YÖNELİK İNCELEME 80
3.1.2.1. Yetki Unsuru 81
3.1.2.2. Şekil Unsuru 82
3.1.2.3. Sebep Unsuru 84
3.1.2.4. Konu Unsuru 85
3.1.2.5. Amaç Unsuru 86
3.1.2.6. Yargılama Usulü 89
3.1.2.7. Müsadere Sorunu 90
SONUÇ 92
KAYNAKÇA 95
ÖZGEÇMİŞ 101

ÖZET

Herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Bu doğrultuda çevre hakkı Anayasa'da güvence altına alınmış ve bu hakkın korunması devletin bir yükümlülüğü haline gelmiştir. Bu yükümlülüğe göre, çevreyi iyileştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirliliğini önlemek için birtakım önlemlerin alınması zorunludur. Çevre kirliliğini önleme sorumluluğunu yerine getirirken devlet tarafından alınan önlemlerden biri de idari yaptırım mekanizmasının işletilmesidir. Genellikle çevre ihlalleri gerçekleştikten sonra harekete geçen bu mekanizma, etkin bir şekilde işlemesi durumunda caydırıcılık sağlayarak çevrenin korunmasında önleyici bir rol oynayacaktır. Zira idari yaptırımlar, çevre hukukunun en önemli ilkesi olan *önleme ilkesi* ile doğrudan ilişkilidir.

Tezimizin konusu *Türk Çevre Hukuku'nda İdari Yaptırımlar* olup, çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, çevre kavramı, çevre hukukunun tarihi gelişimi, kaynakları, kapsamı ve önemi incelenip, çevreye karşı hukuka aykırı fiiller, ceza hukuku ve kabahatler hukuku açısından, bağlam dışına çıkmamak adına, yüzeysel olarak incelenmiştir. İkinci bölümde, idari yaptırım kavramı ve özellikleri belirtilmiş, Türk Çevre Mevzuatındaki ilgili düzenlemeler ele alınmıştır. Çevre mevzuatının geniş hacimli olması nedeniyle, çalışmanın bu bölümü 2872 sayılı Çevre Kanunu'na göre tesis edilen idari yaptırımlar çerçevesinde sınırlandırılmıştır. Üçüncü bölümde, söz konusu kanundaki ihlaller ve uygulanan idari yaptırımların yargısal denetimi; ilk inceleme ile yaptırım kararının esasına yönelik inceleme analiz edilerek yargılama usulünden ve müsadere sorunundan bahsedilmiştir.

Anahtar kelimeler: Çevre, Çevre Kanunu, İdari Yaptırımlar, Yargısal Denetim.

ABSTRACT

Everyone has the right to live in a healthy and balanced environment. The right to environment has been guaranteed in the Turkish Constitution and thus the protection of this right has become an obligation of the state. According to this obligation, a number of measures should be taken to improve the environment, to protect the environmental health and to prevent environmental pollution. One of the measures taken by the state when carrying out the responsibility of preventing environmental pollution is "administrative sanction" mechanism. This mechanism, which usually comes into action after environmental violations take place, will play a preventive role in the protection of the environment by providing deterrence if it operates effectively. Because, administrative sanctions are directly related to *the principle of prevention*, which is the most important principle of environmental law.

The subject of our thesis is *Administrative Sanctions in Turkish Environmental Law* and the study consists of three chapters. In the first chapter, topics regarding the concept of environment, historical development of environmental law, sources of environmental law, scope and importance of environmental law are discussed. In addition, unlawful acts against the environment were examined superficially in terms of criminal law and misdemeanor law in order not to be out of context. In the second chapter, the concept of administrative sanction and its features as well as related regulations in Turkish Environmental Legislation are discussed. Due to the large volume of the legislation, this part of the study is limited to the administrative sanctions established in accordance with the Environmental Law (*Law No. 2872*). Finally, in the third chapter, the violations of Law No.2872 and the judicial review of the administrative sanctions applied were analyzed in terms of both the procedural and the merits examination. In addition to this, the trial process and confiscation problem were mentioned

Keywords: Environment, Environment Law, Administrative Sanctions, Judicial Review.

KISALTMALAR

a.g.e,	: Adı geçen eser
a.g.m,	: Adı geçen makale
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AY	: Anayasa
Bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
C.	: Cilt
ÇED	: Çevresel Etki Değerlendirmesi
ÇK	: Çevre Kanunu
D.	: Daire
İÜHF	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İYUK	: İdari Yargılama Usulü Kanunu
KTK	: Karayolları Trafik Kanunu
no	: Numara
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
RG	: Resmi Gazete
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
T	: Tarih
TBK	: Türk Borçlar Kanunu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TÇSV	: Türkiye Çevre Sorunları Vakfı
TMK	: Türk Medeni Kanunu
vd.	: Ve devamı

GİRİŞ

İnsan var olduğu andan itibaren içinde bulunduğu doğal ortam ile mücadeleye girişmiştir. Başlarda içinde bulunduğu ortamın ekolojik bir unsuru iken, teknolojik ilerlemeler ve sanayileşme sayesinde kendisinin de bir parçası olduğu doğal ortamdan ayrılmış ve doğayı kendisinin bir unsuru haline getirmeye çalışmıştır. Böylelikle artık insanın içinde yer aldığı ekolojik ortam yerine, merkezde insanın yer aldığı çevreden bahsedilir olmuştur.

İnsan tahakkümünün başka bir ifade ile baskı ve etkisinin nesnesi haline gelen çevrenin asıl işlevi sonsuz ihtiyaçlara kaynaklık etmesidir. Ekonomik gelişmeler uğruna, devletlerin büyüme politikaları, teknolojik imkânlar ve sanayileşme hareketleri kısa zamanda çevreyi geriye dönülemez şekilde tahrip etmeyi başarmıştır. Çevre felaketleri artık sadece çevreyi değil, ondan kendisini soyutlayan, çevreyi egemenliği altına almaya çalışan ve çevrenin hâkimi olduğunu düşünen insanları da tehdit etmektedir. Çevre hukuku bu süreçte giderek artan sorunlara çare olarak ortaya konulan çözüm arayışlarından birisidir. Çevre hakkı da bu bağlamda ele alınmaktadır.

Genel olarak çevrenin korunması için atılan adımlar, çevre hukukunun hayata geçirilmesi için izlenen yöntemler ve çevre hakkı taleplerinin karşılanmasında esas gayenin çevrenin korunmasından ziyade, zaten yaşanan çevre sorunlarının sebebi olan tüketim hedefli sistematik yapının sürdürülmesi olduğu gerçeği oldukça üzücüdür. Bu yaklaşım hem bugünün insanına hem de gelecek kuşaklara olduğu kadar çevreye de ihanettir. Yaşanan çevre sorunlarının listesi oldukça uzundur. Bu sorunlar her geçen gün artmakta, bu artış beraberinde yeni sorunları da listeye eklemektedir.

Dünya çapında yaşanan çevre kirliliğinin ulusal sınırları aşmaya başlaması, insanlığın geleceğini tehdit edecek boyutlara ulaşması ve doğal kaynakların sınırsız olmadığının bilincine varılmasıyla, çevre koruma ve çevrecilik kavramları üzerinde daha fazla durulmaya başlanmıştır.

Türkiye'de doğal çevrenin korunmasına Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren önem verilmiştir. Çevre sorunlarının Türkiye'de henüz yoğun olarak yaşanmadığı 1958 yılında ilk Milli Parkın ilan edilmesi köklü bir doğa koruma yaklaşımını yansıtmaktadır. Bu yaklaşımın en güzel kanıtlarından biri de 1924 tarihli Köy Kanunu'dur. Anılan kanunda sosyal ve kültürel çevreye ilişkin pek çok düzenlemenin

bulunmasının yanında, çevrenin öğelerinden olan hayvanlara yönelik eziyet etmeme, fazla yük yüklememe gibi çağdaşı toplumların çok daha ilerisinde düzenlemeler ihtiva etmesi medeniyetimizin çevreye ve unsurlarına yönelik koruyucu, geliştirici ve önleyici yaklaşımının en güzel örneklerinden biridir.

Günümüze yaklaşıldığında Dünya'da ve Türkiye'de çevre üzerindeki insan baskısının artmaya başladığı 1970'li yıllardan itibaren, Türkiye'de de çevre koruma politikalarının kurumsallaşmaya başladığı görülmektedir. Çevre sorunlarının artışı, ülkeleri çevrenin korunması için harekete geçirmeye zorlamış ve ilk Dünya Çevre Konferansı 1972 yılında, 113 ülkeyi Stockholm'de bir araya getirmiştir. Bu toplantının en önemli özelliği aralarında ekonomik gelişmişlik düzeyi, sosyal, kültürel ve siyasal yapıları bakımından önemli farklılıklar bulunan ülkelerin çevre konusunda bir araya geldikleri ilk büyük toplantı olmasıdır.

Türkiye özelinde bakıldığında çevre ile ilgili Anayasal ve yasal pek çok düzenlemenin yer aldığı geniş bir çevre mevzuatı karşımıza çıkmaktadır. Bilindiği üzere 1982 Anayasası′nın 56. maddesine göre, "Herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşın ödevidir" Anayasa'nın bu maddesi ile "Çevre Hakkı" ilk kez Anayasal güvence altına alınmıştır.

Bu doğrultuda 1983 de yürürlüğe giren 2872 sayılı Çevre Kanunu'nda, çevrenin korunması ve geliştirilmesi için hem devlete hem de bireylere aktif olarak katılmaları gereken bir görev vermiştir. Bütün canlıların ortak varlığı olan çevrenin, sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda korunmasını amaçlayan Çevre Kanunu'nda, çevrenin korunması, iyileştirilmesi ve kirliliğin önlenmesi ile ilgili temel ilkeler belirlenmiş ve hükme bağlanmıştır. Çevre Kanunu'na dayanılarak çıkartılan yönetmeliklerle kirliliğin önlenmesine ve çevresel etki değerlendirmesine yönelik kurallar belirlenmiştir.

İnsanın yaşayıp gelişmesi, neslini gelecek kuşaklara aktarabilmesi bakımından son derece mühim olan çevre olgusu ve öneminden bahsettiğimiz bu çalışmanın konusu Türk Çevre Hukuku'ndaki idari yaptırımlardır. Sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama herkesin hakkıdır. Anayasal seviyede güvence altına alınan çevre hakkı somut olarak talep edilebilir hale gelmiştir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devlet'in ve vatandaşların ödevidir.

İdarenin, çevre kirlenmesini önleme ödevini yerine getirirken, başvurduğu araçlarından biri de idari yaptırımlardır. Çevrenin korunmasında asıl olanın, kirliliğin oluşmadan önlenmesi olduğu dikkate alındığında; idari yaptırımların çevrenin korunmasındaki önleyici rolü ve önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Zira idari yaptırımlar çevre hukukunun en önemli ilkesi olan önleme ilkesi ile doğrudan ilgilidir.

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde çevre kavramı ele alınmış, çevre hukukunun tarihsel gelişimi, kaynakları, konusu ve önemi incelenmiş akabinde çevreye karşı işlenen hukuka aykırı fiillerin ceza hukuku (çevre suçları) ve kabahatler boyutu, tezimizin konu bütünlüğünün dağılmaması için ayrıntıya girilmeksizin kısmen ele alınmıştır.

İkinci bölümde yaptırım kavramı ve özellikleri işlenmiş, Türk Çevre Mevzuatı'ndaki düzenlemelerden bahsedilmiştir. Çevre mevzuatının dağınık ve geniş olması sebebiyle çalışmamızın bu bölümü Çevre Kanunu'na göre tesis edilen idari yaptırımlar çerçevesinde sınırlandırılmış olup, bahsi geçen kanunda düzenlenen ihlaller incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ise çevreye karşı işlenen ihlaller nedeniyle uygulanan idari yaptırımların yargısal denetimi, idari yargı merciince yapılan ilk inceleme ile esasa yönelik inceleme analiz edilerek yargılama usulünden ve müsadere sorunundan bahsedilmiştir. Çalışmamızın sonuç kısmında çevre yaklaşımı, çevre bilincinin oluşumu ve bu bilincin kalıcı hale getirilmesi noktasında çözüm önerileri sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. ÇEVRE HUKUKUNUN KONUSU, ÖNEMİ ve İLKELERİ

1.1.1. KAVRAMSAL BOYUTU İLE ÇEVRE

Çevrenin tanımı hususunda başka bir anlatımla çevre denilince ne anlamak gerektiği konusunda, kavramın net bir anlamının ve sınırının olmaması sebebiyle tanımlanması oldukça zordur[1].

Öğretideki tanımlamalara kısaca bakacak olursak; Kuzu, çevreyi, *"insan yaşamının zorunlu unsurlarının yer aldığı ve insanın da içerisinde yaşadığı ortamdır"*, şeklinde tanımlamıştır[2]. Özdek' e göre çevre, insanın varoluşundan beri yaşadığı doğal çevresini çalışarak biçimlendirdiği ve insan elinin ürünü olan çevrenin meydana getirdiği yaşama çevresidir[3]. Erişgin'e göre çevreden anlaşılması gereken, yaşam için zorunlu ihtiyaçlar olan hava, su ve topraktan meydana gelen biyosferde, bu unsurların hem kendi içinde hem de birey ile ilişkilerinin anlaşılmasıdır[4]. Ertaş'ın çevre tanımı, canlılar üzerinde ister doğrudan olsun ister dolaylı yoldan olsun mütemadiyen etki eden, fiziksel, kimyasal ve toplumsal bileşenlerin bütünü olduğu şeklindedir[5]. Başka bir tanımlamada ise çevre, canlıların hayatta kalmaları ve gelişebilmeleri için lazım olan ortamdır[6]. Duman, çevreyi, *"canlıların yaşamalarını ve gelişimlerini sağlayan ve canlıları devamlı etkisi altına alan, fiziksel, kimyasal ve biyolojik etkenlerin tamamıdır"* biçiminde açıklamıştır[7]. Başka bir tanımlamaya göre çevre, dünya

---

1 Nükhet Turgut, Çevre Hukuku, 2. Bası, Ankara, Savaş Yayınevi, 2001, s. 75. Ruşen Keleş, Birol Ertan, Çevre Hukukuna Giriş, 1. Baskı, Ankara, İmge Kitabevi, 2002, s. 14. Bazı yazarlar ise Çevre Kanunu 2. maddesinde düzenlenen çevre tanımın kullanmışlardır; bkz, H. Güzin Üçışık, H. Fehim Üçışık, Çevre Hukuku, İstanbul, Ötüken, 2013, s. 15.

2 Burhan Kuzu, Sağlıklı ve Dengeli Bir Çevrede Yaşama Hakkı- Çevreye Bir Kamu Hukuku Yaklaşımı, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1997, s. 49.

3 Yasemin Özdek, İnsan Hakkı Olarak Çevre Hakkı, Ankara, TODAİE, 1993, s. 104.

4 Nuri Erişgin, Çevre Kirletenin Hukuksal Sorumluluğunda İlliyet Bağı, Ankara, İmaj Yayıncılık, 2005, s. 39-40.

5 Şeref Ertaş, Çevre Hukuku ve Hayvan Hakları Hukuku, 2. Baskı, İzmir, Seçkin Yayıncılık, 2012, s. 21-22; Ali Parlar, Muzaffer Hatipoğlu, Cezai ve Hukuki Sorumluluk Boyutlarıyla Çevre Hukuku, Ankara, Adalet Yayınevi, 2010, s. 295.

6 Ertaş a.g.e, s. 84-85.

7 Bahattin Duman, Çevre Hukuku Temel Kavramlar, Çevre Hakkı-Mevzuat, Adapazarı, Seçkin

ekosistemindeki canlı ila cansız tüm varlıklarla, bu varlıkların birebir fiziksel, kimyasal ve biyolojik etkileşimlerinin oluştuğu yeryüzü ile dünya harici mekân ve meydana gelen suni ortam ile zikredilen varlıkların, hem kendi başlarına hem de ortak biçimde meydana getirdikleri soyut bir sezi ve etkileşimdir[8].

Çevre, dünyadaki canlıların var olduğu, varoluş ile birlikte bütün öğeleriyle etkileşim içerisinde olduğu, biyolojik, coğrafi ve toplumsal etkenlerden oluşan bir ortamdır[9]. Sözlükteki tanımına göre çevre, hayatın gelişmesi bakımından etkin olan doğal, toplumsal, kültürel dış faktörlerin tamamıdır[10].

Sağlıklı bir çevre, canlı türlerinin yaşayabilmesi için en önemli gereksinimlerden biridir[11]. İnsan, yaşama imkânı bulduğu ve içinde olduğu çevre ile etkileşim halindedir, bu durum ise çevreyi değiştirmektedir[12]. Dünya nüfusunun artması, ekonomik yetersizlikler, kaynakların verimli kullanılamaması bu sorunları bertaraf etmek adına yapılan kalkınma hamleleri ve hamlelerin beraberinde getirdiği kontrolsüz uygulamalar çevre dengesinin bozulmasına neden olmuştur. Ekolojik[13] dengenin bozulmasıyla ortaya çıkan kirlenme günümüzün önemli sorunlarından biridir[14]. Ekolojik dengenin bozulması, çevre kavramına bakışı ve çevre yaklaşımını önemli derecede etkilemiştir[15].

Çevre Kanunu ekosistemi[16], canlıların birbirleriyle ve cansız çevreleri ile ilişkilerini bir sistem içinde sürdürdükleri biyolojik, fiziksel ve kimyasal sistem olarak,

---

Yayıncılık, 2002, s. 14.

8 Yusuf Güneş, Aynur Aydın Coşkun, Çevre Hukuku, İstanbul, Kazancı Hukuk Yayınları, 2004, s. 6, Parlar, Hatipoğlu, a.g.e, s.7.
Buğrahan Eldelekli, Çevre Hukuku Bakımından Çevre Hakkı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2010, s. 9-10.

10 Tanım için bkz. http://www.tdk.gov.tr/
Sezin Öztoprak, "Çevre Hukukunda İdari Yaptırımlar." Konya Ticaret Odası Karatay Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, cilt 3, sayı 1, s. 43.

12 Eldelekli, a.g.e, s.10.

13 Genç bir bilim dalı olan ekoloji, çevre hukukun etkileşim içerisinde olduğu en önemli bilim dalıdır. Sözlük anlamı olarak yaşanan yer anlamına gelen ekoloji kelimesi ilk kez 1869 yılında kullanıldığında çevre alanındaki çalışmalarda önemle vurgulanmıştır; daha geniş bilgi için bkz. Nükhet Yılmaz Turgut, Çevre Politikası ve Hukuku, 3. Baskı, Ankara, İmaj Yayınevi, 2017, s.115.

14 Ersan Şen, Çevre Ceza Hukuku, İstanbul, Kazancı Hukuk Yayınları, 1994, s. 4-5.
Çevre ile ilgili yaklaşımların temeli 1970'li yıllarda atılmıştır. Bu dönemde, sürdürülebilir kalkınmanın doğması ve 1972 yılında yapılan Stockholm Konferansı'nda gündeme gelen hususlar, çevreye karşı yaklaşımlara önemli derecede katkı sağlamıştır. 1973 ve 1982 tarihleri arasındaki dönem çevre hukuku bakımından mühim bir başlangıç olarak görülmektedir; Aktaran; Öztoprak, a.g.m, s. 43.

16 ÇK madde 2.

ekolojik dengeyi ise, insan ve insan dışındaki diğer canlı türlerinin varlık ve gelişimlerini, doğal yapılarına uygun biçimde sürdürebilmeleri için gereken şartların tamamı şeklinde tanımlamıştır.

Çevre kavramının Türk Mevzuatı bakımında yeri irdelendiğinde, 1983 yılında yürürlüğe giren 2872 sayılı Çevre Kanunu'nda[17] çevre tanımının yapılmadığı anlaşılmaktadır. 2006 yılında yapılan değişiklikle[18], Çevre Kanunu'nun tanımlar başlıklı 2. maddesine çevre tanımı[19] eklenmiştir. Düzenlemede, çevre; *"canlıların yaşamları süresince etkileşim halinde oldukları sosyal, ekonomik ve kültürel alanları da içerisine alan biyolojik ve fiziksel bir ortam"* olarak tanımlanmıştır.

2006 yılına kadar Çevre Kanunu'nda, çevre tanımı bulunmuyor olsa da Çevresel Etki Yönetmeliği'nde çevre tanımına yer verilmiştir[20]. Mevzuattaki çevre tanımına bakıldığında, çevre algısının geniş tutulduğu böylelikle dünya üzerindeki tüm canlıların eşit olduğu savını benimseyen ekolojik bakışın benimsendiği anlaşılmaktadır[21].

Ekolojik bakışa göre çevrenin korunması; çevre kapsamındaki varlıkların tamamı ve varlıkların kendi değerleri içindir. Günümüzde daha çok kabul gören antroposantrik yaklaşım ise insan dışındaki diğer varlıkların da değerli olduğunu, bu sebepten korunması gerektiğini benimsemekte, bunun yanında korumanın ve değer vermenin asıl amacının insan menfaatleri için olduğunu savunmaktadır[22]. Her iki yaklaşım da ele alındığında, ekolojik bakışın çevre algısının, antroposantrik yaklaşımdan daha ileride olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Türk Hukuku bakımından Çevre Kanunu'nda yer verilen çevre tanımının ekolojik yaklaşımı benimsemesinin, ülkemiz için önemli bir adım olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Zira kanun koyucu ve idare, çevre ile ilgili yapacağı düzenlemelerde ve uygulamalarda bu bakış açısını dikkate alarak adım atacaktır.

---

17 RG. 11.08.1983, Çevre Kanunu, S. 18132.

18 RG. 13.05.2006, Çevre Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair 5491 sayılı Yasa, S. 26167.

19 ÇK madde 2'ye göre çevre: "Canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içinde bulundukları biyolojik, fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel ortamı, ifade eder." şeklinde tanımlanmıştır.

20 Mezkûr Yönetmeliğin 4. Maddesinde çevre tanımı yapılmıştır. RG. 07.02.1993, S. 21489.

21 Turgut, a.g.e, s. 77.

22 Öztoprak, a.g.m, s. 44.

1.1.2. ÇEVRE HAKKI

Çevrenin korunması için en önemli hukuki araç olan çevre hakkı, çevre hukukunun gerek ulusal, gerekse uluslararası düzeydeki açıklarını doldurmak için oluşturulmuştur[23]. Çevre hakkı, çevre hukukunun tüm alanlarda ortaya çıkan yansımasıdır[24]. Bilinen insan hakları enstrümanları ile engellenemeyen çevreye karşı gerçekleştirilen eylemlerin aşılmasında çevre hakkı, insan haklarında gelişimi sağlayan mühim bir hak çeşidi olarak ortaya çıkmıştır[25].

Esasında çevre hakkı yaşam hakkının ve insan olmanın bir uzantısıdır[26]. Bu sebepten çevre hakkı çevre sorunlarına neden olabilecek her türlü faaliyete karşı talep hakkı verdiği gibi, karşı koyma hakkı da vermektedir. Çevre hakkının öznesi, bu hakkın yararlanıcılarıdır.

Çevre hakkı devlete, bireylere ve tüzel kişilere; yükümlülükler, haklar ve ödevler yüklemektedir. Yüklenen sorumluluk ve sarf edilen çaba nedeniyle çevre hakkı, dayanışma hakları içerisinde yer almıştır[27]. Böylece birey çevre hakkı ile sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşam hakkına sahip olurken bir yandan da çevreyi korumak ve geliştirmekle de sorumlu tutulmuştur. Bireylere yüklenen bu ödev aynı zamanda sınırlamayı da beraberinde getirmiştir. Buradaki gaye insanlara çevre haklarından yararlanabilecekleri ortamı sağlamak ve bu ortamı muhafaza etmektir.

Çevre hakkı, doğal yaşam şartlarına olumsuz etkileri ve zararları önlemek, gerekirse cezalandırmak için bilhassa devletlerin gereken önlemleri alarak, insanların sağlıklı ve ekolojik olarak dengeli bir çevrede, çevre hakkına saygılı biçimde sahip oldukları eşya ve mallarını kullanmalarını düzenleme sorumluluğu ve görevi verir[28].

Bireyler açısından çevre hakkı, diğer canlılar için de sağlıklı ve dengeli çevre anlamına geldiğinden, buna ulaşabilmek için ilk basamak, diğer canlılara da haklar tanınmasından geçmektedir. Çevre hakkından yararlananlar, yalnızca günümüz nesli

---

23 Yasemin Özdek, Çevre Hakkı, Ankara, TODAİE, 1993, s. 71.

24 Handan Yokuş Sevük, Çevre Hukuku, 2. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2017, s.21.

25 Bir İnsan Hakkı Olarak Çevre Hakkı ve Uygulaması, bkz. http://www.basbakanlık.gov.tr/yayinlar

26 Sevük, a.g.e, s.21.

27 İbrahim Kaboğlu, (Cep Üniversitesi) Çevre Hakkı, İstanbul, İletişim Yayınları, 1992, s. 24-29.

28 İbrahim Kaboğlu, Çevre Hakkı, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 1996, s.18.

değildir. Bu hak, günümüz nesli kadar gelecek nesilleri de ilgilendirmektedir[29]. Çevre hakkının günümüz ve gelecekle olan bağlantısı nesiller arasındaki dayanışmayı ön plana çıkarmaktadır.

Ülkemizde çevre hakkı, anayasal anlamda ilk kez[30] 1982 Anayasası[31]'nda düzenlenmiştir. Buna göre, "*herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir"* düzenlemesinin yer aldığı, *"Sağlık Hizmetleri ve Çevrenin Korunması"* kenar başlıklı 56. maddede herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşamaya hakkı olduğu belirtilerek, çevre hakkı, yaşam hakkı ile ilişkilendirilip dolaylı biçimde tanınmıştır[32]. Anılan maddenin ikinci fıkrasında çevreyi korumak için devlete ve vatandaşlara sorumluluklar yüklenmiştir. Yani çevreyi korumak ödev olarak devlete ve vatandaşlara verilmiş, herkese bu ödev yüklenmemiştir. Böylelikle hem devlet hem de vatandaşlar çevrenin gelişmesinde, korunmasında ve kirlenmesinin önlenmesinde ödevlendirilmiştir.

1982 Anayasası, çevre ve çevre hakkı ile ilgili farklı maddelerde özel düzenlemelere yer vermiştir[33]. Anayasa bağlamında vatandaşların ödevi sadece çevreyi kirletmemek ve kirletmeme için getirilen yasaklara uyma biçiminde pasif yükümlülük olmayıp, çevreyi bozan veya bozabilecek eylemlere karşı çıkmayı, olumsuzlukların önlenmesi adına öneriler sunarak, karar mekanizmasında etkili olmayı da içermektedir.

Bozucu fillerin devlet, vatandaş veya tüzel kişiler eliyle gerçekleştirilmesinin, vatandaşa yüklenen karşı çıkma ödevi bakımından farkı yoktur. Burada devlete düşen ise idari organizasyonların çevre karşıtı politika ile plan ve program yaparak karar almalarını ve düzenleme yapmalarını engellemek için gereken tedbirleri almaktır. Ayrıca vatandaşların çevreyi koruma sorumluluklarını kolaylıkla yerine

---

29 İ. Güneş Gürseler, "İnsan Hakları, Çevre, Anayasa", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, sayı 75, 2008, s. 201-204.

30 Her ne kadar çevre hakkı tanımsal olarak ilk kez 1982 Anayasası'nda düzenlenmiş ise de; 1961 Anayasası'nın da (madde 49) sağlıklı ve temiz bir çevreye yer verilmiştir; Ersan Şen, "Çevrenin Korunmasında Uluslararası Örgütlenme." İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Dergisi, No: 10, 1994, s. 69.

31 RG. 18.10.1982, S. 17863.

32 Turgut, a.g.e, s. 139.

33 İlgili maddelere, Çevre Hukukunun Ulusal Gelişimi başlığı altında ayrıntılı olarak değinilmiştir.

getirebilmeleri için gerekli önlemleri alarak, haklarını kullanma imkânlarını sağlamaktır[34].

Türkiye'de çevre hakkına, normlar hiyerarşisi içerisinde kanun düzeyinde de yer verilmiştir. 1983 yılında kabul edilen 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun[35] 3/e maddesinde, çevre politikalarının belirlenmesi aşamasında katılım hakkının esas olduğu, idari organizasyonların, vatandaşların, sivil toplum kuruluşlarının, meslek odalarının ve birliklerin, çevre haklarını kullanabilecekleri katılım ortamını sağlamakla yükümlü oldukları düzenlenmiştir. Çevre hakkının, günümüzde üçüncü kuşak insan hakları[36] arasında yer aldığı söylenmektedir[37].

Sunulan bilgiler ışığında; zaman ve yer ögeleri bakımından oldukça geniş bir içeriğe sahip olan çevre olgusu, günümüz neslini olduğu gibi gelecek nesilleri de birinci derecede ilgilendirmektedir. Zira insan hayatının, bitki ile hayvan yaşamının varlığı, gelişimi ve devamı çevreye olan yaklaşımla doğrudan ilgilidir. Tüm bu sebeplerden ülkemizde, anayasal ve yasal düzenlemeler yapılarak çevrenin korunabilmesi için, çevre hakkının, zaman ve kişi ayrımı yapılmaksızın etkin biçimde kullanılmasının önemi pekiştirilmiştir.

1.1.3. ÇEVRE HUKUKUNUN TARİHSEL GELİŞİMİ

Hukukun durağan olmayan yapısının en belirgin göstergelerinden biri de çevre hukukudur, nitekim çevre hukuku gelişime ve değişime ayak uydurmalıdır[38]. Çevre Hukuku, insanın çevresini oluşturan olguları koruyan, geliştiren ve hukuki konumlarını düzenleyen bir hukuk dalıdır.[39]

Çevre ile ilgili sorunlar aniden oluşmamış, belirli bir süreç içerisinde varlığını ortaya koymuştur[40]. İnsan toplumunun sanayi gelişimi, refahı arttırırken beraberinde

---

34 Turgut, a.g.e, s. 141-142, Emin Memiş, Çevre ve Çevre İdare Hukuku (Teori ve Pratik), 1. Baskı, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2006, s.321.

35 RG. 11.08.1983, S. 18132.

Üçüncü kuşak haklara dayanışma hakları da denilmektedir. Bu haklar hem bireylere hem de toplumun tümüne aittir. Üçüncü kuşak haklar: Barış hakkı, çevre hakkı, halkların kendi kaderini tayin hakkı, gelişme hakkı, herkesin insanlığın ortak mal varlığından yararlanma hakkı şeklinde sayılabilir.

37 Gürseler, a.g.m, s. 199.

38 Keleş, a.g.e, s.47.

39 Can Hamamcı, "Çevre ve Hukuk", Prof. Fehmi Yavuz'a Armağan, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, no: 528, 1983, s.245.

40 Neslihan Göksel, Çevre Kanunu'na Göre Çevreyi Kirletenlerin Hukuki Sorumluluğu, Yüksek

çevre dengesinin bozulmasını da getirmiştir. İnsanlığın, çevre sorunlarının ve bunların oluşturduğu tehlikenin farkına varması 20. yüzyılda olmuştur[41].

Çevre hukukunun uluslararası ve ulusal süreçteki gelişimine ayrı ayrı değinmek yararlı olacaktır.

1.1.3.1. Uluslararası Süreçteki Gelişimi

Çevre sorunlarının ele alınması ve bu sorunlara çözüm bulma gayretleri, beynelmilel örgütlerin girişimleri ile 1900'lü yılların ilk çeyreğinde yoğunlaşmaya başlamıştır. Bu bağlamda atılan ilk somut adım, BM'nin 1972 yılında düzenlediği Stockholm Konferansı'dır.

İnsan ve çevre konulu konferansa birçok ülke katılmıştır. Yayınlanan sonuç bildirgesinde; insanın çevre ile olan ilişkisi, insan eliyle gerçekleştirilen faaliyetlerin çevrede meydana getirdiği tahribat, ülkelerin ekonomik kalkınma sorunları, yaşam şartlarının iyileştirilmesi, uluslararası örgütler ve hukuk ele alınmış bu noktada özellikle milletlerarası dayanışma ve işbirliğinin önemi belirtilmiştir[42].

Stockholm Konferansı'nın üzerinden on yıl geçtikten sonra çevre konulu ikinci konferans, Kenya Cumhuriyeti'nin Başkenti olan Nairobi'de yapılmıştır. Yine 1982 yılında BM Genel Kurulu Dünya Doğa Şartı'nı duyurmuştur. İlan edilen metinde Stockholm Konferansı'nda yayınlanan bildirinin önemli yerleri tekrar vurgulanmış, bunun yanı sıra sürdürülebilir kalkınma[43] olgusu geliştirilmiştir[44].

Uluslararası düzeyde atılan bir sonraki adım, 1992 yılında Rio'da yapılan konferanstır. Dünya Çevre ve Kalkınma konulu konferansta kabul edilen bildirgede,

---

Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2004, s.6.

41 Erden Kuntalp, "Medeni Hukuk Açısından Çevre Kanunu'na Bakış, Çevre Kanunu Uygulaması", Ankara, TÇSV Yayınları, 1999, s.15.

42 Geniş bilgi için bkz. Şeref Ertaş, Çevre Hukuku, İzmir, 1997, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, s.26, Güneş Gürseller, Dikkat Dünya Tektir, Ankara, 1992, Ümit Yayıncılık, s. 113-117.

43 Bu kavram bugünün ihtiyaçlarını gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılama imkânını zora yahut tehlikeye düşürmeksizin karşılayan kalkınma biçiminde ifade edilmiştir. Burada çevre ile gelişmenin esasında çatışmadığı tam tersine her iki kavramında birbirini tamamladığı anlatılmak istenmiştir; Turgut, a.g.e, s.175-177. Sürdürülebilir kalkınma ilkesinin amacı çevreyi koruma adına ekonomik kalkınmanın engellenmemesidir.

44 Geniş bilgi için bkz. Ertaş, a.g.e, s.26, Yasemin Özdek, İnsan Olarak Çevre Hakkı, Ankara, TODAİE, 1993, s.75.

çevre ile ilgili bilgiye erişimin sağlanması ve çevreyi etkileyebilecek faaliyetlerle alakalı kararlara halkın da iştiraki hususlarına değinilmiştir[45].

Rio'da yapılan konferansta kabul gören ilkeler, hukuki ödevler yüklememekte, yalnızca tavsiye niteliği taşımaktadır[46]. Fakat benimsen bu ilkeler, ülkeler arasında yapılacak anlaşmalara ve çok taraflı sözleşmelere zemin oluşturmakta ve ülkelere bir kısım ahlaki sorumluluklar getirmektedir[47].

Günümüz itibariyle çevre sorunlarının ve kirliliğinin eriştiği nokta, sorunun uluslararası boyutta olduğunu ortaya koymuştur. Bu sebepten çevre hukuku uluslararası yönüyle de hızlı biçimde gelişmiş ve uluslararası sözleşmelerin önemi bir kez daha ortaya çıkmıştır.

1.1.3.2. Ulusal Süreçteki Gelişimi

Çevre hukukunun ayrı bir alan olarak doğumu son elli yıl içerisinde gerçekleşmiştir. Başka bir anlatımla çevre hukukunun bağımsız bir hukuk dalı biçiminde ele alınması çok da eski değildir[48].

1961 Anayasası'nda çevre konulu açık bir hüküm yoktur. Doktrinde bir kısım görüşe[49] göre, sağlık hakkının düzenlendiği 49. madde çevre korumasını da kapsamaktadır. Başka bir görüşe göre[50], çevre ve sağlık hakları arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır fakat çevrenin korunması doğrudan yahut dolaylı biçimde 1961 Anayasası'nın 49. maddesinde düzenlenmemiştir.

Bize göre de, çevre kavramının dolaylı biçimde 1961 Anayasası'nda düzenlendiğini söylemek güçtür. Çünkü genel hükümlerde yer alan bir düzenleme ile çevre hukuku konularını dolaylı biçimde ilişkilendirme olanağı bulunmamaktadır[51].

Özden Sav, "Uluslararası Hukukta Çevreyle İlgili Konularda Halkın Bilgiye Erişimi ve Karar Almaya Katılımı, Çevre Kanunu'nu Uygulaması", Ankara, TÇSV Yayınları, 1999, s. 144, Gürseller, s. 35-37.

46 Göksel, a.g.e, s. 7.

47 Ertaş, a.g.e, s. 29.

48 Keleş, a.g.e, s. 48.

49 Ruşen Keleş, "Çevre ve Siyaset", insan çevre toplum, Ankara, İmge Kitabevi, 1992, s. 178., Ertaş, a.g.e, s. 47, Hamamcı, a.g.e, s. 246.

50 Kaboğlu, a.g.e, s. 43.

51 Müslüm Akıncı, Oluşum ve Yapılanma Sürecinde Türk Çevre Hukuku, 1. Baskı, Kocaeli, Kocaeli Kitap Kulübü Yayınevi,1996, s. 157.

Diğer taraftan, çevre ile ilgili düzenlemelere, 1970'li yıllardan itibaren anayasal metinlerde yer verildiği dikkate alındığında, 1961 Anayasasında çevre konusunun düzenlenmiş olmaması eksiklik olarak görülemez[52].

"Çevre" ifadesine açık biçimde ilk defa 1982 Anayasası'nda yer yerilmiştir, böylelikle 1982 Anayasası'nda çevre kavramına yer verilerek kavram anayasal boyuta taşınmıştır[53]. 1982 Anayasasının, *"Sağlık Hizmetleri ve Çevrenin Korunması"* kenar başlıklı 56. maddesine göre; herkes, (vatandaş ve vatandaş olmayan ayrımı yapılmaksızın), sağlıklı ve dengeli bir ortamda, başka bir ifade ile çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevrenin sağlığını korumak ve kirlenmesini önlemek, devletin ve vatandaşların ödevidir. Anılan düzenlemede, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı herkese tanınmış fakat ödevler devlete ve vatandaşlara yüklenmiştir. Düzenlemenin normatif bir hüküm[54] şeklinde görülmesi gerektiği savunulmaktadır[55].

56. madde dışında, 1982 Anayasası'nın birçok maddesinde çevre kavramı doğrudan yahut dolaylı biçimde ele alınmıştır. Bu maddelere bakacak olursak: Yerleşme ve seyahat hürriyeti kenar başlıklı 23. maddede, temel haklardan olan bu hakkın, sağlıklı ve düzenli şehirleşmeyi gerçekleştirmek için sınırlandırılabileceği belirtilmiş sağlıklı kentleşmenin önemi vurgulanmıştır.

Mülkiyet hakkını düzenleyen 35. maddede mülkiyet hakkının kullanımının sınırını; toplum yararına aykırı kullanım olarak belirlemiştir. Böylece mülkiyet ve çevre hakkı arasında ölçülü bir denge kurulmuştur. Kanaatimizce; çevreyi korumak için mülkiyet hakkının ihlal edilmesini yahut mülkiyet hakkını kullanmak için çevreye zarar verilmesini önlemek için çevre hakkı ile mülkiyet hakkı arasındaki ölçülü denge ilişkisi her zaman gözetilmelidir.

Kıyılardan yararlanma kenar başlığını taşıyan 43. maddede çevresel ögelerden ve değerlerden olan denizler, göller, akarsular ve kıyılar ile sahil şeritleri koruma altına alınmıştır. Toprak mülkiyeti kenar başlıklı 44. maddede, yer kürenin en büyük bileşenlerinden biri olan toprak ve toprak kullanımı ele alınmış, toprağa verilen önem

---

52 Metin Topçuoğlu, Çevre Hakkı ve Yargı, Özel Teşebbüs Hürriyeti Açısından Çevre Hakkı ve Yargısal Koruma, Ankara, TÇSV yayını, 1998, s. 60.

53 Akıncı, a.g.e, s. 192.

54 Normatif hüküm, kamu hakkı tanıyan, devlete ve bireye somut ödevler yükleyen aynı zamanda bireylere bu hakların korunmasını talep etme yetkisi veren düzenlemelerdir.

55 Geniş bilgi için bkz. Akıncı, a.g.e, s. 196 vd.

gösterilmiştir. Tarım, hayvancılık ve bu üretim dallarında çalışanların korunması başlıklı 45. maddede tarım arazilerini, bitki ve hayvanları kapsayan önleyici, koruyucu ve düzenleyici hükümler getirilmiştir.

Kamulaştırmanın düzenlendiği 46. maddede, tarım reformunun yapılacağı büyük enerji projeleri, sulama projeleri ve iskân projelerinin gerçekleştirilmesi, yeni ormanların yetiştirilmesi, kıyıların korunması ve de turizm faaliyetleri için kamulaştırma usulüne ilişkin esasları belirleyerek çevre için kamulaştırma yapılabilmesinin anayasal teminat altına alınması, ekolojik dengeye verilen önemin diğer bir kanıtı olarak göze çarpmaktadır.

Konut hakkını düzenleyen 57. maddede konut ihtiyacının karşılanmasına yönelik planlama yapılırken; çevre şartlarının gözetilmesi zorunlu kılınarak, yapılaşmanın çevre tahribine neden olmamasının sağlanması amaçlanmıştır. Tarih ve kültür ile tabiat varlıklarının korunmasına ilişkin 63. maddede çevre kavramı ve kapsamı bakımından çevreyi oluşturan özneleri koruyucu hükümler ihtiva etmektedir.

Planlama kenar başlığınıda içeren 166. madde de kalkınma planlamalarının dengeli ve kaynakların verimli kullanılması biçiminde yapılmasını vurgulayarak, çevre dengesinin kalkınma faaliyetlerine heba edilmemesi yani bugünün ihtiyaçlarını karşılarken, gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılama imkânını zora yahut tehlikeye düşürmeksizin karşılayan kalkınma biçimi benimsenmiştir. Keza tabii servetler ile kaynakların aranmasını ve işletilmesini düzenleyen 168. madde ile kalkınma başka bir anlatımla sanayileşme ve gelişme amaçlı yapılacak arama, kullanma, işletme gibi faaliyetlerde de çevresel tahribatların engellenmesi amaçlanmıştır.

Orman varlıklarının ve orman köylüsünün korunmasına yönelik 169. ve 170. maddelerde çevre kavramının ögelerinden olan varlıkların ve orman köylüsünün korunması ve geliştirilmesi düzenlenmiştir. Bunların yanı sıra madde; aykırı eylemler nedeniyle yaptırım uygulamalarına yönelik koruyucu, yükümlendirici sorumluluklar da içermektedir.

1982 Anayasası'ndaki düzenlemelere bakıldığında çevre sorunlarının geniş biçimde ele alındığı anlaşılmaktadır. Düzenlemelerin bir kısmına temel hak ve

özgürlükler içerisinde, bir kısmına ise devletin yapmakla yükümlü bulunduğu ödevler arasında yer verilmiştir[56].

Kanunlardaki genel düzenlemelere bakıldığında, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nda[57] ve 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nda[58] çevresel etki doğuran müdahalelere ilişkin hükümlere yer verildiği görülmektedir. Medeni Kanunu'nun 730. maddesine göre, taşınmaz maliki mülkiyet hakkını kullanırken aykırı kullanım kaynaklı çevreye zarar vermiş ise bu zarardan sorumlu tutulacaktır. Borçlar Kanunu'nun 69. maddesine göre, bina veya yapı eseri maliki, yapım aşamasında meydana gelen yahut bakım eksikliğinden doğan çevresel etkilerden başka bir anlatımla çevreye verilen zararlardan sorumlu tutulacaktır.

Her ne kadar genel hükümler içerisinde çevresel etkiler bakımından düzenlemelere yer verilmiş ise de, bu hükümler doğrudan çevre hukuku ile ilgili değildir. Özel düzenlemeler noktasında bakıldığında ise, hukukumuzda 1983 tarihli 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile çevre sorunları ilk defa ayrıntılı şekilde özel bir kanun olarak Türk Çevre Hukuku'nda yerini almıştır.

Seksenli yıllar ülkemiz açısından çevre konusunda hukuki düzenlemelerin yoğun biçimde yapıldığı bir dönem olmuştur[59]. Çevre Kanunu başta olmak üzere, çevre ile ilgili yönetmelikler bu dönemde çıkarılmıştır. Çevre hukukunun dinamik yapısının tezahürü olarak süregelen yıllar içerisinde mevzuatta değişiklikler yapılmıştır[60]. Çalışmamızda bu konuda ayrıntıya yer verilmeyecektir.

1.1.4. ÇEVRE HUKUKUNUN KAYNAKLARI

İnsanoğlu varolduğundan beri yaşamak, kaynakları kullanabilmek ve düzen kurmak için çalışmıştır. Ancak düzen kurma faaliyetleri çevre sorunlarını da kapsayan bir bakış açısıyla yapılmadığından, sebep olunan çevresel olumsuzluklara çözüm üretememiştir.

---

56 Akıncı, a.g.e, s. 193.
57 RG. 08.12.2001, S.24607.
58 RG. 04.02.2011, S.27836.
59 Turgut, a.g.e, s. 63-64.
60 Daha geniş bilgi için bkz. Turgut, a.g.e, s. 61-72.

Artık günümüzde özellikle son yüzyılın ikinci yarısında çevre kavramı ve kavrama bakış açısı süratle değişmiştir. Bu değişimde, insanlığın gelişmesinin beraberinde getirdiği çevre sorunlarına neden olan faaliyetlerinin katkısı yadsınamaz bir gerçektir.

Çevre hukuku açısından belirlemelerin başka bir anlatımla kurallaşmanın ayrı bir hukuk dalı biçiminde ele alınması yakın tarihte başlamış ise de bu husus çevre sorunları ile ilgili daha önce herhangi bir kuralın olmadığı anlamına gelmemektedir[61]. Ancak çevre sorunlarının artması ve tehlikenin fark edilmesiyle çevrenin bütün olarak korunması ve geliştirilmesi düşüncesi yeni bir hukuksal düzenleme bütünlüğü oluşturmuştur[62].

Çevre hukukunun kaynakları, hukukun diğer alanlarınki kaynaklardan pek de farklı değildir. Normlar hiyerarşisi içindeki tüm normlar çevre hukuku bakımından da kaynak oluşturmaktadır[63].

1.1.4.1. İç Hukuk Açısından Kaynaklar

Türk Hukuku'nda çevre kavramına ilişkin düzenlemeler, kanuni düzeyde ele alındığı gibi anayasal seviyede de düzenlenmiştir. Bilindiği üzere normlar hiyerarşisinde üst norm konumunda olana anayasal hükümler, herkesin uymakla yükümlü olduğu, etki alanı ve sağladığı güvence yasalara nazaran çok daha geniş olan düzenlemelerdir. Çevre kavramına ilişkin olguların anayasal düzeyde ele alınarak düzenlenmesi çevre ögelerine verilen değerin açık bir göstergesidir. Çevre hukukuna ilişkin anayasal hükümlerin varlığı devlet fonksiyonlarının işlevlerini yerine getirirken çevre ögelerine dikkat etmelerini sağlamaktadır[64].

---

61 Sacit Yılmaz, Çevre Suçları, Ankara, Adalet Yayınevi, 2013, s. 17-18.

62 Özdek, a.g.e, s. 64.

63 Nükhet Yılmaz Turgut, Çevre Politikası ve Hukuku, 3. Baskı, Ankara, İmaj Yayınevi, 2017, s. 71.

64 Yılmaz, a.g.e, s. 19.

1982 yılına değin çevre ile ilgili düzenlemeler, açık bir biçimde anayasal metinlerimizde yer almamıştır. Düzenleme olmayışı pek tabidir ki kişilere, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkının verilmediği sonucunu doğurmayacaktır[65].

1982 Anayasası'nın *"Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler"* başlıklı üçüncü bölümünde bulunan 56. maddesinde çevre hakkı, çevreyi geliştirme, koruma ve kirletmeme hak ve ödevi şeklinde düzenlenmiştir. Anılan madde, Türk Çevre Hukuku'nun anayasal boyuttaki temelini teşkil etmektedir. Bununla birlikte, Anayasa çevrenin tanımını yapmamış, *"sağlıklı ve dengeli"* ifadesi ile niteliğini vurgulamıştır[66]. Anayasa'nın 56. maddesi dışında da Anayasada çevre kavramı ile ilgili düzenlemeler bulunmaktadır[67].

Yasal düzenlemelere baktığımızda, 2872 sayılı Çevre Kanunu, 7153 sayılı Çevre Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun[68], 5941 sayılı Çevre Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun [69] ve 5942 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun[70] ile değiştirilerek güncel halini almıştır. Ayrıca 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu[71], dolaylı biçimde çevre ile ilgili hükümler içermektedir. 3194 sayılı İmar Kanunu, şehirleşme ve şehir planlama yöntemleri belirleyerek çevre kavramının barındırdığı ögelere dikkat edilmesini sağlamaktadır.

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, doğal ve kültürel varlıkları korumanın yanında, tarihi değerlerimizi de koruma altına almaktadır. 6831 sayılı Orman Kanunu, orman sınırlarının, yeşilin ve doğanın korunması için gerekli tedbirleri alırken, çevresel sorunlara sebep olan eylemlere ilişkin hükümler de barındırmaktadır. 3621 sayılı Kıyı Kanunu, devletin hüküm ve tasarrufunda bulunan kıyılara ilişkin düzenlemeler içermektedir. 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu, konut hakkı kullanımının çevresel ögelerin gözetilerek sağlanmasını içermektedir. 618 sayılı Limanlar Kanunu, limanlara ilişkin hükümler ile denizi koruma ve deniz kirliliğine engel olma fonksiyonunu yerine getirmektedir. 5393 sayılı Belediye Kanunu, yerel

---

65 Akıncı, a.g.e, s.158, Engin Ural, Anayasalar ve Çevre, Çevre Hukuku Araştırmaları, TÇSV yayını, Ankara, 1981, s. 17.

66 Emin Memiş, Çevre ve Çevre İdare Hukuku, 2. Baskı, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2015, s. 430.

67 AY, m. 23, 35, 43, 44, 45, 46, 56, 57, 63, 166, 168, 169, 170.

68 RG. 10.12.2018, S. 30621.

69 RG. 13.05.2006, S. 26167.

70 RG. 31.12.2009, S. 27449.

71 TMK, m. 708,715,729,730, 737, 738, 743, 751 çevre ile ilgili düzenlemeler içermektedir.

yönetimlere çevresel konularda sorumluluklar verirken, yaptırım uygulama yetkisi de vermektedir.

Keza, 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, sağlık açısından tehlike arz eden işletmelerin, kurum veya kuruluşların çevresel etkileri nedeniyle oluşturdukları zararları giderici düzenlemeler içermektedir. 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu, çevrenin parçası olan diğer canlıların özellikle av hayvanlarının avlanmasına ilişkin kontroller, yaptırımlar ve sorumluluklar belirlemiştir. 775 sayılı Gecekondu Kanunu, yapılaşma marifetiyle çevre dokusunun bozulmaması amaçlıdır. 1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu, çevreyi oluşturan diğer bir unsur olan su ürünlerinin ve canlılarının korunması içindir. 2634 sayılı Turizm Teşvik Kanunu, oldukça yüksek turizm potansiyeli olan ülkemizde turisttik alanlar ile ilgili çevre düzenlemelerini ihtiva etmektedir.

2873 sayılı Milli Parklar Kanunu, milli park ilan edilen alanlarda çevre ve yaşamı düzenlemektedir. 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu, İstanbul Boğazı'nın kıyı şeridi boyunca sahip olduğu güzellikler ile çevresel değerleri koruma altına almıştır. 167 sayılı Yeraltı Suları Hakkında Kanun, insan hayatının ve çevrenin vazgeçilmez ögesi olan yeraltı sularının kullanılmasına ve de korunmasına ilişkindir.

Son olarak 644 Sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 648 Sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname ve 383 Sayılı Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Kurulmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname çevre mevzuatında yerini almıştır.

Bahsi geçen kanunları hukukumuzdaki çevresel ögeler içeren ve çevre hukuku ile ilgili olan kaynaklar olarak saymak mümkündür. Normlar hiyerarşisinin ikinci basamağında bulunan yönetmelikler de çevre hukuku bakımından oldukça önemli bir yere sahiptir. Çevre öğelerini içeren ve çevreyi koruma amacı da güden güncel pek çok yönetmelik bulunmaktadır[72].

---

[72] Katı Atıkların Kontrolü Yönetmeliği, RG. T:14.03.1991 S. 20814. Hafriyat Toprağı, İnşaat ve Yıkıntı Atıkların Kontrolü Yönetmeliği, RG. T. 18.03.2004 S. 25406. Benzin ve Motorin Kalitesi Yönetmeliği, RG. T. 11.06.2004 S. 25489. Atık Pil ve Akümülatörlerin Kontrolü Yönetmeliği, RG. T: 31.08.2004 S.25569. Gemilerden Atık Alınması ve Atıkların Kontrolü

Yönetmeliği, RG. T: 26.12.2004 S. 25682. Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği, RG. T: 31.12.2004 S. 25687. Isınmadan Kaynaklanan Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği, RG. T: 13.01.2005 S. 25699. Tehlikeli Atıkların Kontrolü Yönetmeliği, RG. T: 14.03.2005 S. 25755. Bitkisel Atık Yağların Kontrolü Yönetmeliği, RG. T: 19.04.2005 S. 25791. Tıbbi Atıkların Kontrolü Yönetmeliği, RG. T: 22.07.2005 S. 25883. İçme suyu Elde Edilen veya Elde Edilmesi Planlanan Yüzeysel Suların Kalitesine Dair Yönetmelik, RG. T: 20.11.2005 S. 25999. Tehlikeli Maddelerin Su ve Çevresinde Neden Olduğu Kirliliğin Kontrolü Yönetmeliği, RG. T: 26.11.2005 S. 26005. Kentsel Atık su Arıtımı Yönetmeliği, RG. T: 08.01.2006 S. 26047. Yüzme Suyu Kalitesi Yönetmeliği, RG. T: 09.01.2006 S. 26048.Deniz Çevresinin Petrol ve Diğer Zararlı Maddelerle Kirlenmesinde Acil Durumlarda Müdahale ve Zararların Tazmini Esaslarına Dair Kanun Kapsamında Mal ve Hizmet Alımına İlişkin Yönetmelik, RG. T: 26.04.2006 S. 26150. Deniz Çevresinin Petrol ve Diğer Zararlı Maddelerle Kirlenmesinde Acil Durumlarda Müdahale ve Zararların Tazmini Esaslarına Dair Kanunun Uygulama Yönetmeliği, RG. T: 21.10.2006 S. 26326. Ömrünü Tamamlamış Lastiklerin Kontrolü Yönetmeliği, RG. T: 25.11.2006 S. 26357. Kum Çakıl ve Benzeri Maddelerin Alınması ve İşletilmesinin Kontrolü Yönetmeliği, RG. T: 08.12.2007 S. 26724. Poliklorlu Bifenil ve Poliklorlu Terfenillerin Kontrolü Hakkındaki Yönetmelik, RG. T: 27.12.2007 S. 26739. Elektrikli ve Elektronik Eşyalarda Bazı Zararlı Maddelerin Kullanımının Sınırlandırılmasına Dair Yönetmelik, RG. T: 30.05.2008 S. 26891. Hava Kalitesi Değerlendirme ve Yönetimi Yönetmeliği, RG. T: 06.06.2008 S. 26898. Atık Yönetimi Genel Esaslarına İlişkin Yönetmelik, RG. T: 05.07.2008 S. 26927. Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği, RG. T: 17.07.2008 S. 26939. Atık Yağların Kontrolü Yönetmeliği, RG. T: 30.07.2008 S. 26952. Çevre Ölçüm ve Analiz Laboratuvarları Yeterlik Yönetmeliği, RG. T: 05.09.2008 S. 26988. Ozon Tabakasını İncelten Maddelerin Azaltılmasına İlişkin Yönetmelik, RG. T: 12.11.2008 S. 27052. Çevre Denetimi Yönetmeliği, RG. T: 21.11.2008 S. 27061. Tehlikeli Maddelerin ve Müstahzarların Sınıflandırılması, Ambalajlanması ve Etiketlenmesi Hakkında Yönetmelik, RG. T: 26.12.2008 S. 27092. Tehlikeli Maddelere ve Müstahzarlara İlişkin Güvenlik Bilgi Formlarının Hazırlanması ve Dağıtılması Hakkında Yönetmelik, RG. T: 26.12.2008 S. 27092. Bazı Tehlikeli Maddelerin, Müstahzarların ve Eşyaların Üretimine, Piyasaya Arzına ve Kullanımına İlişkin Kısıtlamalar Hakkında Yönetmelik, RG. T: 26.12.2008 S. 27092. Kimyasalların Envanteri ve Kontrolü Hakkında Yönetmelik, RG. T: 26.12.2008 S. 27092. Egzoz Gazı Emisyonu Kontrolü Yönetmeliği, RG. T: 04.04.2009 S. 27190. Çevre Kanununca Alınması Gereken İzin ve Lisanslar Hakkında Yönetmelik, RG. T: 26.04.2009 S. 27214. Sanayi Kaynaklı Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği, RG. T: 03.07.2009 S. 27277. Bazı Akaryakıt Türlerindeki Kükürt Oranının Azaltılmasına İlişkin Yönetmelik, RG. T: 06.10.2009 S. 27368. Ömrünü Tamamlamış Araçların Kontrolü Hakkında Yönetmelik, RG. T: 30.12.2009 S. 27448. Madencilik Faaliyetleri İle Bozulan Arazilerin Doğaya Yeniden Kazandırılması Yönetmeliği, RG. T: 23.01.2010 S. 27471. İyi Laboratuvar Uygulamaları Prensipleri, Test Birimlerinin Uyumlaştırılması, İyi Laboratuvar Uygulamalarının ve Çalışmalarının Denetlenmesi Hakkında Yönetmelik, RG. T: 09.03.2010 S. 27516. Atıkların Düzenli Depolanmasına Dair Yönetmelik, RG. T: 26.03.2010 S. 27533. Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi ve Yönetimi Yönetmeliği, RG. T: 04.06.2010 S. 27601. Büyük Yakma Tesisleri Yönetmeliği, RG. T: 08.06.2010 S. 27605. Toprak Kirliliğinin Kontrolü ve Noktasal Kaynaklı Kirlenmiş Sahalara Dair Yönetmelik, Teknik Rehber, RG. T: 08.06.2010 S. 27605. İyonlaştırıcı Olmayan Radyasyonun Olumsuz Etkilerinden Çevre ve Halkın Sağlığının Korunmasına Yönelik Alınması Gereken Tedbirlere İlişkin Yönetmelik, RG. T: 24.07.2010 S. 27651. Evsel ve Kentsel Arıtma Çamurlarının Toprakta Kullanılmasına Dair Yönetmelik, RG. T: 03.08.2010 S. 27661. Büyük Endüstriyel Kazaların Kontrolü Hakkında Yönetmelik, RG. T: 18.08.2010 S. 27676. Kokuya Sebep Olan Emisyonların Kontrolü Yönetmeliği, RG. T: 04.09.2010 S. 27692. Çevre Kanununun 29. Maddesi Uyarınca Atıksu Arıtma Tesislerinin Teşvik Tedbirlerinden Faydalanmasında Uyulacak Usul Ve Esaslara Dair Yönetmelik, RG. T: 01.10.2010 S. 27716. Atıkların Yakılmasına İlişkin Yönetmelik, RG. T: 06.10.2010 S. 27721. Atık su Altyapı ve Evsel Katı Atık Bertaraf Tesisleri Tarifelerinin Belirlenmesinde Uyulacak Usul ve Esaslara İlişkin Yönetmelik, RG. T: 27.10.2010 S. 27742. Çevre Görevlisi ve Çevre Danışmanlık Firmaları Hakkında Yönetmelik, RG. T: 12.11.2010 S. 27757. Ambalaj Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği, RG. T: 24.08.2011 S. 28035. Bilgiler çevre değerlendirme raporundan alınmıştır. Çevre Değerlendirme Raporu için bkz. https://webdosya.csb.gov.tr/db/ced/icerikler/tcdr_2011-20180308151518.pdf. E.t: 16.05.2019

Ayrıca çevre ile ilgili tebliğ, genelge, protokol ve ilke kararlar bulunmaktadır[73]. Anlaşılacağı üzere, iç hukukta çevre kavramı ve dolayısıyla çevre hukuku ile ilgili birçok düzenleme bulunmaktadır. Öznesi çevre olan, anayasal düzenlemeler ile genel ve özel kanunların yanında kanun hükmünde kararnameler, yönetmelikler, tebliğ ve genelgeler, yapılan protokoller ve alınan ilke kararlar bulunması, çevre olgusunun her düzeyde norm ile düzenlenmesi, desteklenmesi ve koruma altına alınması, çevre hukukunun önemini bir kez daha gözler önüne sermiştir.

1.1.4.2. Uluslararası Hukuk Açısından Kaynaklar

Çevre Hukuku'nda başvurulan diğer normlar ise uluslararası metinler ve sözleşmelerdir. Çevre olgusunun genişliği, çevresel etkiyi, sanayileşme adına hiçe sayılan çevreyi, kirletilen diğer çevre ögelerini ülkeler üstü haline getirmiş, coğrafi belirlemelere bağlı kalmaksızın devletleri birlikte hareket etmeye mecbur kılmıştır. Bu durum ortak sorunlar etrafında devletlerin bir araya gelerek çözüm arayışlarına girişmesine her zamankinden daha çok konu olmaya başlamıştır[74]. İlişkiler kapsamında birçok uluslararası metin doğmuştur.

Uluslararası sözleşmeler iç hukukumuz bakımından bağlayıcı düzenlemelerdir. Bağlayıcılığın kaynağı ise AY 90. madde düzenlemesidir. Anılan düzenlemeye göre; usulünce yürürlüğe giren uluslararası antlaşmalar yasa hükmündedir. Böylelikle Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler asgari bakımdan Çevre Kanunu düzeyinde olmakta ve iç hukukumuzun bir parçası haline gelmektedir.

Çalışmamızın önceki başlıklarında yeri geldikçe değinildiğinden, uluslararası kaynakların[75] iç hukuktaki konumu hakkında bilgi verilmesi yeterli görüldüğünden ayrıntıya yer verilmemiştir.

---

73 Ayrıntılı bilgi için bkz. Turgut, Çevre Politikası ve Hukuku, s. 436-442, 2016 Çevre Değerlendirme Raporu, yayın no:30-1, Ankara, Sar Matbaa Yayıncılık, 2016 s. 265-270, 2011 Çevre Değerlendirme Raporu, yayın no: 11, Ankara, Altan Matbaacılık, 2011, s. 178-184.

74 Akıncı, a.g.e, s. 138, Kaboğlu, a.g.e, s. 127.

75 Daha geniş bilgi için bkz. Turgut, a.g.e, s. 51-72, Keleş, a.g.e, s.52-56, Yılmaz, a.g.e, s. 31-36.

1.1.4.3. Diğer Kaynaklar

Çevre hukukunun gelişmesinde ulusal ve milletlerarası mahkeme kararları ve bilimsel içtihatlar ciddi anlamda katkı sağlamaktadır. Önemli ve büyük çevre davaları ile ülkeler arası çevre davaları tahkim yahut uluslararası mahkemeler eliyle çözümlenmektedir. Uyuşmazlıkların çözümü için verilen kararlar çevre hukuku bakımından kaynak olarak kabul edilmektedir[76]. Uluslararası Adalet Divanı ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları belirleyici roller üstlenmektedir.

İç hukuka baktığımızda da, yargı kararlarının büyük bir işlev gördüğü aşikârdır. Bu bağlamda Anayasa Mahkemesi[77] ile Danıştay[78] ve Yargıtay kararları çevre hukukunun gelişiminde ciddi katkı sağlamıştır.

1.1.5. ÇEVRE HUKUKUNUN KONUSU

Çevre hukuku; çevreyi korumak, iyileştirmek ve geliştirmek için gerekli tedbirleri alan ve çevreye zarar verenlere karşı uygulanacak hukuki yaptırımları düzenleyen bir hukuk dalı olarak tanımlanmaktadır[79].

Genç bir hukuk dalı olan çevre hukukunun konusu, çevre kavramı ve çevresel öznelerdir. Başka bir anlatımla çevre hukukunun konusunu çevresel varlıkların oluşturduğunu söylemek mümkündür. Türk Çevre Hukuku bakımından ele alındığında çevre hukukunun konusunun, devletin; bireylerin temiz ve sağlıklı bir çevrede yaşamalarını sürdürmeleri için getirmiş olduğu kurallar ve aldığı tedbirlerin tamamı olduğu söylenebilir[80]. Bununla birlikte çevre hukukunun konusunu açıklayabilmek için, her şeyden önce çevre kavramından ne anlaşılması gerektiğinin irdelenmesi gerekmektedir.

Çevre Kanunu'nun 2. maddesine göre çevre; canlıların yaşamları süresince etkileşim halinde oldukları sosyal, ekonomik ve kültürel alanları da içerisine alan

---

76 Keleş, a.g.e, s. 54.

77 Çevre Hakkına İlişkin, örnek bir karar; AYM, T. 15.01.2009, 2006/99E. 2009/9K., Kirliliğe ilişkin örnek bir karar; AYM, T. 12.06.2008, 2004/92E., 2008/119K., AYM, T. 11.12.1986, 1985/11E., 1986/29K.

78 Kirliliğin önlenmesine ilişkin; Danıştay 6.D., 1997/4495E., 1998/5630K., Danıştay 6.D., 1995/5023E., 1996/2558K., Danıştay 10.D., 1990/2278E, 1992/1672K.

79 Ertaş, a.g.e, s. 46.

80 Göksel, a.g.e, s. 11.

biyolojik ve fiziksel bir ortamdır. Ancak çevre kavramı üzerinde herkes tarafından kabul gören, ortak bir tanımlama mevcut değildir. Bu durumun çevre hukuku alanına etkisi, çevre kavramına ilişkin sınırları çizilmiş bir tanımlamanın yapılmamasının benimsenmesi biçiminde olduğu söylenebilir. Çünkü tanımlama yapılarak belirli bir çerçeve çizildiğinde, çevresel bazı ögelerin çerçeve dışında bırakılması söz konusu olabileceği gibi sınır çizilmeksizin yapılan tanımlamada da ilk ihtimalin aksine her şeyi içine alabilecek genişlikte bir tanım yapılması söz konusu olacaktır. Bu hal ise, iki farklı risk ile karşılaşacağı şeklinde yorumlanmıştır[81]. Bu nedenle çevre kavramı konusunda net bir tanımlama yapılmayarak, çevrenin belirli ögelerinin, ilgili düzenlemenin yapılış amacına veya düzenleyeceği alana uygun biçimde belirtilmesinin daha işlevsel olacağı savunulmaktadır[82].

Çevre Kanunu'na baktığımızda, çevre tanımına yer verilen, kanun'un 2. maddesinde çevre kavramından bahsedilmediği görülmektedir. Çevre kavramına ilişkin tanımlama yahut sınırlama yapılmaması, çevre ögeleri ile ilgili yapılacak düzenlemelerin amacına göre bu ögelerin belirlenmesi olgusuna uygun düşmektedir. Çevre Kanunu'nun amacının[83] ne olduğu sorusuna ise, tüm canlıların ortak varlığı konumundaki çevrenin, *sürdürülebilir çevre* ve *sürdürülebilir kalkınma* ilkeleri doğrultusunda korunması olduğu şeklinde cevap vermek mümkündür.

Buradan hareketle, kanaatimizce iç hukukumuzdaki düzenlemeler nazara alındığında çevre kavramının oldukça geniş ele alındığını, çevresel bütün özneleri içerdiğini ve çevre hukukunun öneminin kavrandığını, buna göre adımlar atılıp düzenlemeler yapıldığını söylemek yanlış olmayacaktır.

1.1.6. ÇEVRE HUKUKUNUN ÖNEMİ

Çevre sorunlarının tehlike arz edecek şekilde ciddi derecede artması ile ulusal ve uluslararası düzeyde yeni bir kurallar sistemi olarak oluşan çevre hukuku, kendine özgü yapısı ve kavramları olan genç bir hukuk dalıdır.

Kendine özgü kavram yapısı olması nedeniyle hukukun dışında felsefe, ekonomi ve bilim ile sıkı bir etkileşim içindedir. En genel anlamda çevre hukuku, insan ve doğa

81 Turgut, a.g.e, s. 76.
82 Turgut, a.g.e, s. 76.
83 2872 S. ÇK. 1. madde.

ilişkisini ele almaktadır. Kirliliğin ve çevre sorunlarının artmasıyla ekolojik dengenin bozulması, tüm canlı türlerinin yaşamlarını, gelişimini ve de geleceğini tehlikeye düşürmektedir.

Kanaatimizce, canlı türü ayrımına gidilmeksizin yaşamın varlığının ve devamının çevre ile olan bağı daha da ileri bir anlatımla, sağlıklı ve dengeli bir çevreye olan muhtaçlığı düşünüldüğünde, çevre hukukunun önemini kavrayabilmek pek de güç olmayacaktır. Zira ulusal ve uluslararası hukuka bakıldığında çevre hukuku ile ilgili pek çok ve ayrıntılı düzenlemeler, protokoller ve anlaşmalar yapıldığı görülmekte, çevre hukukunun yaşamsal öneminin her seviyede ve kültürde kavrandığı kanıtlanmaktadır.

1.1.7. ÇEVRE HUKUKUNUN İLKELERİ

Çevre Hukuku'ndaki ilkeleri, önleme, işbirliği ve eşgüdüm, bütünleştirme, katılım, kirleten (kullanan) öder ve ihtiyatlılık olarak saymak mümkündür[84].

Temel ilkeler olarak vasıflandırılan bu ilkeler, birbirleri ile yakın etkileşim içinde olup, tek başlarına soyut biçimde ele alınamazlar. İlkelerin çevre hukukunun gelişmesinde ve kendine özgü bir yapı kazanamasın da önemli katkıları olduğu aşikârdır [85].

1.1.7.1. Önleme İlkesi

Birçok alanda olduğu gibi, çevre hukukunda da, problemlerin veya sorunların doğduktan sonra çözümlenmesi, bu sorunların doğmadan önlenmesinden çok daha zahmetli ve de pahalıdır[86]. Önlemek sadece korumakla kalmadığı gibi tasarruf da sağlamaktadır. Bu bağlamda önleme ilkesi, çevre kukukunun öncül, belirleyici ve hakim ilkesidir[87].

İlkenin amacı, çevreye etki edecek zarar verici müdahaleleri doğmadan evvel önlemektir. Önleme ilkesi, çevre kanunlarının temelini oluşturmakta, çevresel

84 Keleş, a.g.e, s. 157, Turgut, a.g.e, s. 201.
85 Turgut, a.g.e, s. 201-202.
86 Keleş, a.g.e, s. 157.
87 Turgut, a.g.e, s. 203.

zararların gideriminin daha zor ve yüksek maliyetli, hatta kimi zaman çevresel zararların tamirinin imkânsız olabileceği fikrine dayanmaktadır[88]. Önleme ilkesinin hayata geçirilmesinde çevresel etki değerlendirme, planlama, yasaklar getirme, izin verme, uygun ve en iyi teknoloji kullanma gibi araçlar kullanılmaktadır[89].

Büyük kısmı idari organizasyonlar eliyle gerçekleştirilen bu araçların, idarenin uyguladığı yaptırımlar haricindeki icra ettiği çevre kolluk faaliyetleri içinde olduğu söylenebilir[90]. Çünkü çevre mevzuatında yer alan idari yaptırımların birçoğu çevresel zarar verici işlem ve eylemler nedeniyle meydana gelen kirliliğin ortaya çıkmasından sonra uygulanan yaptırımlardan oluşmaktadır.

Buradan hareketle, çevre hukukunun öncül ve en önemli ilkesi konumundaki önleme ilkesi ile idari yaptırımların bastırıcı, önleyici yönlerinin birbirlerinden ayrıldığı anlaşılmaktadır. Ancak kirletene uygulanan idari yaptırımın, aynı eylemin tekrarlanması bakımından önleyici olabileceği, bunun haricinde çevre kirliliğine neden olabilecek tehlike ve tehdit durumlarında da idari yaptırımların uygulanabileceği gözden kaçırılmamalıdır[91].

1.1.7.2. İşbirliği ve Eşgüdüm İlkesi

İş birliği ve eşgüdüm ilkesi yöntemle ilgilidir. Dayanışmanın sağlanması anlamına gelmektedir. Rio Bildirisi'nin, 7. ve 12. İlkelerinde, devletlerin işbirliği yapmalarından bahsedilerek, bu ilkeye yer verilmiştir[92].

Dayanışmanın sağlanmasında, karşılıklı fikir alışverişi, veri ve teknoloji paylaşımı gibi araçlar kullanılmaktadır. Yapılan işbirliği, sınır ve bölge ayrımı gözetmeksizin evrensel düzeyde olup, kurulmasında rol alacaklara yükümlülükler getirmektedir. İşbirliğinin verimli olabilmesi için hukuki düzenlemeler yapılarak etkili bir iletişim ağı ve eşgüdüm sağlanmalıdır[93].

---

88 Turgut, a.g.e, s. 204.
89 Keleş, a.g.e, s. 157.
90 Öztoprak, a.g.m, s. 58.
91 Öztoprak, a.g.m, s. 58.
92 Keleş, a.g.e, s. 157, Turgut, a.g.e, s. 206-207.
93 Turgut, a.g.e, s. 207.

İşbirliği ve eşgüdüm ilkesinin, önleme ilkesinin etkisini arttırma bakımından önemli bir yeri olduğu kuşkusuzdur. Zira bu ilkenin hayata geçirilmesi için, çevre kirliliği oluşmadan önce idarenin faaliyetlerini gerçekleştirmesi gerekmektedir.

1.1.7.3. Bütünleştirme (Entegrasyon) İlkesi

Bu ilke, çevre koruma düşüncesi ile bu eksende üretilen koruma politikalarının, kalkınmaya ilişkin tüm faaliyetlerde dikkate alınması ve onlarla bağdaştırılmasıdır[94]. Amaçlanan, kamu yönetimindeki politikalara çevrenin korunması olgusunun eklenerek, politika ve koruma fikrinin harmanlanıp bütünleşmesini sağlamaktır. Buna dış bütünleştirme denmektedir. İç bütünleştirme ise çevre öğelerine ilişkin çevre hukukundaki koruma esaslarının kendi içinde bütünleştirilmesidir.

1.1.7.4. Kirleten Öder İlkesi

Bu ilke ilk etapta yalnızca ekonomik tezahürü olan bir ilke olarak görülse de, hâlihazırda hukuk ilkesi olarak kabul görmektedir[95]. Yüksek mahkeme birçok kararında kirleten öder ilkesine başvurarak ilkenin önemini vurgulamakta ve bu ilkeyi karar gerekçelerinde kullanmaktadır[96].

Tez konusunu da doğrudan ilgilendiren ilke, kirleten öder ilkesidir. Çünkü çevre mevzuatında düzenlenen idari yaptırımların büyük kısmı, kirletenin sorumluluğundan kaynaklanmaktadır. 2872 sayılı Çevre Kanunu'na göre kirleten, faaliyetleri esnasında yahut eylemleri sonrasında doğrudan veya dolaylı biçimde çevre kirliliğine neden olan gerçek veya tüzel kişilerdir.

Kirleten öder ilkesi kısaca, kirletene yarattığı kirliliğin bedelinin ödettirilmesidir[97]. Benzer şekilde ilke, kirletenin kirliliğin sonuçlarına yani maliyetine katlanması şeklinde de açıklanabilir. İlke ilk kez Avrupa Ekonomik İşbirliği ve

---

94 Keleş, a.g.e, s. 158.

95 Turgut, a.g.e, s. 207-209.

96 Danıştay 14. Daire; T. 10.04.2018, 2015/2975E. 2018/2400K., T. 06.06.2018, 2015/3575E. 2018/4461K., T. 27.03.2018, 2015/5968E. 2018/1871K., T. 03.04.2018, 2015/6051E. 2018/2146K., T. 15.02.2018, 2015/6055E. 2018/604K, T. 21.02.2018, 2015/6301E. 2018/813K, T. 06.12.2018,2018/5387E. 2018/7208K., T. 21.09.2017, 2017/18E. 2017/4839K. Sayılı ilamları Örnek olarak gösterilebilir.

97 Turgut, a.g.e, s. 223.

Kalkınma Örgütü (OECD) tarafından ortaya atılmıştır. OECD'de kirleten öder kuralını, başka bir ifade ile kullanan öder kuralını, kirliliğin bedelinin kirletene ödettirilmesi şeklinde tanımlamıştır[98].

OECD'nin yaptığı tanımlamada yer alan öğeler, 2872 sayılı Çevre Kanunu 3/g maddesinde[99] ve Çevre Kanunu'na dayanılarak çıkartılan yönetmeliklerde[100] açıkça düzenlenmiştir. Çevresel zararlara neden olan kirletenler, kirlenmenin mali sonuçlarından sorumlu tutulmaktadır.

Çevre Kanunu'nda, kirleten öder ilkesi, OECD'nin tanımlamasında olduğu gibi dar bir çerçevede değil, geniş biçimde ele alınmıştır. Ayrıca Çevre Kanunu'na istinaden çıkartılan yönetmeliklerde, ilkenin kapsamı geniş yorumlanmış ve bütün çevresel zararları kapsar sorumluluk doğurucu düzenlemeler yapılmıştır. Böylece yalnızca kirlenmenin önlenmesi için yapılan harcamalar değil, kirlenmeden kaynaklı her türlü zararın giderimi için yapılan harcamalar da bu ilke kapsamına alınmıştır.

Kirleten öder ilkesi geniş biçimde ele alındığında, yükümlülük ve sorumluluk boyutlarının bulunduğu değerlendirilmektedir[101]. Yükümlülük, kirletenin faaliyetleri nedeniyle ortaya çıkan veya çıkma ihtimali olan kirliliği önlemek ya da gidermek için gerekli adımları atmasıdır. Söz gelimi fabrikaların zarar verici gaz salınımını azaltmak için filtre kullanması, arıtma tesisi kurması veya çevresel zarara neden olan eylemlerini, çevre için getirilmiş standartlara uymak için kısıtlaması başka bir anlatımla kirliliği önlemek için getirilen yasaklara uyması gibi örneklendirilebilir. Burada sorumlu bulunan kirletenin yapmak veya yapmamakla ödevli kılındığı bir takım işlemlerin veya yapılaşmaların maliyetinin tahsil biçimi ve buna ilişkin

---

98 Keleş, a.g.e, s. 159.

99 Çevre Kanunu'ndaki düzenleme ilkenin geniş biçimde ele alınmasının bir yansıması şeklinde karşımıza çıkmaktadır. 2872 S. ÇK m3/g: *"Kirlenme ve bozulmanın önlenmesi, sınırlandırılması, giderilmesi ve çevrenin iyileştirilmesi için yapılan harcamalar kirleten veya bozulmaya neden olan tarafından karşılanır. Kirletenin kirlenmeyi veya bozulmayı durdurmak, gidermek veya azaltmak için gerekli önlemleri almaması veya bu önlemlerin yetkili makamlarca doğrudan alınması nedeniyle kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılan gerekli harcamalar 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre kirletenden tahsil edilir."*

100 Çevre Hukuku' iç hukuktaki kaynakları başlığı altında yer verilen birçok yönetmelikte meydana gelen çevresel zararların önlenmesi ve giderilmesi için kirleten öder ilkesi bir yansıması olarak, kirleten gerçek veya tüzel kişilerin sorumlu oldukları belirtilmiştir.

101 Turgut, a.g.e, s. 228.

düzenlemeler idarenin sorumluluğundadır. İlkenin en mühim boyutu yükümlülük boyutudur.

İlkenin sorumluluk boyutu sınırlı bir konumda yer almaktadır. Sorumluluğun kapsamı kirlenmeden veya bozulmadan doğan zararların tazmin edilmesine ilişkindir. Şüphesiz ki çevre için asıl olan, tazmin etmenin veya tamir etmenin ötesinde kirlenmenin yahut bozulmanın gerçekleşmeden önlenmesidir. Tam da burada çevrenin korunması için idarenin sürdürdüğü çevre kolluk faaliyetlerinin kirleten öder ilkesinin yükümlülük öznesinden doğduğu söylenebilecektir. Çünkü çevresel etki doğuracak işlemler, eylemler yahut faaliyetler için izin verilmesi, ruhsatlandırma işlemleri tesis edilmesi ya da çevreye verilen zarar sebebiyle idari yaptırım uygulama kararı alınması, kirleten öder ilkesinin yükümlülük yaklaşımının sonuçlarıdır.

OECD, kirletenin çevrenin kabul edilebilir durumda olmasını temin etmek için idare tarafından belirlenen kirliliği önleme masraflarına katlanması gerektiğini belirtmektedir[102]. Bu yaklaşımdan çıkarılacak sonuçlar ise şunlardır; öncelikle kirliliği önlemek ve kirliliğin kontrolünü sağlamak için alınacak tedbirlerin maliyetine kirleten katlanmalıdır. Bir diğer sonuç, kirliliğin önlenmesi ve kontrolü için hangi tedbirlerin alınması gerektiğinin idare tarafından belirlenmesidir. Ve son olarak tedbirler tespit edilirken idarenin, çevrenin kabul edilebilir bir halde olmasını sağlamayı benimsemesi gerektiğidir.

Bu ilke ile ilgili olan Çevre Kanunu 3/g maddesinde *"kirlenmenin ve bozulmanın önlenmesi, sınırlandırılması, giderilmesi ve çevrenin iyileştirilmesi için yapılan harcamalar kirleten veya bozulmaya neden olan tarafından karşılanır."* hükmü düzenlenmiştir. Düzenlemeden anlaşılacağı üzere, kanun koyucu çevreyle ilgili olarak yalnızca kirlenmeyi değil, çevrenin bozulması durumunu da ele almış sadece önlemeyi değil çevrenin iyileştirilmesini, kirletici yahut bozucu eylemlerin sınırlandırılmasını ya da giderilmesini sağlama sorumluluğunu da yüklemiştir. Çevre kirliliğinin ve bozulmasının önlenmesinde çevresel kolluk faaliyetlerinin önemi bir kez daha ortaya çıkmıştır. Böylelikle idare, kirleten öder ilkesi ekseninde düzenlemeler yaparak kirliliği ve bozulmayı önleme, sınırlandırma, giderme ve iyileştirme ile

[102] Turgut, a.g.e, s. 223.

ödevlendirilmiştir. Kirleten öder ilkesinin geniş yorumunun yansıması madde metnine bu şekilde tezahür etmektedir.

1.1.7.5. Katılım İlkesi

Katılım ilkesi, çevre hukukunun en önemli ve öncül ilkesi olan önleme ilkesinin fonksiyonunu yerine getirebilmesi ve etkinliğini arttırabilmesi için son derece önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda 2001 tarihinde yürürlüğe giren Aarhus Sözleşmesi'nde oldukça önemli kıstaslar benimsenmiştir. Sözleşme, çevresel konularda bilgiye erişme, çevreyle ilgili konularda karar verilmesine ilişkin süreçte halkın katılımı ve yargıya başvuru konularını içermektedir. Sözleşmenin temel özelliği bu konularda düzenlenen uluslararası düzeydeki ilk sözleşme olmasıdır[103]. Sözleşmede yer verilen önemli ölçütler; bilgi edinme, katılma ve yargı yoluna başvurma şeklinde özetlenebilir.

Ülkemiz bu sözleşmeye taraf değildir. Ancak 1982 AY'ın *" Dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı"* kenar başlıklı 74. maddesinde, vatandaşların ve mütekabiliyet esası dikkate alınarak ülkemizde ikameti bulunan yabancıların istek ve şikâyetleri ile ilgili TBMM'ye ve yetkili mercilere başvuru yapabilecekleri düzenlenmiştir.

Çevre konularına yönelik bilgi edinmeye başvurulabileceği dikkate alındığında, düzenlemenin önemi bir kez daha anlaşılmaktadır. Zira bilgi edinme hakkına ve başvuru hakkına anayasada yer verilerek, çevresel konularda vatandaşların ve mütekabiliyet dâhilinde ülkemizde ikameti bulunan yabancıların katılım haklarını kullanmaları en güçlü biçimde teminat altına alınmıştır.

Çevre konusunda halkın katılımının sağlanması yasal zeminde de ele alınarak düzenleme yapma yoluna gidilmiştir. 2872 sayılı Çevre Kanunu'nda, 2006 yılında yapılan değişiklik[104] ile çevre politikalarının oluşumunda katılım hakkının esas olduğu

---

103 Ahmet M. Güneş, "Aarhus Sözleşmesi Üzerine Bir İnceleme", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, cilt XIV, S. 1, 2010, s. 299-301.

104 5491 sayılı Kanunu'nun 3. Maddesi ile Çevre Kanunu'nun 3/e maddesinde, katılım hakkını ve katılım hakkının kullanılabilmesi için idari otoritelere, yerel yönetimlere, meslek odalarına, sivil toplum kuruluşlarına ve birliklere katılım ortamını sağlama ödevi yüklenmiştir. Devamında Mezkûr kanunun 21. Maddesi ile Çevre Kanunun 30. maddesinde Bilgi Edinme Yasası kapsamında düzenleme yapılmıştır. (5491 S.K. RG. 13.05.2006, S. 26172).

vurgulanmış (ÇK m. 3/e) ve herkesin Bilgi Edinme Hakkı Kanunu[105] dâhilinde çevreyle ilgili bilgilere erişme hakkına sahip olduğu belirtilmiştir (ÇK m. 30/2). Ayrıca Çevre Kanunu'na dayanılarak çıkarılan çevresel yönetmeliklerde, Aarhus Sözleşmesi'nde belirtilen bilgi edinme, çevre ile ilgili alınacak kararlara katılma ve yargısal yollara başvurma kıstaslarının bulunduğu görülmektedir. Böylece sözleşmeye taraf olmamanın herhangi bir eksiklik doğurmadığı, zaten iç hukukumuzda çevresel konularda düzenlemeler yapıldığı ve sözleşmede benimsenen ölçütlere yer verildiği anlaşılmaktadır.

2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 30. maddesinin ilk fıkrasında, çevrenin kirlenmesinden yahut bozulmasından zarar gören ya da çevrenin kirlenmesinden veya bozulmasından haberi olan herkesin, ilgili makamlara başvurarak çevre kirliliğine ve çevrenin bozulmasına neden olan faaliyetlerin durdurulmasını ve gereken tedbirlerin alınmasını isteyebilecekleri düzenlenmiştir.

Madde içeriğine bakıldığında; çevreyi kirleten veya bozan faaliyetlerden haberi olan herkes ilgili faaliyetin durdurulmasını idareden isteyebilecektir. Bir bakıma kişiler zarar veren eylemler nedeniyle kirletene veya bozana idari yaptırım uygulanmasını yetkili makamlardan isteyerek, idari yaptırım uygulama aşamalarına katılmaktadırlar. Bu da katılım hakkının bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çevre Kanunu'nda yer verilen idari yaptırımların büyük kısmı idari para cezalarından oluşmaktadır. Ancak 30. maddede belirtilen faaliyetin durdurulmasını isteyebilme hakkı, katılım hakkının aktif sonucu olduğu gibi idarenin uygulayacağı durdurma nitelikli idari yaptırımda katılım hakkının kullanılmasının yaptırım sürecindeki etkisi ve idari mercileri harekete geçirme noktasında üstlendiği rolün önemini göstermektedir. Kanaatimizce idari mercilerin yaptırım uygulama sürecine bireylerin katılımının sağlanması, oldukça faydalıdır. Neticede insanların içinde bulundukları çevreye karşı işlenen bozucu ve kirletici eylemlerden anında haberdar olmaları ve hatta olumsuzluğu bizzat yaşamaları, aynı şekilde kirletme ve bozma ihtimali yüksek eylemleri, daha hızlı fark etmeleri idari makamların durumdan haberdar olmalarından çok daha süratli olacaktır. Bu farkındalığın ve hızın kirleten yahut bozan faaliyetlerin tez elden durdurulmasını sağladığı gibi kirliliğin veya

[105] 4982 sayılı Bilgi Edinme Kanunu. RG 24.10.2003, S. 25269.

bozulmanın daha gerçekleşmeden önüne geçilerek etkin bir önleme işlevi göreceği unutulmamalıdır.

1.1.7.6. İhtiyatlılık İlkesi

İnsanoğlunun yer küredeki gelişimi, buna bağlı olarak yaşanan teknolojik ilerlemeler ve gelişen bilim, çevreyi dünyayı ve evreni daha da fazla tanımaya ve bilmeye olanak sağlarken; aslında bilinenden daha çok bilinmeyenlerin de olduğunu göstermektedir. Oysa hukuk; kesin ölçütler arayan belirlilik ekseninde yoğunlaşan bir bilim dalıdır[106].

Peki, bilimin ve teknolojinin çağımızda son derece hızlı ilerlemesine rağmen, bir kısım olgular karşısında hukukun aradığı kesinliği ortaya koyamamaları ve belirlemeyi yapamamaları durumunda ne olacaktır? Konu ekseninde bakacak olursak; çevresel olumsuzluklara neden olan herhangi bir durumun sebeplerinin bilimsel ve teknolojik açıdan ortaya konulamaması, açıklanamaması ve belirlenememesi halinde çevreyi korumak için gerekli adımlar atılmayacak mıdır? Elbette ki hayır. Burada ihtiyatlılık ilkesi ve önemi gün yüzüne çıkmaktadır.

İhtiyatlılık ilkesi, çevre hukukundaki en yeni ilkedir[107]. Bu ilke, bilimin ve teknolojinin çevresel olumsuzluklara ve çözümlerine yönelik belirsiz kaldığı durumlarda, çevrenin korunmasına yönelik adım atmamak için birer bahane aracı olarak kullanılamamalarını sağlayan önemli bir yere sahiptir. Yani çevreyi korumak için bilim ve teknoloji belirsizliği bahane edilemeyecektir. İlkenin doğuşunda bilimsel belirsizlik olgusu etkili olmuştur.

İhtiyatlılık ilkesini çevre hukukuna kazandıran Rio Bildirisi'dir[108]. Bildirinin 15. maddesinde çevrenin korunması için ihtiyatlılık ilkesinin ülkelerin kapasitelerine uygun doğrultuda yaygın biçimde kullanılacağı, önemli tehditlerin ya da tamiri mümkün olmayan zararların gerçekleşmesi halinde, bilimsel belirsizliğin önlemlerin alınmasını erteleyecek bir neden olarak kullanılamayacağı belirtilmiştir.

---

106 Keleş, a.g.e, 161.
107 Turgut, a.g.e, 341.
108 Keleş, a.g.e, 162.

İhtiyatlılık ilkesi ile çevrede oluşabilecek zararlar, bozulmalar ve bunlara neden olarak gösterilecek eylemler arasında sebep sonuç bağlantısını ortaya koyacak net verilerin olmamasına rağmen, kirletici ve bozucu sonucun gerçekleşmesini engellemek için gereken önlemler alınacaktır[109]. Buradan hareketle ilkenin, önleme ve katılım ilkeleri ile sıkı bir bağ içinde olduğu söylenebilir.

İhtiyatlılık ilkesi önleme ilkesi bakımından etkinliğini, gerçekleştirilen veya gerçekleştirilmek istenen bir faaliyetin çevreye zarar verebilecek nitelikte olup olmadığı hususunda bilimsel veriler ortaya konulamamış olsa bile, çevresel zarar riski ihtimalinin bulunması halinde önlem alınmasını sağlayarak göstermektedir[110]. Burada idarenin atacağın en etkili adım şüphesiz zarar verme ihtimali barındıran faaliyetin durdurulması için uygulanacak olan durdurma idari yaptırımı olacaktır.

İhtiyatlılık ilkesi, idari yargı alanında olduğu gibi adli yargı alanında da mahkeme kararlarında başvurulan bir ilke olmuştur. Zira bu ilke, oluşturacağı zarar bilimsel veriler ile ıspatlanamamış bir durum karşısında birey lehine yorum yapılmasını amaçlamakta ve söz konusu durumun bireye zararlı olduğunun varsayılmasını gerektirmektedir. Yargıtay, baz istasyonlarının varlığını ihtiyatlılık ilkesi ekseninde *tehlike sorumluluğu*[111] olarak yorumlamış, yararlı bir hizmetin karşılığında insan yaşamının tehlikeye düşürülmesini kabul edilemez bulmuştur[112]. Ancak yüksek mahkeme son dönemde verdiği bir kısım kararlarda görüş değişikliği yoluna gitmiş ve önceki içtihatı ile çelişmiştir[113]. Bahsi geçen kararlarda özetle; davacıların baz istasyonu nedeniyle zarar görmesini ve bu zararında davacı tarafça ispatlanması şartlarını aramış[114], somut olayı; kusur, zarar ve haksız fiil sorumluluğu ekseninde yorumlamıştır[115].

---

109 Turgut, a.g.e, 352.

110 Nükhet Yılmaz Turgut, "Çevre Hakkı – Kurumsal ve Ampirik Çevre, İlgili Temel Kavram ve İlkeler: Yargının Rolü." Danıştay ve İdari Yargı Günü 142. Yıl Sempozyumu, 2010, s. 27.

111 Tehlike sorumluluğu kusursuz sorumluluk hallerinden biridir. Buna göre; tehlikeye sebep olan, Sebebiyet verdiği zararı tazmin etmekle sorumludur.

112 Yargıtay 4. Hukuk Dairesi'nin; T. 21.03.2011, 2011/2802E. 2011/2956K. T. 12.07.2010, 2010/7568E. 2010/8483K. T. 22.06.2010, 2010/4719E. 2010/7549K. T. 11.06.2009, 2009/5820E. 2009/7837K. T. 05.05.2009, 2009/3119E. 2009/6329K. T.10.02.2009, 2008/14158E. 2009/1909K.

113 Baz istasyonları hakkında içtihadın birleştirilmesi için yapılan başvuru red ile sonuçlanmıştır.

114 Yargıtay 4. Hukuk Dairesi'nin; T. 05.05.2011, 2011/3710E. 2011/5167K. T.01.05.2011, 2011/2790E. 2011/6195K.

115 Ayrıntılı bilgi için bkz. http://cankattaskin.av.tr/?p=722

Kanıtın yokluğu, yokluğun kanıtı olamaz görüşünden hareketle kanaatimizce, devletin çevre ve insan sağlığını koruma noktasında anayasal ödevi ve yaşam hakkının kutsallığı göz önüne alındığında Yargıtay'ın kusur, zarar ve haksız fiil sorumluluğuna dayanarak gerekçelendirdiği kararlarına katılmak mümkün değildir. Yüksek mahkemenin, insan sağlığını ve yaşamını üstün tutan yorumunun ve bu yorum ile gerekçelendirdiği kararlarının, çağdaş bir yaklaşım olduğunu, bu yaklaşımın ihtiyatlılık ilkesinin özünde yatan düşünceyle aynı yönde olduğunu söylemek yerinde olacaktır.

Son tahlilde kısaca tanımlarına, amaçlarına ve önemlerine değindiğimiz çevre hukukuna hakim olan ilkelerin etkinlikleri ve işlevsellikleri, idari yaptırımlarda ve bu yaptırımların uygulanmasında önemli bir görev üstlenmektedir. İlkelerin anlamı ve amacı yaptırımların varlığına hizmet etmektedir.

1.2. ÇEVREYE KARŞI İŞLENEN HUKUKA AYKIRI FİİLER

1.2.1. GENEL BİR BAKIŞ

Çevrenin korunmasında devletin anayasal yükümlülükleri bulunmaktadır. Devletin bu yükümlülüklerini yerine getirirken kullandığı araçlardan bazıları idari ve cezai yaptırımlardır. Çevrenin korunması elbette ki sadece kurallar koyarak, yaptırımlar uygulayarak ve yasaklar getirilerek sağlanmamakta, bunun ötesinde toplumsal farkındalığın oluşturulması ve çevre politikalarının geliştirilmesi bakımından siyasal bilincin kazandırılmasından geçmektedir.

Tüm bunların gerçekleştirilmesiyle çevresel sorunların tamamen bertaraf edileceği sonucuna ulaşılacağını söylemek güçtür. Ancak "nasıl olsa sorunlar çözümlenemeyecek ya da bitmeyecek" yaklaşımıyla hareketsiz kalmak, gereken tedbirleri almamak insanlığa ve doğaya ihanet olacaktır. Bu noktada idarenin, çevrenin korunması amaçlı faaliyetler yürütmesinin gerekliliği ve önemi ortaya çıkmaktadır.

İdare hukukunun, çevrenin korunması için bir araç olarak kullanılmasında en mühim kanun Çevre Kanunu'dur[116]. İdare denetim faaliyetleri ve uyguladığı

[116] Birol Ertan, Kıvılcım Akkoyunlu Ertan, "Çevre Hukukunda Sorumluluk", Amme İdare Dergisi, C. 38, S.8, Eylül 2005, s. 10.

müeyyideler ile çevrenin korunmasında aktif ve önemli bir rol üstlenmektedir. Çevre hukukunun en önemli ilkesi olan önleme ilkesi açısından idarenin kendiliğinden ve uygulanabilir kararlar alabilmesi ile işlemlerinin hukuka uygunluk karinesinden yararlanması son derece etkilidir.

Çevreye karşı işlenen hukuka aykırı fiillerin karşılığı, bu filleri işleyenlere cezai ve idari yaptırım olarak yansımaktadır. Çalışmanın konusu olan Türk Çevre Hukuku'ndaki İdari Yaptırımlar Çevre Kanunu ekseninde inceleneceğinden, bu başlık altında yaptırım kavramından söz edildikten sonra kısaca çevre suçlarından ve kabahatlerden bahsedilecektir.

1.2.2. YAPTIRIM KAVRAMI

Hukuk kuralları emredici, tamamlayıcı, tanımlayıcı ve yorumlayıcı şeklinde tasnif edilmektedir. Yaptırımlar, emredici hukuk kurallarının konusu içerisinde ele alınmaktadır[117]. Bu bağlamda yaptırım kavramı, hukuk normlarının emir ve yasaklarına aykırı eylemlere karşı uygulanan, bunun yanı sıra hukuk kurallarının dayandığı devlet gücünden kaynaklanan zorlama aracı olarak tanımlanabilir[118].

Yaptırım, kuralın düzenlediği olumlu emrin yerine getirilmemesi ya da getirdiği yasağa aykırı davranılması yani uyulmaması durumunda kendini gösteren devlet tepkisidir[119]. Yaptırım ile devlet hukuka uygun davranışın sağlanmasını veya hukuka aykırı eylemlerin önlenmesi gayesi güder[120]. Kısacası yaptırımın amacı, toplumsal düzeni sağlamak ve korumaktır.

Yaptırım kavramı sadece ceza anlamına gelmemektedir, cezalar dışında da yaptırım çeşitleri bulunmaktadır. Her ne kadar idari yaptırım ve idari ceza kavramları kanunlarda ve mahkeme kararlarında eş değer anlam verilerek kullanılıyor olsa da,

---

117 Halil Can, Semih Güner, Hukukun Temel Kavramları, 3. Baskı, Ankara, Arıkan Basım Dağıtım, 2006, s. 37-43.

118 Erol Cansel, Çağlar Özel, Hukuk Başlangıcı – Hukukun Temel Kavram ve Kurumları, 3. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2006, s. 43.

119 Adnan Güriz, Hukuk Başlangıcı, 11. Baskı, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2006, s. 17-19, Aydın Aybay, Rona Aybay, Hukuka Giriş, 4. Baskı, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007, s. 2, Ilgın Özkaya Özlüer, "İdari Yaptırımların Özellikleri ve Çevre Kanunu", Ankara Barosu Dergisi, S. 1, 2015, s.124, Ilgın Özkaya Özlüer, İdari Yaptırım Kuramı Açısından Çevre Kanunu'nda İdari Cezalar, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2008, s. 8.

120 Turhan Esener, Hukuk Başlangıcı Genel Hukuk Bilgisi, 7. Baskı, İstanbul, Alkım Yayınevi, 2004, s. 19.

idari yaptırımlar ve bu alandaki ihlal edici eylemleri belirtmek için kullanılan ifadelerin, suç ve karşılığı olan cezalardan ayırt edilebilecek şekilde kendine özgü olması gerekir[121].

1.2.3. CEZA HUKUKUNA İLİŞKİN FİİLLER (ÇEVRE SUÇLARI)

1.2.3.1. Genel Olarak

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun[122] birinci maddesi, çevrenin korunmasını ceza kanunun amaçlarından biri olarak düzenlemiştir. Çevreye zarar veren veya zarar verebilecek fiiller TCK'da çevre suçları olarak öngörülmüştür. Çevre suçlarının koruduğu hukuki değer insanla ve çevreyle ilgili olan menfaatlerdir.

Çevre suçları, kısaca çevreye zarar veren yasadışı fiiller olarak tanımlanabilir[123]. Çevre suçları, çevreye zarar veren ya da çevreyi tehlikeye sokan hareketleri ve ihtimalleri kapsamaktadır[124]. Korunan hukuki değer çevredir. Çevreye zarar veren eylemlerin suç olarak düzenlenmesi, çevrenin korunmasında önemli rol oynamaktadır.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda çevre suçları, ikinci kitabın üçüncü kısmındaki, (Genel Tehlike Yaratan Suçlar) birinci bölümünde , (Çevreye Karşı Suçlar) ikinci bölümünde ve (Kamu Sağlığına Karşı Suçlar) üçüncü bölümünde düzenlenmiştir[125]. Bunlar, atık ve atıklarla çevrenin kasten veya taksirle kirletilmesi suçu, gürültü kirliliği suçu, imar kirliliğine neden olma suçu, radyasyon yayma ve tehlikeli maddeleri izinsiz olarak bulundurma veya el değiştirme suçu, zehirli madde katma suçu, zehirli madde imal ve ticareti suçu şeklinde sıralanabilir.

Bazı yazarlara göre çevre suçları mağduru belli olmayan suçlardandır[126]. Ancak doktrinde mağdurun kamu olduğunu savunan görüşte bulunmaktadır. Şen'e göre, çevre suçları kamu aleyhine işlenmekte ve suçun mağduru tüm toplum olmaktadır[127].

---

121 Yücel Oğurlu, İdari Yaptırımlar Karşısında Yargısal Korunma, İdari Ceza Hukuku ve İdari Cezalara Karşı Başvuru Yolları, 2. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2001, s. 31.

122 RG. 12.10.2004, S. 25611.

123 Aktaran; Handan Yokuş Sevük, Çevre Hukuku, 2. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2017, s. 240.

124 Sevük, a.g.e, s. 240.

125 TCK m. 172, 174, 181, 182, 183, 184, 185, 193.

126 Yılmaz, a.g.e, s. 114.

127 Şen, a.g.e, s. 71.

Özgenç de çevreye karşı işlenen suçlarda toplumdaki herkesin mağdur edildiğini belirtmiştir[128]. Çevreye karşı işlenen suçlarda bugünün insanları mağdur olduğu gibi gelecek nesillerde mağdur edilmektedir[129]. Bize göre de çevre suçlarında mağdur toplumdur.

1.2.3.2. Radyasyon Yayma Suçu

Radyasyon yani ışıma, bir kaynaktan hızlı parçacıkların veya elektromanyetik dalga demetinin yayınlanmasıdır[130]. Radyoaktif kirlenmeler özellikle canlı sağlığını önemli ölçüde etkilemekte, çevreyi ve dengesini bozmaktadır[131]. Sadece bugünü değil, genetik yapıyı etkileyerek ve bozarak geleceği de tehdit etmektedir. Yasa koyucu bu tehlike karşısında hareketsiz kalmamış ve radyoaktif tehlikelere karşı düzenlemeler yapılmıştır.

Bu bağlamda 5237 sayılı TCK'nın Topluma Karşı İşlenen Suçlar başlıklı üçüncü kısmının birinci bölümü olan Genel Tehlike Yaratan Suçlar içerisinde 172. madde düzenlenen radyasyon yayma suçu yeni bir suç tipi olarak karşımıza çıkmaktadır. Oysa 765 sayılı Ceza Kanunu'nda bu suça yer verilmemiş idi.

5237 sayılı TCK'nın 172/1. maddesinde belli bir kişiyi radyasyona maruz bırakma suçu tanımlanmıştır. Radyasyona tabi tutulan kişinin sağlığının bozulmasının amaç edinilmesiyle suç oluşmaktadır. Burada uygulanan radyasyon miktarının kişi sağlığını bozacak düzeyde olması gereklidir. Maddenin ikinci fıkrasında suçun belirsiz sayıda kişiye karşı işlenmesi hali nitelikli hal olarak düzenlenmiştir. Suçun faili ve mağduru herkes olabilir. Suçun hukuki konusu kişi ve toplum sağlığıdır. Kişiye karşı bu suçu işleyen, üç yıldan onbeş yıla kadar cezalandırılırken (m. 172/1), suçun belirsiz sayıda kişilere karşı işlenmesi halinde beş yıldan az olmamak üzere hapis cezası uygulanacaktır (m. 172/2).

Maddenin üçüncü fıkrasında; başkasının hayatına, sağlığına ya da malına ciddi derecede zarar vermeye elverişli şekilde radyasyon yayan veya atom parçalanması

---

128 İzzet Özgenç, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2006, s. 191-192.

129 Aktaran; Onur Özcan, Çevre Suçlarında Şirketlerin Cezai Sorumluluğu, Yüksek Lisans Tezi, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007, s. 14.

130 Büyük Türkçe Sözlük, www.tdk.gov.tr

131 Yılmaz, a.g.e, 252.

sürecinde etkisi olan kişiye iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası verileceği düzenlenmiştir. Burada suçun faili radyasyon yayan veya atomu parçalayan kişidir. Mağdur herkes olabilir. Bu fıkrada mal varlığına zarar verilmesi eylemi de kapsam altına alınmıştır. Suçun hukuki konusu kişinin ve toplumun yararıdır[132]. Fıkra hükmüne göre işlenen suçun cezası iki yıldan beş yıla kadar hapistir. Maddenin son fıkrasında ise bir laboratuvar veya tesis işletilirken gerekli dikkat ve özenin gösterilmemesi sebebiyle radyasyon yayılmasına sebep olan kişi hakkında altı aydan üç yıla kadar hapis cezası öngörülmüştür.

1.2.3.3. Tehlikeli Maddelerin İzinsiz Şekilde Bulundurulması veya El Değiştirmesi Suçu

5237 sayılı TCK'nın 174. maddesindeki düzenlemeye göre, yetkili mercilerden gerekli izin alınmadan patlayıcı, yakıcı, aşındırıcı, yaralayıcı, boğucu, zehirleyici ve sürekli rahatsızlığa yol açıcı nükleer, radyoaktif, kimyasal ve biyolojik maddeyi ülke içine sokmak, ülke içinde bir yerden başka bir yere nakletmek, saklamak, üretmek, satmak veya satın almak suçtur. Anlaşılacağı üzere bu suç; seçimlik hareketli bir suçtur. Yasada yer verilen hareketlerden herhangi birinin gerçekleştirilmesiyle suç oluşmaktadır. Düzenleme toplumu genel tehlikelere karşı korurken devletin üstlendiği yükümlülükleri yerine getirmesini de sağlamaktadır.

Suçun örgüt faaliyeti biçiminde işlenmesi ceza artırım sebebidir (m. 174/2). Son fıkrada ise kırsalda yaşayan kişilerin meşru sayılabilecek gereksinimlerini karşılayabilmek için önemsiz addedilecek türde ve miktarda patlayıcı madde alması, kabul etmesi yahut bulundurması söz konusu olduğunda belirlenecek cezada indirim yapılabileceği düzenlenmiştir. Tehlikeli maddelerin izinsiz olarak bulundurulması veya el değiştirmesi suçunun faili herkes olabileceği gibi bu suç iştirak halinde de işlenebilir. Suçun mağduru toplum, konusu ise kamu yararıdır[133].

Maddenin birinci fıkrası kapsamında işlenen suçlarda üç yıldan sekiz yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezasına hükmedilmektedir. İkinci fıkra hükmü

---

132 Zeki Hafızoğulları, Muharrem Özen, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümleri Topluma Karşı Suçlar, Ankara, Usa Yayıncılık, 2012, s. 21

133 Hafızoğulları, a.g.e, s. 28.

artırım maddesi olduğundan, suçun örgüt kapsamında işlenmesi durumunda birinci fıkraya göre belirlenecek cezalar yarı oranında artırılarak uygulanacaktır.

1.2.3.4. Kasten İşlenen Çevrenin Kirletilmesi Suçu

5237 sayılı TCK'nın 181. maddesinde düzenlenmiştir. Düzenlemede iki ayrı suç tipi öngörülmüştür. Bunlardan birincisi atık veya artıklarla çevrenin kasten kirletilmesi, ikincisi ise atık veya artıkların izin almaksızın ithali şeklindedir. Yasa metninden de anlaşılacağı üzere suçun varlığından bahsedebilmek için kast aranmaktadır. TCK'nın 21. maddesinde kast, "*suçun kanuni tanımındaki unsurların bilerek ve istenerek gerçekleştirilmesi*" olarak tanımlamıştır.

Birinci fıkra düzenlemesinde yer alan çevrenin kirletilmesi suçu, herkes tarafından işlenebilir. Tüzel kişiler bu suçun faili olmaz, fakat tüzel kişiler adına hareket eden gerçek kişiler suçun faili olabilir. Kasten çevreyi kirletme suçunun faili olmak için herhangi bir sıfata sahip olmaya gerek yoktur.

Bu suç TCK sistematiğinde topluma karşı suçlar kısmında düzenlenmiştir. Dolayısıyla suçun mağduru toplumdur. Suçtan zarar gören ise kirletme nedeniyle zarara uğrayanlardır. Suçun konusu kamu yararıdır. Kamu değeri olması nedeniyle korunan çevrenin kirletilmesini TCK yasaklamaktadır. TCK 181/1 madde anlamında tipikliğe aykırı hareket edenlere altı aydan iki yıla kadar hapis cezası verilebilecektir.

Mezkûr maddenin ikinci fıkrasında düzenlenen atıkları veya artıkları izin almaksızın ülkeye sokma suçunun faili, eylemi gerçekleştiren kişidir. Burada da tüzel kişiler suçun faili olamazlar ancak temsile yetkili kişiler suçun faili olabilir. Suçun faili olmak için özel bir sıfata haiz olmaya gerek yoktur. TCK madde 182/2'de düzenlenen suçun mağduru toplum, konusu ise kamu yararıdır. Suçun cezası, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasıdır.

1.2.3.5. Taksirle İşlenen Çevrenin Kirletilmesi Suçu

5237 sayılı TCK'nın 182. maddesinde düzenlenmiştir. Çevreye zarar verecek biçimde, atıkların veya artıkların havaya, toprağa ya da suya verilmesine taksirle sebep olan kişi adli para cezası ile cezalandırılacaktır. Suç taksir sorumluluğunu içermektedir. TCK'nın 22. maddesinde taksir; dikkat ve özen sorumluluğuna aykırı

hareket edilmesi nedeniyle, suçun kanundaki tanımında belirtilen sonucunun öngörülmeyerek gerçekleştirilmesi olarak tanımlamıştır. Kişinin öngördüğü sonucu istememesine rağmen neticenin ortaya çıkması bilinçli taksir halidir.

Gerçekleştirilen eylemin etkisinin kalıcı olması halinde verilecek ceza iki aydan bir yıla kadar hapis cezasıdır. Atık veya artıkların insanlara, hayvanlara veya bitkilere ciddi zarar vermesi durumunda ise ceza bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası olacaktır (madde 182/2).

Taksirle kirletme suçunun faili herkes olabilir. Suçun mağduru toplum, konusu kamu yararıdır. Düzenlemede üç ayrı sonuca yer verilmiştir. Bu sonuçlardan ilki, atık veya artıkların çevreye zarar vermesi, bir diğeri çevrede kalıcı etki bırakması ve son olarak canlıların sağlığını bozmasıdır.

1.2.3.6. Gürültüye Sebep Olma Suçu

5237 sayılı TCK'nın 183. maddesine göre, yasalarla belirlenen yükümlülüklere aykırı biçimde başkasının sağlığına zarar verecek şekilde gürültüye neden olan kişi, iki aydan iki yıla kadar hapis cezasıyla veya adli para cezasıyla cezalandırılabilecektir. Kanun seçimlik yaptırım öngörmüştür, sanığa hapis cezası verilebileceği gibi, sanığı adli para cezası ile cezalandırmakta mümkündür.

Önemle belirtecek olursak, burada gürültünün suç olarak nitelendirilebilmesi için başkalarının sağlığına zarar verecek boyutta olması gerekmektedir. Bu suç herkes tarafından işlenebilir. Özel bir fail şartı yoktur. Gürültüye sebep olan gerçek kişi olabileceği gibi tüzel kişilerde olabilir. Suçun mağduru herkes olabilir. Hukuki konusu ise kamu yararıdır. Kanun anılan düzenleme ile zarar verecek boyutta gürültü yapılmamasını emretmektedir. Dolayısıyla suçun fiili, zarar verecek yükseklikte gürültü yapılmamasıdır.

1.2.3.7. İmar Kirliliğine Sebep Olma Suçu

İmar suçu TCK'da düzenlenirken, çarpık kentleşmenin ve kamu arazilerinin işgal edilmesinin önlenmesi amaçlanmıştır[134]. Nüfusun hızla artması, bireylerin konut ihtiyacının çoğalması beraberinde çarpık kentleşme sorununu da getirmiştir. Bu sorun da şehirlerin doğal, kültürel ve tarihi zenginliklerinin bozulmasına sebep olmaktadır. Kişilerin çıkarları ile toplum çıkarları arasında ortaya çıkabilecek dengesizliğe devletin müdahale ederek yasal düzenlemeler yapması kaçınılmazdır[135].

5237 sayılı TCK'nın 184. maddesinde, imar mevzuatında belirlenen kurallara aykırı biçimde inşa faaliyetinde bulunmak suç olarak düzenlenmiştir. Maddenin birinci fıkrasında yapı ruhsatı almadan bina yapımı ve yine alınan ruhsata aykırı şekilde bina yapılması suç olarak öngörülmüştür. İnşaatı yapan veya yaptıran sorumlu tutulmuştur. Böylelikle suçun faili sadece inşaatı yapan yüklenici, taşeron veya işçiler değil; inşaatın sahibi de olacaktır. Bununla birlikte inşa faaliyetlerinde kontrolle ve denetimle sorumlu olan teknik kişiler de fail olarak cezalandırılabilecektir. Birinci fıkra hükmünü ihlal edenler bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılabilecektir.

Maddenin ikinci fıkrasında ruhsatı olmadan başlatılan inşaatlar için kurulan şantiyelere alt yapı bağlantısı (elektrik, su ya da telefon) yapımına izin veren kişinin de birinci fıkraya göre cezalandırılacağı belirtilmiştir. Üçüncü Fıkrasında ise, ruhsatlı olarak yapılsın yahut yapılmasın, yapı kullanım izni alınmayan binalara elektrik, su, telefon veya doğalgaz bağlantısının yapılması ya da bu alt yapı hizmetlerinden yararlanılmasına izin verilmesi durumunda iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası öngörülmektedir.

Ruhsatı olmadan veya ruhsata aykırı bina yapan ya da yaptıran, imar kirliliğine neden olma suçunun failidir (TCK 184/1. madde). Sorumlu tutulan kişiler yapan veya yaptırandır. Tüzel kişiler suçun faili olmaz ancak yetkili organ yerine işlem yapan

---

134 Zekeriya Yılmaz, Notlu Gerekçeli Açıklamalı Yeni Türk Ceza Kanunu, Ankara, Seçkin Yayınları, 2004, s. 33.

135 Ayşegül Mengi, Ruşen Keleş, İmar Hukukuna Giriş, Ankara, İmge Kitabevi, 2003, s. 15.

gerçek kişiler suçun faili olabilir. Suçun mağduru toplumdur. Suçun konusu imar gibi algılansa da geniş anlamda suçun konusu, Anayasanın 56. Maddesinde düzenlenen "*sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkıdır*"[136].

Maddenin ikinci fıkrasına göre suçun faili inşaat sahalarında kurulan şantiyelere alt yapı sağlanmasına izin veren kişidir. Bu fıkra hükmü sadece özel yükümlülükleri olan ve belli nitelikleri olan kişilere uygulanabilir. Suçun mağduru toplum konusu ise kamu yararıdır.

Maddenin üçüncü fıkrasındaki suçun faili yapı kullanım izni alınmayan binalarda herhangi bir sınai faaliyete izin veren kişidir. Binalardaki sınai faaliyetlere izin verme yetki ve görevi kamusal bir iş olduğu için bu izni veren kişilerde kamu görevlileridir. Dolayısıyla suçun faili kamu görevlisidir[137]. Suçun mağduru toplumdur. Suçun hukuki konusu birinci fıkrada olduğu gibi sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkıdır[138].

1.2.3.8. Zehirli Madde Katma Suçu

5237 sayılı TCK'nın 185. madde düzenlemesi ile içme suyuna, gıdalara veya diğer maddelere zehir katarak veya başka bir şekilde bozarak kamu sağlığını tehlikeye düşüren kişiye ceza öngörülmektedir. Düzenlemede suçun konusu gösterilmemiştir çünkü gıda olarak tüketilebilecek her çeşit besin suçun konusunu oluşturabileceğinden bunların düzenleme içerisinde tek tek sayılması mümkün değildir.

Tipiklik, besin maddelerine zehir katılmasıyla veya besin maddelerinin bozulmasıyla gerçekleşir. Dolayısıyla bu suç seçimlik hareketli bir suçtur. Maddede belirtilen zehir katılması veya başka suretlerle bozulması gibi farklı şekillerde işlenebilir. Ayrıca besin maddelerini çeşitli şekil ve yöntemlerle mikroplandıran kişinin fiili, zehir kapsamında değerlendirilerek suçun faili TCK 185 madde uyarınca cezalandırılabilecektir.

---

136 Ali Kemal Yıldız, "İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu TCK 182", Prof. Dr. Ender Kuntalp'e Armağan, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 2, Beta Basım Yayım, İstanbul, 2004, s. 294.

137 Yılmaz, a.g.e, s. 193.

138 Yıldız, a.g.m, s. 294.

Suçun faili, kişilerin hayatını ve sağlığını tehlikeye atan herkes olabilir. Suçun mağduru toplum, hukuki konusu ise kamu sağlığıdır. Suçu işleyenler iki yıldan onbeş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılabilecektir. Suçun taksirle işlenmesi mümkündür, bu nedenle maddenin ikinci fıkrasında taksir sorumluluğu düzenlenmiştir. Zehirli madde katma suçunun taksirle işlenmesi halinde üç aydan bir yıla kadar hapis cezası verilebilecektir.

1.2.3.9. Zehirli Madde İmal ve Ticareti Suçu

TCK 193. maddedeki düzenleme, içeriğinde zehir olan ve üretimi, muhafaza edilmesi veya satılması izin almaya bağlı olan maddeyi yasaya aykırı olarak imal eden, bulunduran, satan veya taşıyana hapis cezası öngörmektedir. Suçun konusu uyuşturucu madde dışındaki her türlü zehirli maddedir[139].

Mezkûr düzenleme, insan sağlığı için oluşturduğu tehlike sebebiyle zehirlerin izin alınmadan üretilmesini ve bunların ticaretinin yapılmasını suç haline getirmektedir. Suçun faili herkes olabileceği gibi mağduru ise toplumdur. Suç ile korunmak istenen hukuki değer ise kamu sağlığıdır[140]. Kanundaki tipikliğin gerçekleşmesi halinde suçu işleyene iki aydan bir yıla kadar hapis cezası verilebilecektir.

Sonuç olarak çevrenin korunması için başvurulacak araçlardan belki de en sonuncusu ceza hukuku olmalıdır. Çevresel zararın ortaya çıkmasından sonra uygulanacak yaptırımın şüphesiz ki eylemin tekrarlanmaması bakımından caydırıcı etkisi bulunmaktadır. Lakin çevre için asıl olan kirlenmeden ya da bozulmadan önce gerekli tedbirleri alarak bunun önüne geçilmesidir. Bunun yanı sıra 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun amaçları arasında çevrenin korunması olduğu da unutulmamalıdır.

139 Yılmaz, a.g.e, s. 282
140 Hafızoğulları, a.g.e, s. 116.

1.2.4. İDARİ YAPTIRIMLARA KONU FİİLLER (KABAHATLER)

5236 sayılı Kabahatler Kanunu'nun[141] kapsam ve amaçları arasında çevrenin korunması da bulunmaktadır[142]. Buna göre yasa kendi eksenindeki kabahat eylemini, idari yaptırım ile bağıtlamıştır. Gerçekten de mezkûr kanunun tanım başlıklı 2. maddesinde, "*kabahat deyiminden; kanunun, karşılığında idarî yaptırım uygulanmasını öngördüğü*" haksızlığın anlaşılacağı ifade edilmiştir. İdari yaptırımları; idari para cezaları, mülkiyetin kamuya geçirilmesi, durdurma, ruhsat iptali, kapatma, kayıt silme, geri alma şeklinde saymak mümkündür. Çalışma özelinde bu başlık altında Kabahatler Kanunu işlenecektir.

1.2.4.1. Genel Olarak

Kabahatler Kanunu; nelerin kabahat olduğunu, bunların nasıl belirleneceğini ve belirleme sonrasında kabahate konu eylem karşılığında uygulanacak idari yaptırımları, uygulamada gözetilecek ilke ve esasların neler olduğunu düzenlemektedir.

Kabahatler Kanunu'nun kapsamı ve amacı 1. madde de düzenlenmiştir. Kanunun amacı; kamu düzenini, genel sağlığı, ahlakı, çevreyi ve ekonomik düzeni korumaktır. Kanunun amaç unsuru, kamu yararını gözeten idarenin faaliyet alanıyla da uyumludur[143]. Burada idarenin kolluk faaliyetlerinin önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır zira kolluğun amacı genel sağlığı ve güvenliği, toplumsal düzeni, dirlik ve de esenliği sağlamaktır.

Kabahatler nedeniyle uygulanacak idari yaptırımlar, idari para cezaları ve idari tedbirler olarak belirtilmiştir (Kabahatler Kanunu madde 16). İdari tedbirlerin kapsamı mülkiyetin kamuya nakli ve ilgili yasalarda düzenlenen diğer tedbirler olarak

---

141 RG. 31.03.2005, S. 25772 (Mükerrer)

142 Kanunun amaç ve kapsam başlığını taşıyan 1. maddesinde; toplumun düzenini, genel ahlâkı ve sağlığı, çevreyi ve ekonomik düzeni koruma amacıyla; kabahatlere ilişkin genel ilkelerin, uygulanacak idarî yaptırımların türlerinin ve sonuçlarının, karar alma sürecinin, bu kararlara karşı kanun yollarının, İdarî yaptırım kararlarının yerine getirilmesine dair esasların, neler olduğunun belirlendiği ve bir kısım kabahatlerin tanımlarının yapıldığı belirtilmiştir.

143 Ilgın Özkaya Özlüer, İdari Yaptırım Kuramı Açısından Çevre Kanunu'nda İdari Cezalar, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2008, s. 118.

belirlenmiştir. Kanun'un gerekçesine göre mevzuatta yer alan pek çok idari yaptırım bakımından, genel usul ve esaslar belirlenmek suretiyle aynı çatı altında toplanması amaçlanmaktadır. Bu nedenle Kabahatler Kanunu genel nitelikte bir kanundur.

Çevre Kanunu ile Kabahatler Kanunu'nun çakışması halinde, özel nitelikte olan Çevre Kanunu'na üstünlük tanınacak ve ilgili olaya Çevre Kanunu uygulanacaktır. Ancak ehliyet, iştirak, zamanaşımı gibi usulü ilgilendiren konularda Kabahatler Kanunu'nda getirilen düzenlemeler Çevre Kanunu bakımından da geçerli olacaktır.

Hangi fiillerin kabahat olduğu, kanunilik ilkesi çerçevesinde yasanın 4. maddesinde düzenlenmiştir[144]. Kanun'un zaman bakımından uygulanması 5. maddede düzenlenmiştir. İdari yaptırımların uygulanmasında derhal uygulama ilkesi geçerlidir. Başka bir anlatımla idari yaptırım kararı verilip henüz bu karar icra edilmeden çıkan ve yürürlüğe giren yeni düzenleme; lehe veya aleyhe olduğuna bakılmaksızın uygulanacaktır.

Kimlerin idari yaptırım kararı verebileceği kanunun 22. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre; kanunda açıkça gösterilen merciiler ile kamu görevlileri, açık hüküm bulunmayan hallerde ilgili kamu otoritesinin en üst amiri konumundaki yetkilisi idari yaptırım kararı verme yetkisine sahiptir. Burada yaptırım kararı alacak merciin ancak kendi görev alanı içerisine giren yerlerde gerçekleştirilen kabahatler için karar verme yetkisi bulunduğu gözden kaçırılmamalıdır. Ayrıca mahkemeler ve Cumhuriyet savcıları da idari yaptırım uygulayabilmektedir[145].

Kabahatler Kanunu'nda yer verilen, çevreye karşı işlenen ve idari yaptırım gerektiren hukuka aykırı fiilleri, başka bir ifade ile kabahatleri; çevreyi kirletme, tütün

---

144 4. Madde, kanunilik başlığını taşımaktadır. Buna göre; "*Hangi fiillerin kabahat oluşturduğu, kanunda açıkça tanımlanabileceği gibi; kanunun kapsam ve koşulları bakımından belirlediği çerçeve hükmün içeriği, idarenin genel ve düzenleyici işlemleriyle de doldurulabilir. Kabahat karşılığı olan yaptırımların türü, süresi ve miktarı, ancak kanunla belirlenebilir".*

145 Madde 23: "*Cumhuriyet savcısı, kanunda açıkça hüküm bulunan hallerde bir kabahat dolayısıyla idarî yaptırım kararı vermeye yetkilidir. Bir suç dolayısıyla başlatılan soruşturma kapsamında bir kabahatin işlendiğini öğrenmesi halinde Cumhuriyet savcısı durumu ilgili kamu kurum ve kuruluşuna bildirebileceği gibi, kendisi de idarî yaptırım kararı verebilir. Soruşturma konusu fiilin kabahat oluşturduğunun anlaşılması halinde Cumhuriyet savcısı bu nedenle idarî yaptırım kararı verir. Ancak, bunun için ilgili kamu kurum ve kuruluşu tarafından idarî yaptırım kararı verilmemiş olması gerekir*".
Madde 24: "*Kovuşturma konusu fiilin kabahat oluşturduğunun anlaşılması halinde mahkeme tarafından idarî yaptırım kararı verilir*".

mamullerinin tüketilmesi, işgal, rahatsız etme ve gürültü yapılması olarak saymak mümkündür[146].

1.2.4.2. Çevreyi Kirletme Fiili

Kabahat düzeyinde nitelendirilebilecek çevreyi kirletme fiili Kabahatler Kanunu'nun 41. maddesinde düzenlenmiştir. Madde on fıkradan oluşmaktadır. İlk altı fıkra çevre kirliliğine neden olan kabahatleri ve yaptırımlarını belirlerken, bu kabahatler dolayısıyla uygulanacak idari para cezasına karar verecek merci yedinci fıkrada gösterilmiştir. Sekizinci fıkrada kirliliğin derhal giderilmesi durumunda idari para cezası kararı uygulamasında yetkili görevlilere takdir hakkı tanınarak fiil ve yaptırım arasında denge unsuru korunmuştur. Düzenlemenin uygulanacağı alan ise belediye sınırlarının içi olarak kabul edilmiştir.

Medeni bir toplumdan söz edebilmek için, toplumu oluşturan tüm bireylerin yararlandığı kent meydanları, bulvarlar, caddeler ve sokaklar gibi ortak kullanım alanlarının temiz ve de yaşanılabilir olması gerekmektedir. Bunun sağlanabilmesi için evsel ve bireysel atıkların ve artıkların, bunların toplanması ve depolanması için özgülenen yerlere bırakılması gerekmektedir. Bu yükümlülüğe aykırı hareket edilmesi halinde idari yaptırım olarak idari para cezası uygulanabilecektir. Yasa hükmünün bireylere getirdiği yükümlülüğün başka bir yansıması da idari mercilere yöneliktir. Buna göre bireysel ve evsel atıkların toplanacağı ve depolanacağı yerleri oluşturmak ve buraları ulaşılabilir kılmak idarenin yükümlülüğü olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz gelimi sorumlu olan idari makam vatandaşların evsel atıklarını, çöplerini bırakabileceği çöp toplanma gereçlerini (çöp bidonu, konteyner gibi) temin etmek, bakım ve gözetimini yapmak ve bunları zamanında boşaltmakla yükümlüdür.

Maddenin 2. fıkrası kirletme fiilinin yemek pişirilen ve servis edilen yerlerde işlenmesi durumunda işletme sahibine ilk fıkra hükmüne nazaran daha ağır idari para cezası uygulanacağını öngörmektedir.

Üçüncü fıkrada hayvan kesimleri için özel olarak ayrılmış bir nevi tahsis edilmiş yerler dışında hayvanların kesilmesi, kesimi yapılan hayvanların atıklarının sokağa ya

146 Kabahatle Kanunu madde; 36, 37, 38, 39, 41.

da sair kamu alanlarına bırakılması kabahat yaptırımına tabi ayrı bir fiil olarak tanımlanmıştır. İlgili düzenleme özellikle kurban bayramlarında çevresel kirlenme, mikroplanma gibi olumsuzlukların önüne geçme noktasında işlevseldir.

Dördüncü fıkrada, inşa faaliyetleri kapsamında ortaya çıkabilecek kirlenmelere yönelik ayrı bir kabahat tanımlaması yapılmıştır. Buna göre, inşaat atıklarının ve yine inşaat yapımı esnasında veya sonrasında oluşan artıkların, bunların toplanması ve depolanması için ayrılan yerler haricinde başka yerlere bırakılması durumunda, atan kişi hakkında idari para cezası uygulanacaktır. Düzenlemenin çevreye karşı işlenen bu fiili kabahat olarak belirleyen yaptırımından hariç bir diğer yaptırımı da, özgülenen alanlar dışında başka alanlara atılan bu atık ve artıkların, bulundukları yerlerden kaldırılması yani temizlenmesi için yapılan masrafların atan kişiden alınması biçiminde karşımıza çıkmaktadır.

Beşinci fıkra ise kullanılamayacak hale gelen ya da ihtiyaç fazlası olan ev eşyasını, bunların toplanması için belirlenen günlerin dışında kamusal alanlara bırakan kişi hakkında idari para cezası yaptırımı içermektedir. Bununla birlikte hükümde belediyelere yönelik ödevler de bulunmaktadır. Bu bağlamda belediyeler her yıl olmak üzere belirli aralıklarla senede üç günden az olmayacak biçimde (örneğin nisan, ağustos, aralık aylarının tespit edilen gün veya günlerinde) bu tür eşyaların toplanması için önceden tespit edilen uygun vasıtalarla halka ilan yapmakla ödevlidir. Böylelikle ilan edilen günlerde belirlenen saat aralıklarında bu eşyalar dışarıya bırakılabilecek ve belediye görevlileri tarafından gereği yapılacaktır.

Maddenin kabahat belirlemesi yapılan son fıkrası olan altıncı fıkrasında, işlevini yitirmiş, hurdaya ayrılmış ya da kullanılamaz hale gelmiş motorlu kara ve deniz taşıtlarının ve bunların ayrılmaz parçalarının ve mütemmim cüzleri sayılabilecek eklentilerinin kamuya açık alanlara bırakılması yaptırıma tabi tutulmuştur.

Yukarıda sayılan çevreye karşı işlenen fiiller nedeniyle oluşan kabahatler nedeniyle yaptırım uygulamaya başka bir anlatımla idari para cezası vermeye yetkili kılınanlar, belediyelerin zabıta görevlileridir.

Her ne kadar 41. madde, kabahatleri ve karşılığı gelen idari yaptırımları düzenlemiş olsa da, sekizinci fıkrada özel bir etkin pişmanlık haline yer verilmiştir.

Buna göre; sayılan kabahatler nedeniyle idari para cezası uygulanacak ilgili, fiili nedeniyle çevrede oluşan kirlenmeyi derhal yok etmesi durumunda hakkında idari para cezası uygulanmayabilecektir. Düzenleme, zabıta görevlilerine takdir yetkisi tanımıştır. Özel kanun hükümleri saklı kalmak kaydıyla, çevre kirliliği nedeniyle belediye zabıta memurları marifetiyle yapılacak çevre kolluk denetimi, belediye sınırları dâhilinde yapılacaktır.

1.2.4.3. Gürültüye Neden Olma Fiili

Kabahatler Kanunu'nun 36. maddesinde bireylerin sakin, huzurlu ve dengeli bir çevrede yaşama haklarını ihlal edecek boyutta gürültü yapan veya gürültüye neden olan ilgilinin fiili, kabahat olarak tanımlanmıştır.

Fiili işleyenin ticari işletme olması halinde, işletme sahibine (gerçek kişi veya tüzel kişi olması arasında herhangi bir fark gözetmeksizin) daha ağır ceza verilecektir. Bu madde uyarınca yaptırım uygulama yetkisi belediye zabıtasına ve kolluk görevlilerine tanınmıştır.

1.2.4.4. Rahatsız Etme Fiili

Ürün veya bir hizmeti satabilmek için başkalarını rahatsız edenlere Kabahatler Kanunu'nun 37. maddesi uyarınca idari para cezası verilebilecektir. Kabahat nedeniyle yaptırım uygulamaya yetkili kılınan görevliler zabıta ve kolluk kuvvetleridir. Düzenleme ile amaçlanan, satış yapılırken kişilerin taciz edilmesinin ve yüksek sesle ya da bağırmak suretiyle müşterileri davet etme yöntemlerinin önlenmesidir. Burada maddenin bireylerin sakin, huzurlu ve dengeli bir çevrede yaşama haklarını sağlamaya yönelik işlevinin olduğu da unutulmamalıdır.

1.2.4.5. İşgal Fiili

Bireylerin kullanımı için ayrılan ve özgülenen şehir meydanları, bulvarlar, cadde ve sokaklar ile kaldırımlar gibi herkesin kullandığı yerlerin herhangi bir şekilde işgal edilmesi kabahat olarak düzenlenmiş ve 38. madde uyarınca yaptırıma tabi tutulmuştur. İşgal fiilinin istisnasını yetkili makamlardan alınacak açık ve yazılı izin

oluşturmaktadır. Bunun dışında izin alınmaksızın araç park etmek, kaldırımlara masa ve/veya sandalye koymak, sergi açmak ya da gösteri yapmak gibi fiiller işgal kapsamında değerlendirilerek ilgililer hakkında idari para cezası yaptırımı uygulanacaktır. Maddenin ikinci fıkrasında, belirtilen alanlara yetkili makamlardan yazılı ve açık şekilde izin alınmadan inşaat malzemeleri istiflenmesi ilk fıkraya nazaran daha ağır para cezası içeren kabahat olarak düzenlenmiştir. Yaptırım uygulama yetkisi belediye zabıta görevlilerine verilmiştir.

1.2.4.6. Yasaklanan Alanlarda Tütün Mamullerinin Kullanılması Fiili

Kamu hizmetine özgülenen binaların kapalı bölümlerinde tütün ürünlerinin kullanımı yasaktır. Yasağa rağmen tütün ürünlerinin kullanılması durumunda, kabahati gerçekleştirene kanunun 39. maddesine göre idari para cezası verilebilecektir.

Yaptırımı, ilgili yerin amiri tarafından yetkilendirilen kamu görevlisi uygulayabilecektir. Yasağa aykırı biçimde tütün mamulü kullanarak aynı ortamda bulunan diğer bireylerin sağlıklı ve temiz hava haklarını ihlal eden kişilere, hızlı ve pratik biçimde işletilebilecek bir mekanizma hayata geçirilmiştir. Böylelikle kişilerin sağlıklı bir çevrede yaşama hakları koruma altına alınmıştır. Anılan yasak, türüne bakılmaksızın bütün toplu taşıma araçlarında da geçerlidir. Kamu tarafında işletilen toplu taşıma araçlarında kabahatin işlenmesi halinde yaptırım uygulama yetkisi ilgili merciin birim amirinin yetki verdiği kamu görevlisindedir. Fiilin özel nitelikteki yani kişiler tarafından işletilen araçlarda gerçekleştirilmesi halinde, kabahatin işlenmesinden sonra ulaşılan ilk yerin kolluk biriminin görevlileri idari para cezası vermeyle yetkilendirilmişlerdir.

Kamu binaları dışındaki özel mülkiyete konu binalarda yaptırım mekanizmasının işlerliği ilk fıkra düzenlemesine nazaran farklılık arz etmektedir. Buna göre, bir takım şartlar sağlandıktan sonra yaptırım uygulaması gündeme gelecektir. Öncelikle kanunun belirlediği kabahat eylemi yani tütün mamulü kullanımı kapalı bir alanda gerçekleştirilecek, bu alanda tütün kullanımının yasak olduğuna ilişkin uyarı levhası yahut işaret bulundurulacak ve nihayet çevreye karşı işlenen kabahat fiiline ilişkin bir şikâyetin varlığı aranacaktır. Şartların tamamlanması üzerine yetkili kılınan en yakın kolluk birimi idari para cezası yaptırımı uygulayacaktır. Sonuç

olarak, çevrenin korunması bakımından Kabahatler Kanunu'nun etkisi ve işlevi yadsınamaz bir gerçektir. Kanun, çevrenin korunması ve çevreye karşı işlenen hukuka aykırı fiillerin denetlenmesi bakımından idarenin hareket alanını genişletmiştir[147].

Kabahatler Kanunu ve getirdiği denetim fonksiyonu çevrenin korunmasını sağlıyor olsa da çevrenin korunması yalnızca devlete verilmiş bir ödev olarak görülmemelidir. Anayasaya göre çevrenin korunmasında vatandaşlar da ödevlidir. Mevzuatta yer verilen katılım hakkı ile kişilere çevre koruma sorumluluğunu yerine getirme fırsatı ve yetkisi verilmiştir. Bunun en tipik yansımalarından biri de Kabahatler Kanunu'nda karşımıza çıkmaktadır. Nitekim Kabahatler Kanunu'nda kabahat olarak sayılan fiillerin pek çoğunda şikâyet kurumuna yer verilmiş ve dolayısıyla çevre hakkı ihlal edilen yahut çevrenin kirletildiğini veya bozulduğunu tespit eden herkesin şikâyet hakkını kullanarak, yetkili mercilerin durumdan haberdar edilmesine katkı sağlamalarına olanak verilmiştir.

Kabahatler Kanunu ekseninde, katılım hakkı kullanılırken başka bir ifade ile şikâyet hakkı ve/veya ödevi kullanılırken, çevreyi bozucu veya kirletici fiilin henüz gerçekleştirilmeden ilgili birimlerin uyarılıp harekete geçirilmesi, önleme ilkesinin amacına hizmet ederek, idarenin çevresel kolluk fonksiyonunun çok daha hızlı ve etkin işlemesini sağlamakta ve en önemlisi çevresel olumsuzluklar gerçekleşmeden çevre ve öğeleri korunmuş olmaktadır.

147 Özkaya Özlüer, a.g.e, s. 149.

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. TÜRK ÇEVRE HUKUKUNDA İDARİ YAPTIRIMLAR ve HUKUKİ NİTELİĞİ

2.1.1. İDARİ YAPTIRIM KAVRAMI

İnsan toplumunun bir düzen içerisinde yaşayabilmesi için belirlenen ve uyulmasının gerektiği genel kabul gören kuralların mevcudiyeti zorunludur. Bu kurallar toplumu oluşturan bireylere sorumluluklar verdiği gibi haklar da sağlamaktadır[148]. Kuralların varoluşu bunlara uyulmaması halinde uygulanacak yaptırımları da beraberinde getirmektedir. Esasında hem kurallar hem de yaptırımlar toplumsal düzen ve yarar içindir[149].

İdari yaptırımların kamu hukuku yönü ağır bastığı için idare hukuku kuralları nazara alınarak ilkelerinin, esaslarının ve usulünün belirlendiği söylenebilir[150]. İdari yaptırımlar, idari işlem niteliğindedir. Başka bir anlatımla bu yaptırımlar idare tarafından verilir ve uygulanır.

2.1.1.1. İdari Yaptırımların Genel Özellikleri

İdari yaptırımlar düzeni sağlayabilmek için getirilmiştir. Yaptırımlar uygulandıkları bireyler üzerinde cezalandırma fonksiyonunu yerine getirdiklerinden, yaptırıma konu eylemlerin tekrarı veya başka bireylerce gerçekleştirilmesi noktasında önleyici özelliğe sahiptir.

İdari yaptırımlar, mahkeme veya başka bir merci kararına ihtiyaç duyulmadan idarenin re'sen icra ettiği ve tek taraflı olarak uyguladığı işlemlerdir. Kısaca idari yaptırımlar, idari işlemlerdir[151]. Yaptırım kararı kamu yararı için alınır. İdari işlem

---

148 Enver Bozkurt, Hukukun Temel Kavramları, 6. Baskı, Ankara, Asil Yayın Dağıtım, 2007, s. 4-5.

149 Özkaya Özlüer, a.g.e, s. 5.

150 Oğuz Sancakdar, "İdari Cezaların Yaptırımlar Teorisindeki Yeri ve Türk Hukukundaki Yeri ve Türk Hukukundaki Anayasal Temelleri", Ceza Hukuku Sempozyumu, İstanbul Kültür Üniversitesi, sempozyumda sunulan tebliğ metni, 2007, s. 2.

151 İl Han Özay, "İdari Yaptırımlar", İstanbul Üniversitesi Yayınları, Hukuk Fakültesi, no:3326,S.91,

olması nedeniyle hukuka uygunluk karinesinden faydalanır. Geri alınıncaya veya iptal edilinceye kadar etki doğurmaya devam eder. İdari yaptırımlar kamu düzeninin korunmasına ve iyileştirilmesine hizmet etmektedirler[152]. Bu yüzden, idari yaptırımların önleyici etkisinin daha belirgin olduğu söylenebilir[153].

Bilindiği üzere tüzel kişiler aleyhine ceza yaptırımları uygulanamamaktadır. Şartlar oluştuğunda güvenlik tedbirleri uygulanabilir. İdari yaptırımlar açısından bakıldığında ise durum farklılık arz etmektedir. Buna göre tüzel kişiler yaptırım gerektiren fiil gerçekleştirdiklerinde, haklarında idari yaptırım kararı uygulanabilmektedir[154].

Ceza sorumluluğundan bahsedilebilmesi için kusurun varlığı aranmaktadır. Ancak çevrenin korunması bakımından özel kanunun niteliğindeki Çevre Kanunu'na göre kusuru olmasa dahi ihlali gerçekleştirene idari yaptırım uygulanabilecektir.

İdari yaptırımların kaydedildiği ayrı bir sicil yoktur. Kural olarak idari yaptırımlar bakımından tekerrür uygulanmaz. Ancak idari yaptırımlarda tekerrür hükümleri içeren özel düzenlemelerde bulunmaktadır[155]. Buna göre tekerrür gerçekleştiğinde daha ağır olan yaptırım uygulanmaktadır[156].

Ceza hukukunun en belirgin ilkelerinden olan, aynı fiil nedeniyle iki kez yargılama yapılamaz ve aynı eyleme ilişkin çifte ceza verilemez (Ne Bis İn İdem) ilkesi, idari yaptırım kuramında sert biçimde uygulanmamaktadır. Söz gelimi işlenen fiil hem suç hem de idari yaptırım uygulanmasını gerektiriyorsa, kişiye suçu nedeniyle ceza verilecek aynı zamanda eylemine ilişkin olarak idari yaptırım da uygulanabilecektir[157].

1985, s.40, Kemal Gözler, İdare Hukuku, 2. Baskı, Bursa, Ekin Kitabevi, 2009, s.1080, A. Şeref Gözübüyük, Turgut Tan, İdare Hukuku, 9. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, 2013, s. 672, Haluk Toroslu, Ceza Müeyyidesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007, s.26.

152 Ali Ulusoy, "Erkler Ayrılığı ve Yürütme – Yargı İlişkileri Bağlamında Kabahatler Kanununun Değerlendirilmesi", Danıştay ve İdari Yargı Günü 140. Yıl Sempozyumu, 2008, s.24.

153 Oğurlu, a.g.e, s. 41-42, Burcu Erdinç, "İdari Yaptırımların Kavramsal Çerçevesi ve Cezai Yaptırımlarla Karşılaştırılması." Ankara Barosu Dergisi, 2012, sayı 2: 260.

154 Toroslu, a.g.e, s.12, Erdinç, a.g.m, s. 270.

155 Özkaya Özlüer, a.g.e, s. 98.

156 Özay, a.g.m, s. 64.

157 Şen, a.g.e, s. 204, Günday, a.g.e, s. 305.

1982 Anayasası'nın 38. maddesine göre idare, bireylerin özgürlüğünü kısıtlayan yaptırım kararı alamaz. Başka bir anlatımla hürriyeti sınırlar mahiyette idari yaptırım uygulanamaz[158]. Kısaca hapis cezası şeklinde idari yaptırım düzenlenmesi mümkün değildir[159].

2.1.1.2. İdari Yaptırımların, İlkeleri ve İdari İşlem Kaynaklı Özellikleri

İdari yaptırımlar, bahsedildiği üzere mahiyetleri itibariyle kamu hukuku yönü ağır basan ve idarenin kamusal yetkilerini kullanarak gerçekleştirdiği idari işlemlerdir. Yaptırımların idari mahiyette olmaları, uygulandığı ilgilisine ceza etkisi doğurmadığı anlamına gelmemektedir. Bilakis yaptırımların ilgilisi üzerinde cezalandırıcı etkileri söz konusudur. Bu sebepten idari yaptırımların ceza hukukuna hakim ilkelerle bağlantısı bulunmaktadır[160].

Kanunilik ilkesi bakımından ele alınacak olursa, idari yaptırımların kanuna dayanması ya da kanunun verdiği yetkiye göre belirlenen sınırlar içerisinde idarenin buna yönelik düzenleme yapması gerektiği söylenebilir. Kanunda yer almayan bir fiil, kıyas yoluyla cezalandırılamaz. Kıyas yasağı 5237 sayılı TCK'nın ikinci maddesinde açıkça düzenlenmiştir[161]. İdari yaptırımlar bakımından da durum benzerlik göstermekte, kıyas yasağı burada da vücut bulmaktadır. Aksine bir tutum, hukuki belirliliğe aykırı olacaktır.

İdari yaptırımların geçmişe etkili olup olmaması bir bakıma geçmişe yürümezlik ilkesi kapsamında olup olmadığı hususunda öğretide görüş birliği bulunmamaktadır[162]. Tartışmalara yer vermeden kanaatimizi belirtmenin yerinde olduğu düşüncesiyle, bizce idari yaptırımlarda derhal uygulama ilkesi geçerli olduğundan, yaptırım kararı alındıktan sonra yürürlüğe giren yeni düzenlemenin lehe veya aleyhe olduğuna bakılmaksızın uygulanması gerekecektir.

Şahsilik ilkesinin, idari yaptırımlar bakımından görünümü ceza yasalarında olduğu gibi keskin değildir. Şahsilik ilkesi, ceza sorumluluğu bakımından kimseye

158 Toroslu, a.g.e, s. 11.
159 Şen, a.g.e, s. 204-205.
160 Özkaya Özlüer, a.g.e, s. 24.
161 Maddeye göre, kanunda düzenlenen suç ve cezalar kıyas yapılarak uygulanamaz ve yine kıyasa sebebiyet verecek biçimde geniş yorumlanamaz.
162 Ayrıntılı bilgi için bkz. Gözübüyük, Tan, a.g.e, s. 749, Oğurlu, a.g.e, s. 61-62, Gözler, a.g.e, s.549.

başkasının işlediği bir suç sebebiyle ceza verilemeyeceğini içermektedir. İdari yaptırımlar tarafından bakıldığında, ilkenin katı biçimde uygulanmasının mümkün olmadığı görülmektedir. Nitekim tüzel kişiler marifetiyle gerçekleştirilen eylemlerde tüzel kişiler hakkında idari yaptırım kararı alınabilecektir. Ancak bilindiği gibi tüzel kişilerin hareketlerini gerçek kişiler eliyle gördüğü unutulmamalıdır. Burada tüzel kişi yetkilisinin idari yaptırım gerektiren fiilinin sonucu uygulanacak idari yaptırım, tüzel kişiye yönelik olabilecektir.

İdare yaptırım uygularken, kanunda düzenlenen yaptırım gerektiren fiillerin işleniş yoğunluğuna bir bakımına ağırlığına göre ölçülü biçimde hareket etmelidir. İdarenin yaptırım kararı almasında kimi düzenlemelerde takdir hakkı bulunmaktadır. Ancak idare takdir hakkını kullanırken ölçülü olmayı da gözden kaçırmamalıdır[163].

Son olarak idari yaptırımların idari işlem mahiyetlerinin tezahürü olarak, idarenin faaliyet alanı ile sınırlı olduğu, tek taraflı ve kamu gücüne dayanılarak uygulandığı, yargısal denetiminde kural olarak idari yargının görevli olduğu, idarenin yaptırım kararının aynı zamanda icrai özellik taşıdığı da unutulmamalıdır.

2.1.1.3. İdari Yaptırımların Amacı

Kamu hizmetlerinin aksatılmadan sürdürülebilmesi ve idari düzenin sağlanabilmesi için idare tek yanlı işlemler tesis etmektedir[164]. Kanun, idarenin hareket alanını belirlemiştir. Dolayısıyla idarenin sınırları çizilmiş alan dışında işlem yapması hukuka uygun olmayacaktır[165]. Verilen bilgiler ışığında öz olarak ifade etmek gerekirse idari yaptırımların amacı, idari düzenin oluşturulması ve kamu hizmetlerinin görülmesidir.

---

163 Daha geniş bilgi için bkz. Yücel Oğurlu, "AİHM Kararları ve Türk İdare Hukukunda Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlandırılması Bir Yargısal Denetim Ölçütü Olarak Ölçülülük İlkesi", Turhan Tufan Yüce'ye Armağan, İzmir, 2001, s. 497-498.

164 Metin Günday, İdare Hukuku, 10. Baskı, Ankara, İmaj Yayınevi,2011, s. 144-150.

165 Günday, a.g.e, s. 144-150.

2.1.1.4. İdari Yaptırımların Kolluk ile Olan İlişkisi

Kolluk, en genel tanımıyla kamu düzeni için çalışan teşkilatı ve personellerini ifade etmektedir[166]. Kolluk hizmetlerinin amacı, güvenlik, sağlık, dirlik ve esenlik ile bu unsurların korunmasını sağlayarak kamu düzenini oluşturmaktır[167].

Kolluk, adli ve idari kolluk olmak üzere sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırma kolluk işlemlerinin amacına göre yapılmaktadır[168]. Kısaca kamu düzeni için faaliyet gösterene idari kolluk, suçlara ilişkin işlemleri yerine getiren kolluğa ise adli kolluk denilmektedir[169]. Çevrenin korunması idari kolluğun kapsamındadır. Bu nedenle başlık altında sadece idari kolluk faaliyetlerinden bahsedilecektir.

Çevre kirliliği ve bozulması idari kuram bakımından idari kolluğun faaliyet alanını ilgilendirmektedir. Bu sebepten çevre kolluğu özel idari kolluk arasında yer alır[170]. Çevre kolluğu, çevre mevzuatı dâhilinde belirlenen özel alanında faaliyetini yerine getirmektedir[171]. Çevre kolluğunun amacı, kirliliğin önlenmesi ve oluşan kirliliğin etkilerinin mümkün mertebe en aza indirgenmesi ile çevresel kamu düzenini korumaktır[172].

Sonuç olarak, çevre kolluğunun Çevre Kanunu ve çevre mevzuatı kapsamında çevre kirliliğinin önlenmesi, oluşan kirliliğin etkisinin azaltılması veya tamamen yok edilmesi, çevresel öğelere zarar verme ihtimali ya da tehlikesi olan faaliyetleri, kirlilik sonucunu doğurmadan durdurması, engellemesi; gerekliliğini ve önemini bir kez daha kanıtlamaktadır. Tüm bunların sonucunda, kolluk faaliyetlerinin hem çevresel öğelerin hem de kamu düzenin korunması ve sağlanması bakımından önemi, etkisi ve yeri bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

166 Gözübüyük, Tan, a.g.e, s. 711.
167 Özay, a.g.e, s. 275, Gözler, a.g.e, s. 434-436.
168 Günday, a.g.e, s. 249.
169 Daha geniş bilgi için bkz. Gözler, a.g.e, s. 428-430.
170 Gözler, a.g.e, s. 503, Günday, a.g.e, s. 297.
171 Gözler, a.g.e, s. 503, Erdinç, a.g.e, s. 260.
Muhlis Öğütçü, Çevre Kolluk İşlemleri, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2010, s. 79.

2.1.2. TÜRK ÇEVRE MEVZUATI

Dünya genelinde etkileri hızla büyüyen çevre kirliliğinin ülke sınırlarını aşmaya başlaması, insanoğlunun bugününü ve geleceğini tehdit etmesi ve insanlığın kaynakların sınırsız olmadığının farkına varması, çevre kavramı ve çevre koruma üzerinde daha fazla durulması gerektiğini ortaya koymuştur. Nitekim yaşanan çevre sorunları ülkeleri bir araya gelerek hareket etmeye mecbur kılmıştır. 1972 yılında İsveç'in Başkenti Stockholm'de 113 ülkenin katılımıyla çevre konferansı düzenlenmiştir. Konferans bu alanda Dünya çapında yapılan ilk çevre konferansıdır. Konferansa katılan ve sonuç bildirgesini kabul eden ülkelerden biri de Türkiye'dir.

Türkiye'de çevrenin korunmasına Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren önem verilmiştir. Çevre sorunlarının Türkiye'de henüz yoğun olarak yaşanmadığı 1958 yılında ilk Milli Park'ın[173] ilan edilmesi doğa koruma yaklaşımının geçmişini ve köklü oluşunu yansıtmaktadır. Süregelen yıllar içerisinde çevre ve öğelerini koruma amacı güden uluslararası sözleşmelere taraf olunmuş, kalkınma planlarına çevre öğeleri kalkınmanın bir parçası olarak eklenmiştir. Anayasal ve yasal düzenlemeler yapılmıştır.

Kaynağını Anayasa'dan alan ve çevrenin korunması odaklı olan pek çok kanun ve yönetmelik bulunmaktadır. Bunlardan en mühimi ise Çevre Kanunu'dur. Ulusal mevzuatta Çevre Kanunu dışında çevre ile ilgili düzenlemeler barındıran kanunları; 3194 sayılı İmar Kanunu, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 6831 sayılı Orman Kanunu, 3621 sayılı Kıyı Kanunu, 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu, 618 sayılı Limanlar Kanunu, 5393 sayılı Belediye Kanunu, 5312 Sayılı Denizlerin Petrol ve Diğer Zararlı Maddelerle Kirlenmesinde Acil Durumlarda Müdahale ve Zararların Tazmini Esaslarına Dair Kanun, 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu, 775 sayılı Gecekondu Kanunu, 1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu, 2634 sayılı Turizm Teşvik Kanunu, 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu, 2960 sayılı Boğaziçi Kanunu, 167 sayılı Yeraltı Suları Hakkında Kanun, 644 Sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 648 Sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname İle Bazı Kanun ve

[173] 1958 yılında milli park ilan edilen Yozgat Çamlığı Milli Parkı, Ülkemizin ilk milli parkıdır.

Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname ile 383 Sayılı Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Kurulmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname şeklinde saymak mümkündür.

İdari yaptırımlar açısından bakıldığında, yaptırımların kahir ekseriyetinin 2872 sayılı Çevre Kanunu'nda düzenlendiği görülmektedir. Kabahatler Kanunu da idari yaptırımlar içermektedir. Ancak mevzuatın genişliği dikkate alındığında, çevre mevzuatı kapsamında yer alan kanun ya da yönetmeliklerin bünyelerindeki idari yaptırımların kül halinde incelenebilmesi çalışmamızın bütünlüğü bakımından olanaksızdır. Bu nedenle çevreyi koruma amacı da güden ve idari yaptırımlar içeren başlıca kanunlar kısaca ele alınacak ve çalışmamızın asıl konusu olan Çevre Kanunu'nda yer alan idari yaptırımlar detaylı biçimde incelenecektir.

2.1.2.1. Umumi Hıfzıssıhha Kanunu

Şen' e göre[174], ülkemizde çevrenin korunması bakımından düzenlemeler içeren ilk kanun 1930 tarihli Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'dur[175]. Bulaşıcı hastalıkların söz konusu olduğu zamanlarda ilgililer tarafından mezkûr kanunun 69. maddesi uyarınca alınan önlemlerden çevre sağlığıyla ilgili olanlara uyulmadığı takdirde, idari para cezası verilebilecektir.

Kanun halk sağlığı ve dolayısıyla çevre sağlığı için gerektiğinde alınan tedbirlere uyulmaması halinde para cezası verileceğini düzenlemiştir. Uygulanan idari yaptırıma karşı başvurulacak mercii belirlemesi yapılmadığından genel hükümler dâhilinde belirleme yapmak gerekecektir. Buna göre genel kanun niteliğindeki Kabahatler Kanunu'nda düzenlendiği üzere başvurulacak merci sulh ceza hâkimliği olacaktır.

---

174 Ersan Şen, "Çevrenin Korunmasında Türkiye'deki Örgütlenme ve Bu Örgütlerin Görevleri ile Yetkileri", İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 1995, S.10, s. 69.

175 RG. 06.05.1930, S. 1489.

2.1.2.2. Orman Kanunu

Ormanlar çevresel varlıkların en önemlilerinden biridir. Tabiat dengesinin, havanın ve dolayısıyla bütün canlıların gereksinimi bir değerdir. Gelişmenin, şehirleşmenin ve ihtiyaçların olumsuz yansıması sonucu orman tahribatları oldukça artmıştır.

Orman varlıklarının korunması noktasında 6831 sayılı Orman Kanunu'nun[176] işlevi önemlidir. Zira kanununda ormanlara yönelik hukuka aykırı fiillere ilişkin idari yaptırımlar düzenlenmiştir[177].

2.1.2.3. Maden Kanunu

Yer üstü ve yer altı kaynakların sanayileşmedeki önemi aşikârdır. Ülkelerin sanayi ve ekonomik bakımdan gelişebilmeleri kaynak ihtiyacını arttırmış, bunun sonucunda da çevresel tahribatlar yaşanmıştır. Maden işletmeleri yönünden de durum aynıdır.

3213 sayılı Maden Kanunu'nda[178] çevre ve insan sağlığını korumak için düzenlemeler yapılmıştır. Aykırı eylemler söz konusu olduğunda idari para cezası ve durdurma konulu idari yaptırımların uygulanacağı belirtilmiştir. Önleme ilkesi kapsamında durdurma ve ruhsat iptali gibi idari yaptırım uygulanabilmektedir. Böylece çevre zararı oluşmadan tehlikenin bertaraf edilmesi amaçlanmaktadır.

2.1.2.4. Yerel Yönetimler Hakkındaki Kanunlar

Yerel yönetimlerin ve kolluk birimlerinin çevrenin korunmasındaki etkisi büyüktür. Bu bağlamda yerel yönetimlerin kendi kanunlarında çevre ile ilgili koruyucu önlemler içeren idari yaptırım düzenlemeleri bulunmaktadır.

---

176 RG. 08.08.1956, S. 9402.

177 Kanunun 91. maddesinden itibaren ormanlara yönelik hukuka aykırı fiiller tanımlanmış, bu fiillere yönelik yaptırımlar ayrı ayrı belirtilmiştir.

178 RG. 15.06.1985, S. 187185.

İl Özel İdaresi Kanunu[179] görev ve sorumlulukları; çevre düzeni planlama, bayındırlık ve iskân faaliyetleri, toprağın korunması, erozyonun önlenmesi, ağaçlandırma, orman köylerini destekleme, park ve bahçe hizmetleri şeklinde sıralamaktadır. Anlaşılacağı üzere çevrenin geliştirilmesi ve korunması açısından il özel idaresinin etkisi ve konumu oldukça önemlidir. Kanunun yaptırımlar başlıklı 55. maddesinde hukuka aykırı eylemin ceza kanunu ekseninde suç teşkil etmemesi halinde idari yaptırım uygulanacağını düzenlenmiştir.

Çevre konusunda alınan karar, usulüne uygun biçimde ilan edildikten sonra, alınan karara aykırı hareket edilmesi söz konusu olduğunda eylem suç teşkil etmiyor ise idari yaptırım ile cezalandırılacaktır. Ceza hukuku boyutunun da ele alınarak eylemin değerlendirilmesinin sebebinin, aynı eylemin iki farklı yaptırıma tabi tutulmaması yani çifte cezalandırmanın önlenmesi olduğu gözden kaçırılmamalıdır.

Türkiye'de tabiatın, hayvanların ve bitki türlerinin yani çevresel olguların korunması yaklaşımının köklü geçmişinin en güzel örneklerinden biri de 1924 tarihli Köy Kanunu'dur[180]. Kanun, sağlık bakımından tehlikeli su birikintilerinin kurutulması, pis su akıntısı yapılması, köyün sokaklarının temiz tutulması, ahalinin evlerinin önünü süpürmesi, su kaynaklarının temiz tutulması, ekili ve dikili alanların korunması, hayvanlara eziyet edilmemesi şeklinde özetleyebileceğimiz çevreyi koruma ve geliştirmenin yanında çevresel olumsuzlukları önleme noktasında mühim düzenlemeler içermektedir[181]. Kanunun başlı başına çevreye verilen önemin yansıması olduğunu söylemek mümkündür.

2.1.2.5. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu

Ülkemiz tarihi eserler, anıtlar, sit alanları, endemik bitki çeşitleri, doğal güzellikler ve kültürel değerler bakımından dünyanın sayılı zengin ülkelerinden biridir. Üstün değerlere sahip bu varlıkların onarımı, saklanması, geliştirilmesi ve korunması çevre bilinci ve bu bilincin gelişmesi ile yakından ilgilidir. Sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşamak ve çevreyi gelecek kuşaklara aynı şekilde bırakabilmek için kültür ve tabiat varlıklarının korunması zorunludur.

179 RG. 04.03.2005, S. 25745.
180 RG. 18.03.1924, S. 68.
181 442 sayılı Köy Kanunu madde 13 vd.

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu[182], koruma gerektiren taşınır ve taşınmaz kültürel varlıklar ile tabiat varlıklarını tanımlayarak, gerçekleştirilecek faaliyetleri düzenleyip uygulanacak ilke ve esasları belirleyip, uygulama kararı alacak teşkilatın görevlerini düzenlemektedir. Kanun'a göre kurulan ve görevlendirilen teşkilatta, yaptırım kararları koruma bölge kurulları ve yüksek kurul tarafından alınmaktadır. Koruma Yüksek Kurulunun ilke kararları RG' de yayımlanır. Bu ilke kararlara gerçek ve tüzel kişiler, belediyeler, kamu kurum ve kuruluşları uymak zorundadır.

2863 sayılı Kanunun belirlediği yükümlülüklerin yerine getirilmemesi halinde başka bir anlatımla kültür ve tabiat varlıklarına karşı hukuka aykırı fiil gerçekleştirildiğinde uygulanacak idari yaptırımları ve cezaları, mülkiyetin kamuya geçirilmesi (kamulaştırma), yasaklama, iptal etme, durdurma, hapis ve adli para cezası verme biçiminde özetlemek mümkündür. Kanun'un 65. maddesi ve devamında ise hukuka aykırı eylemleri tanımlayarak tipikliğin gerçekleşmesi halinde uygulanacak cezaları düzenlemiştir.

Netice itibariyle 2863 sayılı Kanun'da idari yaptırımların yanı sıra hapis cezası sonucunu doğuran cezai yaptırımlarında düzenlenmesi, kültür ve tabiat varlıklarının korunmasına başka bir ifade ile çevre kavramına ne kadar önem verildiğinin güçlü bir kanıtıdır.

2.1.3. ÇEVRE KANUNU'NDA DÜZENLENEN İDARİ YAPTIRIMLAR

Tüm canlıların, ortak varlığı kabul edilen çevrenin, sürdürülebilir çevre ilkesi ve sürdürülebilir kalkınma ilkesi ekseninde korunması Çevre Kanunu'nun amacıdır[183]. Kanunun amacı anlatılırken, çevre olgusunun bütüncüllüğü vurgulanmıştır. Konunun sadece çevre kirliliğini önlemek ve gidermek olmadığını, kaynakların en etkili şekilde kullanılmasının ve korunmasının gerektiğini, doğal ve kültürel zenginlikler ile bitki ve hayvan varlıklarının korunarak bugünün ve yarının düşünülmesi gerektiği yansıtılmıştır.

182 RG. 23.07.1983, S. 18113.
183 2872 s. ÇK 1. madde de kanunun amacı tarif edilmiştir.

Kanunun beşinci bölümünde cezai hükümler yer almaktadır. İdari yaptırım türleri olarak, idari para cezaları ve faaliyetin durdurulması yaptırımı düzenlenmiştir[184]. Kanunda adli nitelikteki cezalara da yer verilmiştir[185]. Çevre Kanunu'na göre çevreye zarar veren, çevreyi tehlikeye sokan ve çevre dengesini bozan eylemlerin tümü idari ihlal niteliğinde olup, idari yaptırıma tabi tutulması gereken fiillerdir[186]. İdari nitelikli cezalar kanunun 20. maddesinde bulunmaktadır. Uygulanan idari para cezalarının birçoğu kirletme yasağının düzenlendiği 8. madde uyarıncadır. Öncelikli amaç çevre kirliliğinin önlenmesidir.

2.1.3.1. İlgili Düzenlemeler

2.1.3.1.1. Hava Kirliliği

Hidrokarbon ve karbon içeren kömür, petrol ve doğal gaz gibi fosil yakıtların kullanımının artması ve buna bağlı olarak karbon salınımının üst seviyelere tırmanması, hava kirliliğini tüm dünya açısından büyük bir tehdit olarak ortaya çıkarmıştır. Havadaki kirlenme yalnızca insanlığı değil, dünya üzerindeki tüm canlı türlerini olumsuz etkilemektedir. Hava kirliliğinin ulaştığı seviye önlem alınmasını ve kirliliği oluşmadan engelleyebilmek için tedbirler alınmasını zorunlu hale getirmiştir.

Önlem alma amacına hizmet eden kurumlardan biri de idari yaptırımlardır. Yaptırımların hedefini, havayı kirletmesi olası görülen faaliyetler başlamadan önce ruhsat alma, idari denetim altında tutma ve faaliyet sürdürülürken kullanılan yakıtların ve araç - gereçlerin mevzuatta belirlenen ölçülere uygun olmasının sağlanması ve denetim altında tutulması şeklinde özetlemek mümkündür. Bu bağlamda

184 Özkaya Özlüer, a.g.e, (Yüksek Lisans Tezi), s. 161.

185 ÇK. 26. maddesinde, "*Kanunun 12. maddesinde öngörülen bildirim ve bilgi verme yükümlülüğüne aykırı olarak yanlış ve yanıltıcı bilgi verenler, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu Kanunun uygulanmasında yanlış ve yanıltıcı belge düzenleyenler ve kullananlar hakkında 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun belgede sahtecilik suçuna ilişkin hükümleri uygulanır. Bu maddeye göre yargıya intikal eden çevresel etki değerlendirmesine ilişkin ihtilaflarda çevresel etki değerlendirmesi süreci yargılama sonuna kadar durur*". Düzenlemesine yer verilmiştir.

186 Süheyla Suzan Alıca, İdari Yargı Kararları Çerçevesinde 2872 Sayılı Çevre Kanunu ve İlgili Yönetmeliklerin Uygulanmasından Doğan Uyuşmazlıklar, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Soysal Çevre Bilimler Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ankara, 2005, s. 220.

yönetmeliklerde belirlenen ölçütlerin üzerinde hava kirliliğine neden olan faaliyetler Çevre Kanunu uyarınca idari yaptırıma tabi tutulacaktır.

Çevre Kanunu madde 20'de ihlaller, motorlu taşıt sahipleri tarafından gerçekleştirilenler, işletmeler tarafından gerçekleştirilenler ve konut sakinleri tarafından gerçekleştirilenler şeklinde sınıflandırılmıştır[187]. Kanun metninden anlaşılacağı üzere kirliliğe neden olabilecek ihlallerin kapsamı genişletilmiştir.

Motorlu taşıt sahiplerinden egzoz gazı emisyon ölçümünü yaptırmayanlara yahut belirlenen ölçütün üzerinde egzoz gazı salınımına sebep olanlara idari para cezası verilecektir. 29.11.2018 tarihinde kabul edilen ve 10.12.2018 tarih ve 30621 sayılı RG 'de yayımlanan, Çevre Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına

---

187 ÇK. Madde 20, "*a) (Değişik:29/11/2018-7153/5 md.) 1) Ek 4 üncü madde uyarınca, egzoz gazı emisyon ölçümü yaptırmayan motorlu taşıt sahiplerine 1.250 Türk lirası, ancak aynı aracın yönetmeliklerle belirlenen standartlara aykırı emisyona sebep olması durumunda motorlu taşıt sahibine 2.500 Türk lirası,*

2) Taşıtın imalatında bulunan egzoz gazı emisyon kontrol sistemi olan katalitik konvektör/katalizör/dizel partikül filtresi olmadan kullanılan motorlu taşıt sahibine 1.250 Türk lirası,

3) Egzoz Gazı Emisyon Yetki Belgesi bulunan ancak yetkilendirme sonrasında ilgili yönetmelikle düzenlenen şartları kaybettiği tespit edildiği halde ölçüme devam eden ve/veya tekniğine ve belirlenen kurallara aykırı ölçümler yapanlara 5.000 Türk lirası,

4) Bu Kanun kapsamında yapılan düzenlemelerle öngörülen belge olmadan emisyon ölçümü yapanlara ve/veya belgelerde tahrifat yapanlara ve/veya sahte belge düzenleyenlere diğer kanunlarda yazılı yaptırımlar saklı kalmak üzere 10.000 Türk lirası, idari para cezası verilir.

b) Hava kirliliği yönünden önemli etkileri nedeniyle kurulması ve işletilmesi yönetmelikle izne tâbi tutulan tesisleri, yetkili makamlardan izin almadan kuran ve işleten veya iznin iptal edilmesine rağmen kurmaya ve işletmeye devam eden veya bu tesislerde izin almaksızın sonradan değişiklik yapan veya yetkili makamların gerekli gördükleri değişiklikleri tanınan sürede yapmayanlara 24.000 Türk Lirası idarî para cezası verilir. Bu tesislerde emisyon miktarları yönetmelikle belirlenen sınırları aşıyorsa 48.000 Türk Lirası idarî para cezası verilir. İzne tâbi tesisleri, aldıkları izin belgesinde veya yönetmeliklerde öngörülen önlemleri almadan veya yönetmeliklerde belirlenen emisyon standartlarına ve sınırlamalarına aykırı olarak işletenlere 24.000 Türk Lirası idarî para cezası verilir.

c) Hava kirliliği yönünden kurulması ve işletilmesi izne tâbi olmayan tesislerin işletilmesi sırasında yönetmelikle belirlenen standartlara aykırı emisyona neden olanlara 6.000 Türk Lirası idarî para cezası verilir.

Bu Kanunun ek 9 uncu maddesine aykırı davrananlara 2.000 Türk Lirası idarî para cezası verilir.

Bu bendin birinci paragrafında öngörülen fiilin konutlarla ilgili olarak işlenmesi halinde verilecek ceza toplu veya ferdî ısıtılan konutlarda her bağımsız bölüm için 300 Türk Lirasıdır. Bu cezai sorumluluk toplu ısıtılan konutlarda yöneticiye, ferdî ısıtılan konutlarda ise konutu kullanana aittir.

d) Hava kirliliği yönünden özel önem taşıyan bölgelerde veya kirliliğin ciddi boyutlara ulaştığı zamanlarda ve yerlerde veya kritik meteorolojik şartlarda yönetmeliklerle öngörülen önlemleri almayan, yasaklara aykırı davranan ya da mahallî çevre kurullarınca bu konuda alınan kararlara uymayanlara bu maddenin (b) ve (c) bentlerinde öngörülen cezalar bir kat artırılarak verilir".

Dair 7153 sayılı Kanun ile Çevre Kanunu'nun 20. maddesinin birinci fıkrasında değişiklikler ve madde metnine eklemeler yapılmıştır.

Egzoz gazı emisyon ölçümlerinde bir kısım sistemi çalışmayan ve ölçüm yapılmadan önce bu sistemleri haricen tedarik ederek ölçüm yaptırıp daha sonra sistemleri araçlarından söken sürücülerin bir sonraki ölçüm tarihine kadar yüksek emisyon başka bir değişle egzoz gazına sebebiyet vermelerinin önüne geçebilmek için değişiklik ile ceza maddesi eklenmiştir.

Bunun yanı sıra ölçüm yapan işletmelerin mevzuatta belirlenen esasları sağlamamaları halinde uygulanacak idari para cezalarıda tanımlanmıştır. Ayrıca konutlar ve konut sahipleri bakımından ısınma kaynaklı sebebiyet verilen hava kirliliğinin önlenmesi ile ilgili yapılan denetimlerde, ihlal tespit edilse dahi bu ihlal ayrı bir yaptırım olarak 2872 sayılı Çevre Kanunu'nda yer almadığı için herhangi bir idari yaptırım uygulanamıyordu. Caydırıcılığın sağlanması ve hava kirliliğinin önlenmesi bakımından yeni madde ilavesi yapılarak ihlal ile hava kirliliğine neden olan konut yöneticilerine veya konut kullanıcılarına idari para cezası verilebilmesi mümkün hale getirilmiştir.

2.1.3.1.2. Toprak Kirliliği

Toprağın kirletilmesini önleyebilmek için ÇK. 20/j maddesinde idari para cezası düzenlenmiştir. Düzenleme kirletme yasağı başlıklı 8. madde ile bağlantılıdır. Buna göre mevzuata aykırı biçimde toprağa atık bırakanlar, taşocağı ve maden işletenler, deniz, göl, akarsu ve dere gibi yerlerden kum ve çakıl gibi malzeme alanlar hakkında idari para cezası uygulanacaktır. Ayrıca ihlal mahiyetinde tarlalarda veya arazilerde anız yakanlar[188], çayırları, meraları tahrip edenler ile erozyona sebebiyet verecek biçimde bitki örtüsünü ve ağaçları yok edecek faaliyetlerde bulunanlar da bu kapsamda değerlendirilebilecektir.

[188] Anız, biçilen ekinden sonra tarlada, toprakta kalan sap, kök kısımdır. ÇK. 20/l maddesine göre, ek 1. maddesinin (c) bendine aykırı olarak anız yakanlara her dekar için 20 Türk Lirası idarî para cezası verilir. Anız yakma fiilinin orman ve sulak alanlara bitişik yerler ile meskûn mahallerde işlenmesi durumunda ceza beş kat artırılır.

2.1.3.1.3. Su Kirliliği

ÇK. 20/ı maddesinde su kirliliğine sebep olan gemiler, tesisler ve konutlar ele alınmıştır. Ülkenin egemenlik alanlarındaki denizlerde ve kıta sahanlığında, deniz üstü platformlarda, göllerde ve akarsularda mevzuata aykırı biçimde eylemler gerçekleştirerek kanunu ihlal edenlere idari para cezası uygulanacaktır. İhlali gerçekleştiren gemi ve tankerlerin fiilleri, petrol ve petro kimya ürünlerinin (akaryakıt, motor yağı, sintine ve slaç vb. atık) tahliyesini veya deşarjını yapmak ve kirli balastın[189] tahliyesini yapmak şeklinde tanımlanmıştır. Ayrıca deniz araçlarından (tekne, yat, deniz sürat taşıtları vb.) katı atık veya evsel atık su deşarjı yapılması da idari yaptırım kapsamında değerlendirilmiştir.

Kanun, yaptırımın yanında etkin pişmanlık hükmü de içermektedir. Kirliliğin gerçekleşmesinden sonra gemi veya deniz taşıtının sebep olduğu kirliliği kendi imkânlarıyla gidermesi halinde idari para cezasının 1/3 oranında uygulanacağı düzenlenmiştir.

Tesisler ve konutlar tarafından kanunda belirtilen esaslara aykırı olarak egemenlik alanındaki denizlere, sulara, içme ve kullanma dışındaki sulara atık boşaltanlar hakkında idari para cezası öngörülmüştür. 7153 sayılı Kanun ile denizlerimize gemiler tarafından yapılan yasa dışı deşarjlarda uygulanan ceza miktarı günümüz şartlarına göre uyarlanmıştır.

2.1.3.1.4. Çevresel Etki Değerlendirmesi

ÇED[190]: Yapılması planlanan proje ve faaliyetlerin çevreye yansıtacağı olumlu ve olumsuz etkilerin tespitinde, olumsuz etkilerin önlenmesinde veya bu olumsuzlukların çevreye zarar vermeyecek düzeye indirgenmesinde, alınacak tedbirlerin yanı sıra, faaliyet için seçilen yer ile teknolojik imkânlar ile belirlenen

---

189 ÇK. 2. maddesinde yer alan tanımlamaya göre: "*Kirli balast, duran veya seyir halindeki tankerden, gemiden veya diğer deniz araçlarından su üzerine bırakıldığında; su üstünde veya bitişik sahil hattında petrol, petrol türevi veya yağ izlerinin görülmesine neden olan veya su üstünde ya da su altında renk değişikliği oluşturan veya askıda katı madde/emülsiyon halinde maddelerin birikmesine yol açan balast suyunu*" ifade etmektedir.

190 Çevre Kanunu'nun tanımlar başlıklı 2. maddesinde ÇED tanımına yer verilmiştir.

alternatiflerinin kıyaslanmasında ve projenin uygulama aşamasında izlenmesi ve kontrol edilmesi çalışmalarını ifade etmektedir.

Başka bir tanıma göre ÇED, henüz hayata geçirilmemiş bir projenin muhtemel çevresel etkilerinin irdelendiği, idari makamların, proje sahibinin ve vatandaşların etkileşim içinde olduğu teknik, politik ve idari usulü kapsayan bir süreçtir[191]. Bu süreçte idare tarafından yapılan değerlendirme neticesinde faaliyetle ile ilgili, ÇED olumlu, ÇED olumsuz ya da ÇED gereklidir veya ÇED gerekli değildir biçiminde idari işlem tesis edilmektedir[192]. Proje tamamlanıp hayata geçirilerek işletilmeye başlandığında çevresel etkilere sebebiyet verip vermediğinin kontrolleri süreç dâhilinde yapılmaya devam etmektedir[193].

ÇED sürecinin, çevre hukuku anlamında önemli fonksiyonları bulunmaktadır. Bu kapsamda faaliyetler henüz başlamadan çevresel etkileri tartışılarak hem önleme ilkesi gerçekleştirilip çevre ilk aşamada bozulmadan korunmuş olmakta hem de bu sürece halkın dâhil edilmesiyle katılım ilkesi gerçekleştirilmiş olmaktadır[194]. ÇED sürecinde idarenin etkisi ve denetimi önemli bir yere sahiptir.

Çevre Kanunu çevreye zarar verme ihtimali olan proje sahiplerine, proje ile ilgili faaliyete başlanmadan önce ÇED raporu oluşturma sorumluluğu getirmiştir (ÇK m. 10). Projeye onay verilmesi, projenin teşvikten faydalandırılması, keza yapı ve kullanım ruhsatı alınabilmesi gibi sonuçlar, ÇED ile ilgili alınacak ÇED olumlu veya ÇED gerekli değildir kararı ile doğrudan bağlantılıdır(ÇK m. 10/2). ÇED sürecinde yükümlülüklere uymayanlara veya gereken ÇED süreci başlatılmadan faaliyete girişenlere idari para cezası uygulanacaktır[195]. Ayrıca ceza uygulanan faaliyet sahipleri çevreyi eski hale getirmekle de sorumlu tutulmuşlardır.

---

191 Abdurrahman Saygılı, Çevre Hukuku Açısından Çevresel Etki Değerlendirmesi, Ankara, İmaj Yayınevi, 2007, s. 3.

192 Saygılı, a.g.e, s. 3.

193 Saygılı, a.g.e, s. 3.

194 Özkaya Özlüer, a.g.e, (Yüksek Lisans Tezi), s. 170

195 ÇK madde 20: "*Çevresel Etki Değerlendirmesi sürecine başlamadan veya bu süreci tamamlamadan inşaata başlayan ya da faaliyete geçenlere yapılan proje bedelinin yüzde ikisi oranında idarî para cezası verilir. Cezaya konu olan durumlarda yatırımcı faaliyet alanını eski hale getirmekle yükümlüdür. Çevresel Etki Değerlendirmesi sürecinde verdikleri taahhütnameye aykırı davrananlara, her bir ihlal için 10.000 Türk Lirası idarî para cezası verilir*".

2.1.3.1.5. İzin Alma, Arıtma ve Giderme Yükümlülüğü

Her çeşit atık ve artığı çevreye olumsuz etki edecek biçimde, mevzuatta belirlenen ölçülere ve yöntemlere aykırı şekilde doğrudan veya dolaylı biçimde alıcı ortama vermek, depolamak, taşımak veya uzaklaştırmak gibi eylemler gerçekleştirmek yasaktır[196].

Üretim ve tüketim ya da hizmet faaliyetleri sonrasında oluşan atıklarını alıcı ortamlara bırakmaları uygun bulunmayan tesislerin, işletmelerin ve yerleşim birimlerinin atıklarını mevzuatta belirlenen ölçütlere ve usullere göre arıtma, giderme ve belirlenen izinleri alma yükümlülükleri bulunmaktadır. Yükümlülüklere uymak zorunludur. Yükümlülüklere uymayarak ihlal gerçekleştirenler hakkında ruhsat ve izin belgesi başvurularını kabul etmeme, verilen yapı veya işletme iznini iptal etme şeklinde idari yaptırımlar uygulanacaktır[197]. Ayrıca arıtma ve bertaraf tesisi kurmayan ya da kurduğu halde çalıştırmayanlar hakkında idari para cezası uygulanacaktır (ÇK madde 20/f).

2.1.3.1.6. Denetim, Bilge Verme ve Bildirim Sorumluluğu

Çevre Kanunu'nun 12. maddesine göre, kanundaki düzenlemelere uyulup uyulmadığının denetimi Bakanlık tarafından yapılacaktır. Bunun yanında bakanlık lüzumuna binaen denetim yetkisini, il özel idarelerine, çevre denetimi için birim oluşturan belediyelere, bakanlık bünyesindeki birimlere, Sahil Güvenlik Komutanlığına, KTK' ya göre seçilen denetleme görevlilerine devredebilecektir. İlgililer denetim esnasında talep edilen bilgi ve belgeleri vermek ve denetim sırasında gereken kolaylığı göstermekle yükümlüdürler.

Bahsedilen yükümlülüklere aykırı hareket ederek ihlal gerçekleştirenler hakkında Çevre Kanunu 20/g maddesi uyarınca idari para cezası uygulanacaktır. Düzenlemenin ruhu, idarenin ve ilgililerin çevrenin korunması bakımında yapılacak denetimlerde ve tesis edilecek işlemlerde etkileşim içerisinde bulunup ortak çalışma yapmalarını gerektirmektedir.

196 ÇK. 8. madde kirletme yasağını düzenlemektedir.
197 ÇK. Madde 11.

2.1.3.1.7. Gürültü ve Titreşim

Bireylerin, huzurunu, rahatını, ruhsal ve bedensel sağlığını bozacak biçimde gürültü yapılması ve titreşim oluşturulması yasaktır. Gürültü seviyesi bakımından mevzuatta belirlenen ölçünün aşılmaması gerekmektedir[198]. Yasak, mevzuatta belirlenen standardın aşılmamasına ilişkindir.

Çevre Kanunu'nun madde 14/2' de, ulaşım vasıtalarından, şantiye, fabrika ve atölye gibi sahalardan, iş ve eğlence merkezlerinden, hizmet binalarından ve son olarak konutlardan kaynaklanan gürültü ve titreşim seviyesinin yönetmeliklerle düzenlenen standartlara indirilmesi için ilgililerin gerekli tedbirleri alması düzenlenmiştir. Konulan yasağa ve getirilen yükümlülüğe aykırı hareket edilerek ihlalin gerçekleştirilmesi halinde, eylemi gerçekleştirenlere idari para cezası uygulanacaktır.

2.1.3.1.8. İyonlaştırıcı Olmayan Radyasyon Yayılımı

İyonlaştırıcı olmayan radyasyon[199] salınımı, son yirmi beş yılda elektronik araç ve gereçlerin insan hayatındaki yerinin ve sayısının artmasıyla (cep telefonları, baz istasyonları, vericiler, elektronik panel ve ekranlar gibi) insan ve çevre sağlığı bakımından ciddi tehdit oluşturmaya başlamıştır. Sorun her geçen gün artarak devam etmektedir[200].

Somut olgular karşısında hareketsiz kalmayan kanun koyucu, mevzuat açısından düzenlemeler yapmıştır[201]. Ayrıca Çevre Kanunu'nun 20/i maddesi, ek 8. maddeye yollama yaparak mevzuata aykırı hareket edenler hakkında idari para cezası uygulanacağı hüküm altına alınmıştır.

---

198 Gürültü kirliliği ÇK. madde 14'de düzenlenmiştir.

199 İyonlaştırıcı radyasyon, iyonlaşabilen (yani moleküllerin ayrışıp bunlardan elektronla çıkarılmasıyla oluşan) atomlardan elektron koparabilmek için yeterli enerji taşıyan herhangi bir elektromanyetik radyasyon türüdür. (örnek; x ve gama ışınları, alfa ve beta radyasyonları gibi.)

200 Özkaya Özlüer, a.g.e, s. 176.

201 İyonlaştırıcı olmayan radyasyon yayılması sonucu oluşan elektromanyetik alanların insan ve çevre üzerindeki etkisini önlemek üzere yapılacak düzenlemelerin usul ve esaslarının belirtildiği 5491 sayılı Kanun bulunmaktadır.

2.1.3.1.9. Biyolojik Çeşitliliğin ve Ekosistemin Korunması

Çevre Kanunu'nun 2. maddesinde ekosistem, "*Canlıların kendi aralarında ve cansız çevreleriyle ilişkilerini bir düzen içinde yürüttükleri biyolojik, fiziksel ve kimyasal sistem*", biyolojik çeşitlilik ise, " *Ekosistemlerin, türlerin, genlerin ve bunlar arasındaki ilişkilerin tamamını*" ifade eder şeklinde tanımlanmıştır.

Mezkûr kanunun 9. maddesinde, belirtilen olgulara[202] aykırı hareket ederek biyolojik çeşitliliğe zarar verenlere, tespit duyurusu yapılan özel çevre koruma bölgeleri için belirlenen koruma ve kullanma esaslarına[203] aykırı davrananlara ve sulak alanlara ilişkin belirlenen usul ve esaslara[204] aykırı hareket edenler ile (f) bendinde belirlenen esaslara[205] ve yasaklamalara aykırı davrananlara idari para cezası verileceği düzenlenmiştir[206].

---

202 Çevrenin korunması amacını güden ÇK. Madde 9/a: "*Doğal çevreyi oluşturan biyolojik çeşitlilik ile bu çeşitliliği barındıran ekosistemin korunması esastır. Biyolojik çeşitliliği koruma ve kullanım esasları, yerel yönetimlerin, üniversitelerin, sivil toplum kuruluşlarının ve ilgili diğer kuruluşların görüşleri alınarak belirlenir*" düzenlemesini ihtiva etmektedir.

203 ÇK. madde 9/d: "*Ülke ve dünya ölçeğinde ekolojik önemi olan, çevre kirlenmeleri ve bozulmalarına duyarlı toprak ve su alanlarını, biyolojik çeşitliliğin, doğal kaynakların ve bunlarla ilgili kültürel kaynakların gelecek kuşaklara ulaşmasını emniyet altına almak üzere gerekli düzenlemelerin yapılabilmesi amacıyla, Özel Çevre Koruma Bölgesi olarak tespit ve ilan etmeye, bu alanlarda uygulanacak koruma ve kullanma esasları ile plân ve projelerin hangi bakanlıkça hazırlanıp yürütüleceğini belirlemeye Cumhurbaşkanı yetkilidir. Bu bölgelere ilişkin plân ve projelerde; 3/5/1985 tarihli ve 3194 sayılı İmar Kanununun 9 uncu maddesi, 4/4/1990 tarihli ve 3621 sayılı Kıyı Kanununun plân onama yetkisini düzenleyen hükümleri, 21/7/1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 8 inci maddesinin tabiat varlıkları, doğal sit alanları ve bunların korunma alanlarının tespit ve tescili dışında kalan yetkileri düzenleyen hükümleri ile aynı Kanunun 17 nci maddesinin (a) bendi hükümleri uygulanmaz*".

204 ÇK. madde 9/e: "*Sulak alanların doğal yapılarının ve ekolojik dengelerinin korunması esastır. Sulak alanların doldurulması ve kurutulması yolu ile arazi kazanılamaz. Bu hükme aykırı olarak arazi kazanılması halinde söz konusu alan faaliyet sahibince eski haline getirilir. Sulak alanların korunması ve yönetimine ilişkin usûl ve esaslar ilgili kurum ve kuruluşların görüşü alınarak Tarım ve Orman Bakanlığınca çıkarılacak yönetmelikle belirlenir".*

205 ÇK. madde 9/f: "*Biyolojik çeşitliliğin sürdürülebilirliğinin sağlanması bakımından nesli tehdit veya tehlike altında olanlar ile nadir bitki ve hayvan türlerinin korunması esas olup, mevzuata aykırı biçimde ticarete konu edilmeleri yasaktır".*

206 ÇK. madde 20/k.

2.1.3.1.10. Çevre Yönetimi Birimi Oluşturma ve Çevre Görevlisi Bulundurma Sorumluluğu

5491 sayılı Kanun'un 2. maddesi ile Çevre Kanunu'nun 2. maddesine çevre yönetimi/çevre görevlisi istihdamı zorunluluğu eklenmiştir. Anılan hükümde; Çevre Kanunu ve kanun uyarınca yürürlüğe giren düzenlemeler gereği denetlenmesi gereken tesislerin faaliyetlerinin mevzuat bakımından kontrolünü ve uygunluğunu, getirilen tedbirlerin etkin biçimde uygulanıp uygulanmadığını irdeleyen, tesise yönelik yıllık bazda denetim programı yapan birim veya çevre mühendislerini, hâlihazırdaki çevre görevlilerini ve Bakanlıkça[207] mevzuata uygun olarak belirlenen görevliyi[208] ifade edeceği belirtilmiştir. İstihdam zorunluluğu getirilmesine rağmen, zorunluluğa uyulmayarak ihlal gerçekleştirildiğinde Çevre Kanunu madde 20/m gereğince idari para cezası verilecektir.

2.1.3.1.11. Atıklar

Çevre Kanunu atık suları; kullanıldığı alana bakılmaksızın, kullanımlar neticesinde kirlenmiş veya özellikleri değişmiş sular olarak tanımlamıştır. Atığı ise katı, evsel ve tehlikeli olarak sınıflandırarak ayrı ayrı tanımlama yoluna gitmiştir.

Buna göre atık, sebebine bakılmaksızın oluşan, çevreye atılan veya bırakılan tüm maddeleri ifade etmektedir. Katı atık, üretenin atmak istediği, toplum huzuru ve çevrenin korunması için düzenli şekilde bertaraf edilmesi gerekli katı maddeleri ifade etmektedir. Evsel katı atık ise, tehlikeli ve zararlı atık kapsamında olmayan konut, sanayi, işyeri ve piknik alanları gibi yerlerden gelen katı atıkları ifade etmektedir.

Son olarak tehlikeli atık ise, fiziksel, kimyasal ve/veya biyolojik açıdan olumsuz etki yaratarak çevre dengesi ile insan ve diğer canlıların doğal yapılarının bozulmasına sebep olan atıklar ve bu atıklarla kirlenmiş maddeler şeklinde tanımlanmıştır.

---

207 Çevre ve Şehircilik Bakanlığı.

208 29.11.2018 tarihli, 7153 sayılı Kanunun 28. Maddesiyle, "Çevre yönetim birimi/Çevre görevlisi" tanımında yer alan "görevliyi" ibaresi "çevre mühendislerini, mevcut çevre görevlilerini ve Bakanlıkça usul ve esasları ilgili Yönetmelikle belirlenen görevliyi" şeklinde ve "Bakanlık" tanımında yer alan "Çevre ve Orman Bakanlığını" ibaresi "Çevre ve Şehircilik Bakanlığını" şeklinde değiştirilmiştir.

Kanunun kirletme yasağı başlıklı 8. maddesi, atıklar açısından yasaklar öngörmüştür. Öngörülen yasaklara aykırı hareket edilmesi halinde idari para cezası uygulanmaktadır. Bununla birlikte 11. madde hükmü, atıklara yönelik olarak arıtma, bertaraf etme ve izin alma sorumlulukları yüklemektedir. Tehlikeli atıklar bakımından kanunun 13. maddesi özel usul ve esaslar içermektedir.

2.1.3.1.12. Acil Durum Planları

Faaliyetleri başka bir anlatımla eylemleri sebebiyle çevreye zarar verebilecek kurum ve kuruluşlar ile işletmeler tarafından, faaliyet alanlarında gerçekleşmesi muhtemel olası bir kaza durumunda, kazanın çevreye zarar verici etkilerini kontrol altına almak ve bu etkileri azaltmak üzere uygulanacak acil durumlara ilişkin plân hazırlanması ilgililer açısından zorunludur.

Getirilen zorunluluğa rağmen ilgililer yükümlülüklerini yerine getirmeyerek ihlal gerçekleştirdikleri takdirde, kanunun 20/o maddesi uyarınca idari para cezası ile cezalandırılacaklardır.

2.1.3.1.13. Herkese Açık Yerlerde Çevreyi Kirletme

Kamuya açık, herkesin kullandığı yerlerde, sebebine ve şekline bakılmaksızın çevreyi kirletenlere idari para cezası uygulanacaktır (Çevre Kanunu madde 20/s). Burada kirleten kavramından ne anlaşılması gerektiği önem arz etmektedir. Kanuna göre kirleten: "*Faaliyetleri sırasında veya sonrasında doğrudan veya dolaylı olarak çevre kirliliğine, ekolojik dengenin ve çevrenin bozulmasına neden olan gerçek ve tüzel kişileri*" ifade etmektedir. Bu yaptırımın uygulanması kirletme fiilinin herkese açık yerlerde gerçekleştirilmesi şartına bağlıdır.

2.1.3.1.14. Tehlikeli Kimyasallar

Tehlikeli kimyasallar, fiziksel, kimyasal ve/veya biyolojik açıdan olumsuz sonuç doğurarak çevre dengesi ile insan dâhil tüm canlıların doğal yapılarını etkileyerek bozulmasına sebep olan her türlü kimyasal madde ve ürünler olarak tanımlanmıştır (Çevre Kanunu madde 2).

Tehlikeli kimyasalları ve bunları içeren eşyayı, mevzuatta belirlenen usul ve esaslar ile getirilen yasaklara ve sınırlamalara aykırı biçimde üreten ve işleyen, ithal ve ihraç eden, nakleden, saklayan ve kullanan, paketleyen, etiketleyen, satan ve satışa sunanlara idarî para cezası uygulanmaktadır (Çevre Kanunu madde 20/y). Tehlikeli kimyasallara ilişkin esaslar Kanun'un 13. maddesinde düzenlenmiştir[209].

2.1.3.1.15. Faaliyetlerin Durdurulması

Çevre Kanunu'na ve ilgili mevzuata aykırı hareket edenlere, ilgili hukuka aykırı eylemlerini düzeltmeleri için Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nca veya denetim yetkisi devredilen kurum veya birimler tarafından bir kez olmak üzere ve bir yılı aşmayacak biçimde süre verilebilir.

Şayet, ilgili faaliyete süre verilmez ise faaliyet derhal durdurulur. Süre verilen hallerde ise süre bitiminde hukuka aykırılık düzeltilmezse, Bakanlıkça veya yetki devredilen kurum yahut birimlerce faaliyet süreli yahut süresiz olarak kısmen durdurulabileceği gibi tamamen de durdurulabilir.

ÇED irdelemesi yapılmadan başlatılan faaliyetler bakanlık tarafından, tanıtım dosyası[210] yapılmaksızın başlatılan projelerde ise mahallin en büyük mülki amiri

---

209 Düzenlemeye göre; "*tehlikeli kimyasalların belirlenmesi, üretimi, ithalatı, atık konumuna gelinceye kadar geçen süreçte kullanım alanları ve miktarları, etiketlenmesi, ambalajlanması, sınıflandırılması, depolanması, risk değerlendirilmesi, taşınması ile ihracatına ilişkin usûl ve esaslar ilgili kurum ve kuruluşların görüşleri alınarak Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikle belirlenir. Yönetmelik hükümlerine aykırı olarak piyasaya sürüldüğü tespit edilen tehlikeli kimyasallar ile bu kimyasalları içeren eşya, bunları satış ve kullanım amacıyla piyasaya süren kurum, kuruluş ve işletmelere toplattırılır ve imha ettirilir. Nakil ve imha için gereken masraflar ilgililerince karşılanır. Bu yükümlülüğün yerine getirilmemesi halinde bu masraflar, ilgili kurum, kuruluş ve işletmelerden 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre tahsil edilir. Tehlikeli atıkların ithalatı yasaktır. Tehlikeli atıkların tanımı ile tehlikeli atıkların oluşum aşamasından itibaren toplanması, ayrılması, geçici ve ara depolanması, geri kazanılması, yeniden kullanılması, taşınması, bertaraf, bertaraf sonrası kontrolü, ihracatı, transit geçişi, ambalajlanması, etiketlenmesi, denetimi ve atık yönetim plânlarının hazırlanması ile ilgili usul ve esaslar Bakanlıkça yayımlanacak yönetmelikle belirlenir.*

Tehlikeli kimyasalların üretimi, satışı, depolanması, kullanılması ve taşınması faaliyetleri ile tehlikeli atıkların toplanması, taşınması, geçici ve ara depolanması, geri kazanımı, yeniden kullanılması ve bertaraf faaliyetlerinde bulunanlar, bu Kanun ile getirilen yükümlülükler açısından müteselsilen sorumludurlar. Sorumlular bu Kanunda belirtilen meslekî faaliyetleri nedeniyle oluşacak bir kaza dolayısıyla üçüncü şahıslara verebilecekleri zararlara karşı tehlikeli kimyasal ve tehlikeli atık malî sorumluluk sigortası yaptırmak zorunda olup, faaliyetlerine başlamadan önce Bakanlıktan gerekli izni alırlar. Sigorta yaptırma zorunluluğuna uymayan kurum, kuruluş ve işletmelere bu faaliyetler için izin verilmez".

210 Proje tanıtım dosyası, plânlanan projenin yerini, özelliklerini, muhtemel olumsuz etkilerini ve

tarafından süre verilmeden durdurulur. Önemle belirtmek gerekirse süre verilmesi ve faaliyetin durdurulması kararı alınması, Çevre Kanunu'nda düzenlenen cezaların tatbik edilmesine engel olmaz.

Sonuç olarak, idari para cezaları, kirletenler üzerinde caydırıcı etkiye sahiptir. İhlalin bir bakıma çevre kirliliğinin veya bozulmanın gerçekleşmesi ve akabinde idari yaptırım kararı alınarak idari para cezası uygulanması, çevreye karşı işlenen hukuka aykırı fiilin tekrarının önüne geçmesi ve örnek olması bakımından oldukça önemlidir. Ancak çevrenin korunması noktasında asıl olanın çevre kirliliği veya bozulması yaşanmadan olumsuzluk doğuracak eylemin önüne geçilmesi, başka bir anlatımla kirlenmenin engellenmesi, önleme ilkesi yaklaşımına daha uygun olacaktır. Bu sebepten kanaatimizce "*faaliyetin durdurulması"* idari yaptırımının işlevselliğinin ve uygulama alanının genişletilmesinin çevre koruma faaliyetlerine daha büyük katkısı olacaktır.

2.1.3.2. Çevre Kanunu'nda Düzenlenen İdari Yaptırımlarda Usul

2.1.3.2.1. Yaptırım Kararı Alma Yetkisi

Çevre Kanunu uyarınca uygulanacak idari yaptırımlarda, yaptırım kararı alma konusunda asli yetki Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na aittir[211]. Bakanlık bu yetkisini kişi ve kurumlara devredebilir. Kanun denetim yetkisinin devredilebileceğini öngörmektedir (12. madde). Buna göre Bakanlık denetleme yetkisini; il özel idarelerine, çevre denetleme birimi oluşturulan belediye başkanlıklarına, Denizcilik Müsteşarlığı'na[212], Sahil Güvenlik Komutanlığı'na ve KTK uyarınca seçilen denetleme görevlilerine devredebilir[213]. Böylelikle yetki devri yapılan kurumların,

öngörülen önlemleri içeren, projeyi genel boyutları ile tanıtan bilgi ve belgeleri içeren dosyayı ifade eder (ÇK m.2).

211 Çevre Kanunu'nun tanımlar başlıklı 2. maddesinde yer alan "*Bakanlık"* tanımı, 7153 sayılı Kanunun 28. maddesiyle "Çevre ve Şehircilik Bakanlığını" şeklinde değiştirilmiştir.

212 1 Kasım 2011 tarihli mükerrer RG' de yayımlanan 655 sayılı KHK ile Denizcilik Müsteşarlığı tüzel kuruluşu kaldırılmıştır. Aynı KHK ile Deniz ve İçsular Düzenleme Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

213 Bu fıkrada yer alan "*veya Bakanlıkça uygun görülen diğer kurum ve kuruluşlara*" ibaresi; Anayasa Mahkemesi'nin 15/1/2009 tarihli ve E.:2006/99, K.:2009/9 sayılı Kararıyla iptal edilmiştir.

kuruluşların veya kişilerin aynı zamanda idari yaptırım kararı alma yetkisini de kullanabilmelerine imkân sağlanmış olmaktadır.

Kanun'un 12. maddesinin son fıkrasında, denetim yapma, bilgi verme ve bildirimde bulunma sorumluluğuna yönelik usul ve esasların, Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikle düzenleneceği belirtilmiştir. Dayanak noktası ilgili düzenleme olan "*Çevre Kanununa Göre Verilecek İdari Para Cezalarında İhlalin Tespiti ve Ceza Verilmesi ile Tahsili Hakkında Yönetmelik*[214]" Bakanlık bünyesinde idari para cezası verme yetkisini 5. maddede, Bakanlık dışında idari para cezası verme yetkisini 6. maddede düzenlemiştir. Yönetmeliğin 5. maddesine göre idari para cezası verme yetkisi, Bakanlığın merkez teşkilatında, Çevre Yönetim Genel Müdürü'ne ve ÇED İzin ve Denetim Genel Müdürü'ne verilmiştir. Taşra teşkilatında ise bu yetki, Çevre ve Şehircilik İl Müdürü'ndedir.

2.1.3.2.2. Denetim Sonucu Tespit Edilen İhlalden Sonra Yapılacak İşlem

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın merkez teşkilatı veya taşra teşkilatı ile Bakanlıkça yetki verilen kurum veya kuruluşların yetkili kıldıkları görevlilerce yapılan denetim sonrasında ihlalin varlığının tespit edilmesi halinde, fiili gerçekleştirenler hakkında çevre denetim tutanağı ve tespit tutanağı düzenlenir[215]. (Çevre Kanunu'na Göre Verilecek İdari Para Cezalarında İhlalin Tespiti ve Ceza Verilmesi İle Tahsili Hakkında Yönetmelik. RG. 03.04.2007, sayı 26482).

Çevre denetim tutanağında, hakkında idari yaptırım uygulanan kişinin kimlik ve adres bilgisinin, yaptırım uygulanmasını doğuran hukuka aykırı fiilin, fiilin işlendiği yer ile işlendiği zamanın, fiilin gerçekleştirildiğini ispata elverişli delillerin, kararın tarihinin ve kararı veren görevlinin kimliğinin yer alması zorunludur. Tutanak düzenlendikten sonra yetkili mercilere ulaştırılır.

214 RG. 03.04.2007, S. 26482.
215 Gemilerle ilgili olarak tespit tutanağı düzenlenir.

2.1.3.2.3. İdari Yaptırım Kararında Yer Alması Gereken Bilgiler

Çevre denetim tutanağı düzenlendikten sonra idari yaptırım kararı almaya yetkili mercilere sunulur, tutanak ve belgeler incelendikten sonra yetkili merci yaptırım uygulama kararı verir. Yaptırım kararında; hakkında idari yaptırım kararı verilenin bilgileri, adresi, yaptırımın dayanağı kanun veya yönetmelik ile ilgili maddesi, hukuka aykırı fiilin gerçekleştirildiği yer ve zaman ile kararın tarihi ve kararı veren görevlinin bilgileri yer alır. Ayrıca fiilin gerçekleştirildiğini ispatlayacak her türlü delil, cezanın ödenebileceği yer, ödemenin süresi, itiraz yolu ve itiraz edilebilecek makam, yaptırım uygulananın hakları, kararın tebliğ tarihi muhakkak gösterilmelidir[216].

2.1.3.2.4. İdari Yaptırımların Uygulanması

Denetleme elemanları, Çevre Kanunu'nda düzenlenen ve yaptırım sonucunu doğuran ihlalin varlığını tespit ettiklerinde, çevre denetim tutanağı düzenler ve bağlı bulundukları yaptırım kararı vermeye yetkili merciye iletir. Tutanak ve tespitler değerlendirildikten sonra merci yaptırım kararı verir ve bu karar ilgilisine tebliğ edilir[217]. Bu karara karşı, tebliğden itibaren otuz gün içinde idari yargıda dava açılabilir. Davanın açılması verilen cezanın tahsilini kendiliğinden durdurmaz.

2.1.3.2.5. İdari Yaptırım Kararının Tebliğ Usulü

Çevre Kanunu'na Göre Verilecek İdari Para Cezalarında İhlalin Tespiti ve Ceza Verilmesi İle Tahsili Hakkında Yönetmelik'in 15. maddesinde[218] ve Kabahatler

---

216 Çevre Kanunu'na Göre Verilecek İdari Para Cezalarında İhlalin Tespiti ve Ceza Verilmesi İle Tahsili Hakkında Yönetmelik madde 14.

217 ÇK. madde 25.

218 İdarî yaptırım kararının tebliğ edilmesi başlıklı 15. maddeye göre; "*İdari yaptırım kararı, 11/2/1959 tarihli ve 7201 sayılı Tebligat Kanunu hükümlerine göre ilgili kişiye tebliğ edilir. Tüzel kişi hakkında verilen İdarî Yaptırım Kararları her hâlde ilgili tüzel kişiye tebliğ edilir. (2) Tebligat metninde İdarî Yaptırım Kararına karşı başvurulabilecek kanun yolları, mercileri ve süreleri açıkça belirtilir*".

Kanunu'nun 26/1. maddesinde[219] tebliğe ilişkin Tebligat Kanunu'na[220] atıf yapılmıştır. Böylelikle yapılacak tebliğin Tebligat Kanunu hükümleri uyarınca yapılması gerekecektir. Tebliğin usule aykırı yapılması, tebliği geçersiz hale getirmektedir[221].

İdari yaptırım kararı ilgilisine usule uygun biçimde tebliğ edilemez ise karar kesinleşmeyecektir. Tebliğ yapılmadığı takdirde dava açma süresi işlemeyecektir ayrıca fiillerin tekrarı halinde tekerrür müeyyidesi uygulanamayacaktır[222].

219 Kararların tebliği başlıklı 26. maddesinin 1. Fıkrasına göre; "*İdarî yaptırım kararı, 11.2.1959 tarihli ve 7201 sayılı Tebligat Kanunu hükümlerine göre ilgili kişiye tebliğ edilir. Tebligat metninde bu karara karşı başvurulabilecek kanun yolu, mercii ve süresi açık bir şekilde belirtilir*".

220 RG. 19.02.1959, S. 10139.

221 Ancak muhatap tebliği öğrenmesi halinde tebliğ yapılmış sayılacak ve tebliğ tarihi muhatabın öğrendiğini bildirdiği tarih olarak kabul edilecektir (Tebligat Kanunu'nun Uygulanmasına Dair Yönetmelik madde 53).

222 Tekerrür müessesesi Çevre Kanunu'nun 23. maddesinde düzenlenmiştir. Düzenlemenin başlığı fiillerin tekrarıdır. Maddeye göre; "Bu Kanunda belirtilen idarî para cezaları, bu cezaların verilmesini gerektiren fiillerin işlenmesinden itibaren üç yıl içinde birinci tekrarında bir kat, ikinci ve müteakip tekrarında iki kat artırılarak verilir". Anlaşılacağı üzere tekerrür hükümlerinin uygulanabilmesi için önceki verilen idari yaptırım kararının kesinleşmesi gereklidir. Kesinleşme şartlarından biri de usule uygun tebliğdir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. ÇEVRE KANUNU UYARINCA TESİS EDİLEN İDARİ YAPTIRIMLARIN YARGISAL DENETİMİ

Hukuk devleti, bireylerin hukuki güvenliklerinin sağlandığı, devletin işlemlerini ve eylemlerini hukuk kurallarına uygun oluşturduğu devlettir[223]. Bununla birlikte hukuk devleti bireylere en geniş güvenceyi sağlayan adalet, eşitlik ve de hukuki güvenliği amaçlayan devlettir[224].

İdari yaptırımlar doğurdukları etki bakımından bireyler üzerinde negatif sonuçlara neden olduğundan, hukuki güvenlik ilkesi gereği idari yaptırımların yargısal denetimden geçmesi gereklidir. Yargısal denetim sayesinde, idarenin eylem ve işlemlerini gerçekleştirirken keyfi davranmasının önüne geçilmektedir. Bireylerin idari eylem ve işlemlere karşı dava açma haklarının bulunması, idareyi hukuka uygun biçimde işlem tesis etmeye yöneltecektir.

İdari yaptırımlar öz itibariyle idari işlem mahiyetinde olduğundan bunlara karşı, yetki, şekil, sebep, konu ve amaç unsurlarından herhangi biri açısından hukuka aykırılık iddiası ile iptal davası açılabilir. İptal davası menfaati ihlal edilen yani idari yaptırım uygulanan bireyler tarafından açılabilir.

1982 Anayasası'nın 125. maddesine göre, "*İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır*". Madde anayasal düzlemde yargısal denetimin kaynağıdır. İdarenin işlemlerine karşı yargıya başvuru hakkının sınırları da yine anayasa ile biçimlendirilmiştir. Anılan düzenlemeye göre, yargı denetimi idari işlemin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlıdır. Yürütmenin görevini kısıtlayacak, takdir yetkisini kaldıracak ve yerindelik denetimi olacak biçimde yargı kararı verilemez.

---

223 Ergun Özbudun, Türk Anayasa Hukuku, 9. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2008, s.113.

224 Bahtiyar Akyılmaz, Murat Sezginer, Cemil Kaya, Türk İdare Hukuku, 5. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2013, s. 104.

Kabahatler Kanunu'na göre idari yaptırımlara (idari para cezalarına ve mülkiyetin kamuya geçirilmesi kararlarına) karşı tebliğden itibaren 15 gün içerisinde sulh ceza hâkimliğine başvurulabilir[225]. Ancak Kabahatler Kanunu genel kanun niteliğinde olduğundan, uygulanan idari yaptırımın dayanağı kendi kanununda yaptırım kararlarına karşı başvuru yolu düzenlenmemiş ise uygulama imkânı doğacaktır.

Çevre Kanunu açısından bakıldığından ise çevreye karşı işlenen hukuka aykırı eylemler neticesinde düzenlenen idari yaptırımlara karşı, yargı yolunun açık olduğu görülmektedir. Buna göre kararın tebliğinden itibaren otuz gün içerisinde idare mahkemesinde dava açılabilir (ÇK madde 25/2). Çevre Kanunu, idari yaptırımlara karşı başvurulacak yargı yerini idare mahkemesi olarak belirlemiştir. Böylelikle başvurulacak yargı yeri açısından, genel kanun mahiyetindeki Kabahatler Kanunu düzenlemesine göre hareket edilmeyecektir.

3.1.1. İLK İNCELEME

İdari yaptırımın iptali için açılan iptal davalarında, dava dilekçesi ilgili mahkemeye sunulduktan sonra dilekçe kaydedilir ve ilgili mahkemesince dilekçe üzerinden İdari Yargılama Usulü Kanunu[226] 14. maddesi uyarınca ilk inceleme yapılır.

3.1.1.1. Görev

Görev, açılan bir davanın konusu bakımından uyuşmazlığa, yargı düzeni içerisinde bulunan hangi mahkeme tarafından bakılacağını ifade eder. Görev, işin esasına geçilmesini önleyen, mahkemesince yargılamanın her aşamasında dikkate alınan dava şartıdır. Tarafların anlaşmış olmaları görevli mahkemenin değiştirilebileceği sonucunu doğurmaz, zira görev kamu düzenine ilişkindir.

Kabahatlere yönelik genel düzenlemeler içeren Kabahatler Kanunu 3. maddesinde kanunun uygulama alanı, diğer kanunlarda aksine düzenleme

---

225 Kabahatler Kanunu madde 27: "*İdarî para cezası ve mülkiyetin kamuya geçirilmesine ilişkin idarî yaptırım kararına karşı, kararın tebliği veya tefhimi tarihinden itibaren en geç onbeş gün içinde, sulh ceza mahkemesine başvurulabilir. Bu süre içinde başvurunun yapılmamış olması halinde idarî yaptırım kararı kesinleşir. […İdarî yaptırım kararının mahkeme tarafından verilmesi halinde, bu karara karşı ancak itiraz yoluna gidilebilir]*".

226 RG. 20.01.1982, S.17580

bulunmaması olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda kabahat nedeniyle uygulanan idari yaptırımlara karşı yasal başvuru, aksine düzenleme yok ise, sulh ceza hâkimliklerine yapılacaktır.

Çevreye karşı işlenen hukuka aykırı filler sebebiyle uygulanan idari yaptırımlara karşı başvurulacak yargı yeri Çevre Kanunu 25. maddesinin 2. fıkrasında gösterilmiştir. Buna göre yaptırım kararlarına karşı idare mahkemelerinde dava açılabilir. Hem özel kanun olması nedeniyle hem de başvurulacak yargı yerinin düzenlenmiş olması nedeniyle görevli mahkeme belirlemesi Çevre Kanununa göre yapılacaktır.

Çevre Kanunu'na göre uygulanan idari yaptırımlara karşı görevli olmayan idari yargı yerinde (örneğin Danıştay da açılması gereken davanın idare mahkemesinde açılması gibi) dava açılması halinde, mahkeme görev açısından davanın reddine karar vererek dosyayı görevli mahkemeye gönderir (İYUK madde 15/1-a).

3.1.1.2. Yetki

Yetki, mahkemenin yargı çevresidir. Başka bir anlatımla mahkemenin kurulu olduğu ve mahkeme bakımından belirlenen coğrafi alan içerisinde gerçekleşen uyuşmazlıklara bakabilmeyi ifade eder. 2577 sayılı İYUK, idari davalarda genel yetkiyi; dava konusu edilen idari işlemi yapan idarenin bulunduğu yer olarak belirlemiştir[227].

İdari yargıda yetki kamu düzenine ilişkindir. İlgili mahkemesince re'sen dikkate alınır. Taraflar yetki sözleşmesi yaparak yetkili idare mahkemesi belirlemesi yapamazlar. Çevre Kanunu'na göre düzenlenen idari yaptırımlara karşı açılacak davalarda, yetkili idare mahkemesi; idari yaptırım kararı alan merciin bulunduğu yer idare mahkemesidir. Buna göre; uygulanan idari yaptırımlara karşı yetkili olmayan idare mahkemesinde (örneğin idari yaptırım kararı veren idari merciin bulunduğu yer İzmir olmasına rağmen iptal davasının Ankara İdare Mahkemesinde açılması gibi)

---

[227] Genel yetkiye ilişkin düzenleme İYUK' un 32. maddesinde yapılmıştır. Maddeye göre: "*Göreve ilişkin hükümler saklı kalmak şartıyla bu Kanunda veya özel kanunlarda yetkili idare mahkemesinin gösterilmemiş olması halinde, yetkili idare mahkemesi, dava konusu olan idari işlemi veya idari sözleşmeyi yapan idari merciin bulunduğu yerdeki idare mahkemesidir*".

dava açılması halinde mahkeme yetki açısından davanın reddine karar vererek dosyayı yetkili yer idare mahkemesine gönderir (İYUK madde 15/1-a).

3.1.1.3. İdari Merci Tecavüzü

İdari işlem nedeniyle dava açılmadan önce işlemi tesis eden idareye başvuru zorunluluğunun bulunduğu hallerde, ilgililerin başvuru yükümlülüğünü yerine getirmeden dava açması, idari merci tecavüzü olarak ifade edilmektedir. Burada idari işlem nedeniyle menfaati ihlal edilenlerin, işlemin iptali için idari yargıda dava açmadan önce, ilgili idareye tesis edilen işlem ile ilgili itiraz başvurusunda bulunmaları gerekmektedir.

Üst makamlara başvurma İYUK 11. madde de düzenlenmiştir. İlgililer dava açmadan önce idari işlemin kaldırılmasını veya geri alınmasını isteyebilecekleri gibi işlemin değiştirilmesini yahut yeni bir işlem tesis edilmesini üst makamdan isteyebilir. Ancak idari yaptırım kararı ile menfaati ihlal edilenler üst makama başvuru yapmadan doğrudan idari yaptırım kararının tesis eden merciin bulunduğu yer idare mahkemesinde dava da açabilir.

Çevreye yönelik gerçekleştirilen eylem nedeniyle uygulanan idari yaptırımın iptali için yetkili yer idare mahkemesinde açılan iptal davasında, idare mahkemesince yapılan ilk incelemede idari merci tecavüzü yapıldığı başka bir anlatımla itiraz başvurusu yapılmadan dava açıldığı tespit edilirse, idare mahkemesi dilekçenin görevli idari mercie gönderilmesine karar verir (İYUK madde 15/1-e).

3.1.1.4. Ehliyet

Ehliyet konusunda İYUK, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na atıf yapmıştır[228]. HKM' da dava ehliyeti, medeni hakları kullanma ehliyetine göre belirlenmektedir.

---

228 Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun uygulanacağı haller: İYUK madde 31**:** "[*Bu Kanunda hüküm bulunmayan hususlarda; hâkimin davaya bakmaktan memnuiyeti ve reddi, ehliyet, üçüncü şahısların davaya katılması*…]"

Çevre Kanunu'na göre tesisi edilen idari yaptırım nedeniyle menfaati ihlal edilen, davaya taraf olma ve davayı takip etme ehliyeti bulunanlar, idari yaptırım kararına karşı idare mahkemesinde iptal davası açabilir.

Çevre Kanunu uyarınca faaliyetin durdurulması idari yaptırımı uygulanan tesisin kiracısı dava ehliyetine sahiptir. Burada ilgili tesisin mülk sahibinin başka bir ifade ile malikinin de dava ehliyetinin olduğu kabul edilmelidir. Zira faaliyetin durdurulması kapsamında ilgili tesisin mühürlenmesi söz konusu olduğunda, tesisin bulunduğu binanın maliki mülkiyet hakkını kullanamamakta ve menfaati ihlal edilmektedir.

Gerçek kişiler için uygulanan idari yaptırımlarda, yaptırım uygulanan kişinin ölmesi halinde mirasçıların idari yargıda dava açmaya veya açılan davayı takip etmeye ehliyetleri vardır. Çünkü uygulanan idari yaptırım kararı, örneğin idari para cezası, murisin mirası reddetmeyen mirasçılarını da doğrudan etkilemekte tereke anlamında menfaatlerini ihlal etmektedir.

Çevresel olumsuzluklara neden olmasından dolayı uygulana idari yaptırımın iptali için yetkili yer idare mahkemesinde dava ehliyeti bulunmayan tarafından idari dava açılması halinde mahkemece yapılan ilk inceleme neticesinde ehliyetsizlik nedeniyle davanın reddine karar verilecektir (İYUK madde 15/1-b).

3.1.1.5. Kesin ve Yürütülebilir İşlem

İdari yaptırımın dava konusu edilebilmesi için idari işlemin varlığı tek başına yeterli değildir. İşlemin ilgilisinin hukuk alanını etkilemesi ve yürütülebilen yani icra edilebilen bir işlem olması gereklidir[229]. İdari yaptırımlar birer idari işlemdir. İdari işlemler idarenin kamu gücünü kullanarak ve kamu yararı amacını güderek, tek taraflı tesis ettiği kesin ve yürütülebilir işlemlerdir. İdari iç düzen faaliyetleri idari işlem olarak kabul edilmez. Örneğin mütalaa sunulması, bilgi verilmesi gibi işlemler, asıl işlemin hazırlık safhası niteliğinde olduğundan idari işlem olarak kabul edilemezler. Yürütülebilir bir idari işlem, bütün hazırlık aşamalarını tamamlamış, tüm yönleriyle hazır hale getirilmiş, başka bir makamdan onay veya izin almaya ihtiyaç duymaksızın hukuk âleminde sonuç doğuran işlemdir.

[229] Gözübüyük, Tan, a.g.e, s. 302.

Bir idari yaptırım kesin ve yürütülebilir değil ise iptali yönünde dava açılmasına gerek yoktur. Çünkü yaptırım idari işlem kimliğine bürünememiş ve yaptırım uygulananın hukukunu etkileyecek aşamaya ulaşamamıştır. Böylelikle muhatap açısından menfaat ihlali de oluşmamıştır. Tüm bunlara rağmen kesin ve yürütülebilir bir işlem olmayan bir idari yaptırıma dava açılması durumunda, yetkili idare mahkemesi davanın reddine karar verecektir (İYUK m. 15/1-b).

3.1.1.6. Süre

Kamu düzeni ve istikrarı bakımından, idari işlemlere karşı dava açma hakkının süresiz şekilde tanınması sakıncalıdır. Zira işlemin uzunca bir süre ve hatta sonsuza değin yargı denetimi kapsamında bırakılması kamu hizmetlerinin işleyişlerini sekteye uğratacak ve bu aksamalar doğrudan veya dolaylı biçimde kamu yararının zedelenmesine neden olacaktır. Bu sebepten idari yargı sisteminde, idari dava açılabilmesi mevzuatta öngörülen sürelere bağlı tutulmuştur.

İdari yargı bakımından düzenlenen süreler kamu düzenine ilişkindir ve süreler hak düşürücü sürelerdir. İlgililer süresi içerisinde idari yargı merciine başvurarak dava açma haklarını kullanmazlar ve dava açma süresini tüketirlerse, dava açma haklarını kaybeder.

Süreler kamu düzeninden olduğundan, mahkemesince re' sen dikkate alınır bunun yanı sıra yargılamanın her aşamasında taraflarca da ileri sürülebilir. Aksine bir düzenleme yok ise idare mahkemelerinde dava açma süresi altmış gündür (İYUK madde 7). İYUK' ta genel dava açma süresi düzenlenmiştir. Özel kanunda, dava açma süresi ayrı biçimde düzenlenmiş ise İYUK 7. madde geçerli olmayacaktır.

Çevre Kanunu bağlamında uygulanan idari yaptırımlara karşı yetkili idare mahkemesinde iptal davası açma süresi otuz gündür (ÇK madde 25/2). Düzenleme özel bir dava açma süresi öngörmüştür. Yaptırım kararında, karara karşı başvurulacak yerin ve başvuru süresinin gösterilmesi anayasa bakımdan zorunludur[230].

---

[230] 1982 Anayasası'nın, Temel hak ve hürriyetlerin korunması başlıklı 40/2. maddesine göre; "*Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır"*.

Çevre Kanunu uyarınca verilen idari yaptırım kararına karşı, kararın tebliğinden itibaren otuz gün içerisinde yetkili idare mahkemesinde iptal davası açılmaz ise, yani süre geçtikten sonra dava açılır ise yetkili idare mahkemesi dava süresinde açılmadığı gerekçesi ile davanın reddine karar verecektir (İYUK m. 15/1-b).

3.1.1.7. Husumet

Yargı yerlerinde açılan davalarda davanın, aleyhine hukuki sonuç istenen kişi veya kişilere yöneltilmesi gerekmektedir. Davanın doğru hasma açılması başka bir ifade ile husumetin doğru kişiye yöneltilmesi gerekir. İdari yargı bakımından davalı taraf, idari işlemi tesis eden ya da idari eylemi gerçekleştiren idari mercidir.

İdari yargıda açılan davalarda davalı tarafın doğru biçimde gösterilmesi yani husumetin doğru idari mercie yöneltilmesi kamu düzenine ilişkindir. Bu nedenle re' sen dikkate alınır ve taraflarca her aşamada ileri sürülebilir. İdare mahkemelerinde açılan davalarda, davalı tarafın yanlış veya eksik gösterilmesi yahut hiç gösterilmemesi davanın reddi sonucunu doğurmaz. Bu durumda ilgili mahkeme, yapacağı tespit ile doğru hasmı (davalı idareyi) belirleyip dava dilekçesini idareye tebliğ eder (İYUK madde 15/1-c).

Çevre Kanunu'na göre kesilen idari para cezalarına karşı veya verilen faaliyetin durdurulması kararına karşı, bu karaların tebliğinden itibaren otuz gün içerisinde yaptırımı uygulayan idari merciin bulunduğu yer idare mahkemesinde dava açılması gerekir. Açılan bu davada davalı idare, çevre denetim tutanağını veya tespit tutanağını düzenleyen görevlinin bağlı bulunduğu idari otoritedir. Başka bir anlatımda yaptırım kararını alan idaredir. İptal davası açılırken davalı olarak kararı veren idari merciin gösterilmesi gerekir.

3.1.1.8. İYUK'un 3. ve 5. Maddelerine Uygunluk

İYUK' un 3. maddesinde dava dilekçesinde bulunması gerekenler düzenlenmiştir[231]. Kural olarak idari işlemlere karşı ayrı ayrı dava açılması

[231] İYUK 3. madde idari davalar açılırken sunulacak dilekçede bulunması gerekenleri belirlemiştir. Buna göre:
"İdari davalar, Danıştay, idare mahkemesi ve vergi mahkemesi başkanlıklarına hitaben yazılmış imzalı dilekçelerle açılır.

gerekmektedir. Lakin aralarında maddi ya da hukuki bakımdan bağlantı veya sebep sonuç ilişkisi olan birden ziyade idari işleme karşı aynı dilekçede dava açılabilir. Davacıların birden fazla olması halinde ortak dilekçe vererek dava açabilmeleri, aralarında bulunan ortak menfaat veya hak ilişkisinin varlığına ve davaya sebep olan olayın veya hukuki işlemin aynı olması şartına bağlıdır (İYUK madde 5).

Çevreye karşı işlenen hukuka aykırı fiil nedeniyle Çevre Kanunu'na göre belirlenen idari yaptırımın iptali için otuz gün içinde yetkili yer idare mahkemesinde, yaptırım kararı alan merciin bağlı olduğu idari otoriteye karşı dava açmak için sunulan dilekçenin İYUK' un 3. ve 5. maddelerinde öngörülen şartlara aykırı düzenlenmiş olması halinde yetkili yer idare mahkemesi davacıya dilekçenin düzeltilmesi için otuz gün süre verir. Verilen süreye rağmen dilekçe düzeltilmez ise davanın reddine karar verilir. Bunun yanı sıra dava açma ehliyeti olan idari yaptırım uygulananın, avukat sıfatı olmayan vekili tarafından dava açılmış ise idare mahkemesi otuz gün içerisinde; ehliyetli davacının bizzat dava açması veya bir avukat aracılığı ile dava açılması için dilekçenin reddine karar verir (İYUK madde 15/1-d).

Dava dilekçesinin reddine karar verilen durumlarda, otuz gün içerisinde eksiklikler tamamlanarak yeniden dava açılabilir. Ancak açılan bu yeni davada sunulan dilekçede de, sunulan ilk dilekçedeki eksiklikler tekrarlanır ise bu kez davanın reddine karar verilir (İYUK madde 15/5).

3.1.2. İDARİ YAPTIRIM KARARININ ESASINA YÖNELİK İNCELEME

İdari işlemi tesis eden idari merciin uyması gereken kurallar bütünü işlemin hukuki düzenleme çerçevesini oluşturmaktadır. İdare, idari işlemleri yaparken bu kurallara uymak zorundadır. İdari işlemlerin unsurlarında bulunan hukuka aykırılıklar,

---

2. Dilekçelerde; a) Tarafların ve varsa vekillerinin veya temsilcilerinin ad ve soyadları veya unvanları ve adresleri ile gerçek kişilere ait Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası,
b) Davanın konu ve sebepleri ile dayandığı deliller,
c) Davaya konu olan idari işlemin yazılı bildirim tarihi,
d) Vergi, resim, harç, benzeri mali yükümler ve bunların zam ve cezalarına ilişkin davalarla tam yargı davalarında uyuşmazlık konusu miktar,
e) Vergi davalarında davanın ilgili bulunduğu verginin veya vergi cezasının nevi ve yılı, tebliğ edilen ihbarnamenin tarihi ve numarası ve varsa mükellef hesap numarası, gösterilir
3. Dava konusu kararın ve belgelerin asılları veya örnekleri dava dilekçesine eklenir. Dilekçeler ile bunlara ekli evrakın örnekleri karşı taraf sayısından bir fazla olur".

işlemlerin yargısal denetime tabii tutularak iptal edilmesine sebep olur. İdari işlem, yetki (işlemi yapan merciin kanun tarafından işlem yapmaya yetkili kılınması), şekil (idari işlem yapılırken uyulması gereken şekil kuralları), sebep (idari işlemin gerekçesi), konu (idari işlemin doğurduğu sonuç), amaç (kamu yararı) unsurlarından oluşmaktadır. İdari işlemin unsurlarından herhangi birinde ki hukuka aykırılı, işlemin iptal edilmesine neden olacaktır.

Bu başlıkta, çevreye karşı işlenen hukuka aykırı fiiller nedeniyle Çevre Kanunu uyarınca uygulanacak idari yaptırımların yargısal denetiminde, mahkemece işin esasına geçildiğinde karşılaşılabilecek hukuka aykırılıklardan bahsedilecektir.

3.1.2.1. Yetki Unsuru

İdare bünyesindeki kamu görevlilerinin bulundukları yerlere ve makamlarına göre belirlenen otoritesi ve gücü yetki olarak ifade edilmektedir. Buna göre, tesis edilen idari işlem ilgili idari birimdeki herkes tarafından değil, sadece yetki verilen görevli tarafından yapılabilecektir. Yetkili görevli yahut makam ve yetkinin sınırı kanun ile belirlenir[232].

İdari işlemin yetki unsuru kamu düzenine ilişkindir. İdari işlemdeki yetkinin dayanağı kanundur. Yetkiye ilişkin kurallar yorum yapılarak genişletilemez. Yetkisiz merci tarafından tesis edilen işlem, doğduktan sonra yetkili merci veya makam tarafından kabul edilse dahi işlem geçerli hale gelmez[233]. İdari yaptırımı tesis eden merci veya kamu görevlisi, hukuk kuralına başka bir ifade ile kanuna dayanmak zorundadır, yetki kanuni olmalıdır[234]. Kanundan alınmayan bir yetki ile işlem tesis edilemez.

Çevre Kanunu'na göre idari yaptırım kararı alma yetkisi, Çevre ve Şehircilik Bakanlığına aittir. Yaptırım kararı alma yetkisi, Bakanlığın merkez teşkilatında, Çevre Yönetim Genel Müdürü ve ÇED İzin ve Denetim Genel Müdüründedir. Taşra teşkilatında ise bu yetki, Çevre ve Şehircilik İl Müdüründedir.

232 Bahtiyar Akyılmaz, İdari İşlemin Yapılış Usulü, Ankara, Yetkin Yayınevi, 2000, s. 102.
233 Gözübüyük, Tan, a.g.e, s. 418.
234 Akyılmaz, a.g.e, s. 102.

Çevre Kanunu'na göre Bakanlık idari yaptırım kararı alma yetkisini kişi ve kurumlara devredebilir. Bu bağlamda yaptırım uygulama yetkisi, il özel idarelerine, çevre denetleme birimi oluşturulan belediye başkanlıklarına, Denizcilik Müsteşarlığına, Sahil Güvenlik Komutanlığına ve KTK uyarınca seçilen denetleme görevlilerine devredebilir. Anılan düzenlemeye göre, kanunen yetkili kılınan yahut kanunun verdiği yetkiye dayanılarak yetki devri yapılan kurum, kuruluş veya görevliler dışında, yetkisiz merci veya görevlilerce Çevre Kanunu uyarınca idari yaptırım kararı tesis edilmesi halinde, idari işlem yetki unsuru bakımından hukuka aykırı olacak ve yaptırımın muhatabı olan ilgilisi idari yargıda dava açarak işlemin iptalini sağlayabilecektir.

3.1.2.2. Şekil Unsuru

İdari işlemin şekli, işlem tesis edilirken uyulması gereken kurallar bütünüdür. İşlem yapılırken izlenecek aşamalar olarak ifade edilmektedir[235]. İdari işlemin şekli, ispat hukuku bakımından önem arz etmektedir. Şekle uyma zorunluluğu, işlemi yapan merciin ve işlemin nasıl yapıldığının tespiti noktasında gereklidir. İdari işlem mahiyetindeki idari yaptırımlar açısından da durum farksızdır. İdari yaptırımlar açısından da şekil unsuru oldukça önemlidir[236].

Şekil kurallarının önceden belirlenmiş olması idari mercilere yaptırım kararı alırken izleyeceği yolu gösterdiği gibi bireylerin hukuki güvenliklerinin sağlanması amacına da hizmet etmektedir[237]. İdare, işlem tesis ederken asli şekil kurallarına uymaksızın yaptırım kararı alır ise şekil unsuruna aykırılık nedeniyle işlemin iptaline karar verilecektir.

Çevre Kanunu açısından çevre ihlalinin bulunup bulunmadığının denetimi ve tespiti için Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın merkez teşkilatı veya taşra teşkilatı ile Bakanlıkça yetki verilen kurum veya kuruluşların yetkili kıldıkları görevlilerce denetim yapılır. Denetim sonrasında ihlalin varlığının tespit edilmesi halinde, fiili gerçekleştirenler hakkında çevre denetim tutanağı ve tespit tutanağı düzenlenir. Bu tutanakların şekli unsurları ve muhteviyatı Çevre Kanunu'na Göre Verilecek İdari Para

235 Gözler, a.g.e, s. 711.
236 Oğurlu, a.g.e, s. 159.
237 Gözbüyük, Tan, a.g.e, s. 456.

Cezalarında İhlalin Tespiti ve Ceza Verilmesi İle Tahsili Hakkında Yönetmelikte belirlenmiştir. Mezkûr yönetmeliğe göre tutanak, en az üç nüsha düzenlenir. Bu nüshaların her birinin arasına karbon kâğıdı konularak ya da kendiliğinden karbonlu tutanaklar yazısı silinmeyecek bir kalem ile (örneğin mürekkepli veya tükenmez kalem gibi) tam ve eksiksiz doldurulur. Sonrasında, tutanağı düzenleyen görevliler ile çevreye karşı hukuka aykırı fiil işleyen kişi veya sorumlu tarafından tutanak imzalanır. Çevre kirliliğine veya bozulmasına sebep olan, tutanağa imza atmaktan imtina ederse bu durum tutanakta muhakkak belirtilir. Bu şekilde düzenlene tutanak ile elde edilen bulgular, kanıtlar ve dijital materyaller, denetim görevlilerinin bağlı olduğu ve idarî yaptırım kararı almaya yetkili mercie ulaştırılır. İdari yaptırım kararının hazırlık aşaması sayılabilecek bu işlemlerde şekil kurallarına uyulmaması halinde, tesis edilecek idari yaptırım hukuka aykırı olacaktır.

Yönetmelikte düzenleniş biçimi belirlenen çevre denetim tutanağı ve tespit tutanağı ilgili mercie iletildikten sonra, yetkili merci idari yaptırım kararı alır. Mezkûr yönetmeliğin 14. maddesine göre idari yaptırım kararında, idarî yaptırım kararı verilen gerçek kişi ise; adı ve soyadı, mesleği, adresi ile TC kimlik no (TC kimlik no yok ise, ana – baba adı, doğum tarihi ve yeri), tüzel kişi ise; unvanı, vergi dairesi ve adresi ile kanunî temsilcisinin adı, soyadı ve görevi ile vergi kimlik numarası belirtilir.

Ayrıca idarî yaptırım kararına sebep olan kabahat fiilinin dayandığı kanun ve/veya yönetmelik maddesinin, eylemin gerçekleştirildiği yer ve zamanın, yaptırım karar tarihi ve kararı veren kamu görevlisinin adı ve soyadı ile unvanının bulunması şarttır. Bunun yanında ispat araçlarının, cezanın nereye ödeneceğinin, ödeme süresinin ve ödeme şeklinin, idari yaptırıma itiraz edilebilecek makamın yahut yargı yerinin, itiraz süresinin, kararın tebliğ tarihinin, idarede bünyesinde kalan nüshasında kesinleşme tarihinin, yaptırım uygulanarak idari para cezasına çarptırılanın ödemeye ilişkin haklarının belirtilmesi zorunludur.

Çevre Kanunu kaynaklı verilen idari yaptırım kararında yukarıda belirtilen şekli unsurların olmaması, başka bir ifade ile şekli bakımdan hukuka aykırı olması halinde idare mahkemesince idari yaptırım işleminin iptaline karar verilecektir.

3.1.2.3. Sebep Unsuru

İdari işlemin sebebi, işlemin dayanağı diğer bir ifade ile işlemin nedeni, yani bir bakıma gerekçesidir[238]. İşlemin sebebi kamu yararı yaklaşımından kaynaklanır. Kamu yararı olmayan bir sebep, idari işlem tesisi için zemin hazırlayamaz. İdareyi işlem yapmaya zorlayan maddi bir olgu olabileceği gibi hukuki bir durum da olabilir.

Çevre Kanunu'na göre tesis edilecek idari yaptırımların sebep unsuru; çevreye zarar veren, çevreyi tehlikeye sokan ve çevre dengesini bozan eylemlerin tümüdür. İhlallerin gerçekleştirilmesi halinde uygulanacak idari yaptırımın gerekçesi ihlal edilen ve kanunda düzenlenen, yapılması yasaklanan yahut yapılması emredilen fiillerdir.

Çevre Kanunu'nun 20. maddesinde yasaklanan eylemler ile yapılması gereken eylemler düzenlenmiştir. Bunlar; havayı kirletme, ÇED raporu almama, ÇED olumsuz raporu alma, arıtma ve bertaraf yükümlülüklerine uymama, bildirim ve bilgi verme yükümlülüğüne aykırı hareket etme, gürültü ve titreşime sebep olma, radyasyon yayma, toprağı kirletme, çevre yönetim birimi kurmama ve çevre görevlisi bulundurmama, atıkları mevzuata aykırı biçimde bırakma, suyu kirletme, tehlikeli kimyasallar ile ilgili mevzuata aykırı hareket etme ve herkese açık alanlarda çevreyi kirletme şeklinde sıralanabilir.

Bahsi geçen hallerden birinin gerçekleşmesi durumunda idare bu sebeplere dayanarak idari yaptırım kararı uygulayacaktır. Yaptırım kararının sebep unsuru, kanunda belirtilen hukuka aykırılık doğuran fiillerdir. Söz gelimi idare, ağaç dikimi yapan bir bireye, Çevre Kanunu' na göre toprağı kirlettiği gerekçesi ile idari yaptırım kararı alarak idari para cezası verirse, idari işlemin sebep unsuru hukuka aykırı olacak ve idare mahkemesince işlem iptal edilecektir.

Burada önem arz eden diğer bir husus ise, idari yaptırımın sebebi olan hukuka aykırı fiili gerçekleştirenin şüpheye mahal bırakmayacak biçimde tespit edilmiş olmasıdır. Başka bir anlatımla ihlal gerçekleştirildiği var sayımı yahut şüphesi ile bireye idari yaptırım kararı uygulanamayacaktır. İdare ihlali gerçekleştireni kesin bir kanaat ile ortaya koymalıdır. Aksi takdirde ceza hukukun en temel ilkelerinden olan

238 Gözbüyük, Tan, a.g.e, s. 478.

şüpheden sanık yararlanır ilkesi, idari yaptırım kararları bakımından da işlerlik kazanacaktır[239]. Örneğin çevre denetimi neticesinde çevreye karşı ihlal gerçekleştirildiği anlaşılmasına karşın ihlalin kimin tarafından yapıldığı tespit edilememiş ise sırf çevre ihlali gerçekleştirilen alana yakın olduğu gerekçesiyle şüphelenilip idari yaptırım uygulanan kişi yaptırımın iptali için dava açtığından, idarenin yaptırım uygularken kesin kanaatini ortaya koymaması nedeniyle şüpheden yararlanacak ve aleyhine tesis edilen idari yaptırım kararı iptal edilecektir.

Sebep unsuru bakımından idare mahkemesince iptal edilen idari yaptırım, aynı sebebe dayanılarak yeniden tesis edilemez. Ancak sebep unsuru nedeniyle iptal edilen idari işlemin bünyesindeki sakatlık giderildikten sonra doğru sebebe dayanılarak yeniden tesis edilebileceği ifade edilmektedir[240].

3.1.2.4. Konu Unsuru

İdari yaptırımın konusu ortaya çıkardığı sonuç, yani hukuki düzlemde oluşturduğu değişikliktir[241]. İdari bir işlem olan idari yaptırımlar belirli bir hukuki sonuç elde etmek için tesis edilir. İdari yaptırımlar neticesinde ortaya çıkacak sonuç kanun tarafından önceden belirlenmiştir. Bu durum idare hukukunun statü hukuku olmasının ve idarenin kanuniliğinin bir sonucudur[242].

İdare, idari yaptırım kararı alırken idari işlemin sebebi ve konusuna ilişkin kanununda öngörülen düzenlemelere uymak zorundadır. Söz gelimi idari para cezası gerektiren bir aykırılık tespit edildiği zaman, idari yaptırım olarak faaliyetin durdurulması kararı verilemez. Aksi halde idari yaptırım kararı konusu (idari para cezası verilmesi gerekirken faaliyetin durdurulması kararı verilmesi) sebebiyle hukuka aykırı bulunacak ve iptal edilecektir.

İdari yaptırımın sebep unsuru ile konu unsuru arasında uyumsuzluk var ise tesis edilen yaptırım kararı sebep veya konu unsuru açısından hukuka aykırı bulunur[243]. Çevre Kanunu'nda idari yaptırım uygulanacak ihlal halleri tek tek belirtilmiş olup

239 Oğurlu, a.g.e, s. 149.
240 Oğurlu, a.g.e, s. 151.
241 Gözübüyük, Tan, a.g.e, s. 496.
242 Akyılmaz, Sezginer, Kaya, a.g.e, s. 413.
243 Gözübüyük, Tan, a.g.e, s. 497.

(idari yaptırımın sebepleri), sonuçları da para cezası ve faaliyetin durdurulması (idari yaptırımın konusu) biçiminde düzenlenmiştir.

Örnek verecek olursak, Çevre Kanunu'nun 20. maddesi'nde idari nitelikteki cezalar düzenlenmiştir. Bunlardan biriside egzoz emisyon ölçümü yaptırmayan motorlu taşıt sahiplerine yöneliktir. Mezkur maddenin a) fıkrasına göre, emisyon ölçümü yaptırmayan motorlu araç sahibine idari para cezası verilmesi gerekmektedir. Ancak yapılan denetim sonrasında emisyon ölçümü yaptırmadığı tespit edilen araç sahibine, Çevre Kanunu'na muhalefetten dolayı aracına el konulması ve mülkiyetinin kamuya geçirilmesi konulu idari yaptırım kararı uygulanamayacaktır. Aksi takdirde uygulanan yaptırım kararı konu unsuru bakından hukuka aykırı olacaktır. Bu durumda açılacak iptal davasında da konu unsuru bakımından hukuka aykırı olduğundan idari yaptırım kararın iptaline karar verilecektir.

3.1.2.5. Amaç Unsuru

İdari yaptırımların amacı kamu yararıdır. Bu bağlamda idare donatıldığı üstün kamu gücünü, kamu yararını gerçekleştirmek için kullanmak zorundadır. İdari yaptırımların amaç unsuru geneldir ve değişmez[244].

İdari yaptırımlar amaç unsuru açısından yargısal anlamda denetlenirken, somut olay çerçevesinde kamu yararı ölçütünün gerçekleşip gerçekleşmediği irdelenmelidir. Zira amaç unsurunun hukuka uygunluğunun değerlendirilmesi yapılırken, kavramsal olarak kamu yararı tanımının genel tezahürünü ele almak somut olay gerçeğinde sağlıklı sonuçlar vermeyecektir.

Tesis edilen idari yaptırımın hangi amaçla yapıldığının araştırılması, kamu yararı amacının varlığını ya da yokluğunu ortaya çıkaracaktır. İdari yaptırım kararı alınırken kişisel hislerle, husumet saiki ile veya maddi çıkar amacı güdülerek işlem tesis edilmiş ise bu işlem amaç unsuru yönünden hukuka aykırı olacaktır. Çevre Kanunu'nda düzenlenen idari yaptırımların her biri ilk bakışta farklı özel konuları

244 Gözübüyük, Tan, a.g.e, s. 504.

hedefler mahiyette görünüyor olsa da; yaptırımların bütününde hedeflenen amacın kamu yararı olduğu şüphesizdir[245].

Yeri gelmiş iken kamu yararı amacı yönünden *bağlı yetki* kavramına da değinmek gerekecektir. *Bağlı yetki*, idarenin yalnızca kanunda öngörülen sebeplere dayanarak işlem yapmasıdır. Kanunda bazı durumlara önceden belirlenen bir takım sonuçlar bağlanmış ise idare takdir yetkisini kullanmadan bu sonuçları tesis etmek zorundadır. Bağlı yetki sebebiyle tesis edilen idari işlemler amaç unsuru yönünden denetlenemez. Bağlı yetkide idarenin takdir yetkisi yoktur.

Bu bilgiler ışığında, bağlı yetki sebebiyle tesis edilen idari işlemde amaç unsurunun hukuka aykırı olduğu ileri sürülemeyeceği söylenebilir. İşlem kamu yararı amacı dışında tesis edilmiş olsa dahi iptali söz konusu olmayacaktır. Zira işlemin konusu önceden kanun ile belirlendiğinden işlemi yapan merci bu kararı almak zorundadır[246].

Çevre Kanunu'nun 20. maddesinde idari nitelikteki cezalar düzenlenmiştir. Bunlar idari para cezaları ve faaliyetin durdurulmasıdır. Çevre Kanunu eksenindeki yaptırımların tümünün amacı, çevre ve öğelerini kirlenmeden ve/veya bozulmadan koruyarak, kamu yararı amacının gerçekleştirilmesidir. Zira sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşamak anayasal bir haktır.

Amaç unsuru kamu yararı olmayan idari yaptırımlar, hukuka aykırı olduklarından iptal edilecektir. Örneğin, Çevre Kanunu'nun 15. maddesine göre ÇED proje tanıtım dosyası hazırlanmadan başlatılan büyük bir inşaat projesi, mahallin en büyük mülki amiri marifeti ile süre verilmeksizin durdurulur. Uygulanan idari yaptırımın amacı kamu yararıdır. Zira ÇED, gerçekleştirilecek projelerin çevreye yapacağı olumlu ve olumsuz etkilerinin saptanması, olumsuz etkilerinin önlenmesi veya çevreye zarar vermeyecek ölçüde aza indirilebilmesi için gereken tedbirlerin, belirlenen coğrafi alan ile teknolojik imkânlarla tespit edilen alternatif alanların karşılaştırılıp değerlendirilmesini sağlayıp, aynı zamanda proje faaliyete geçirildiğinde izlenmesi ve denetlenmesinde yapılacak çalışmaları kapsamaktadır.

245 Geniş bilgi için bkz. Oğurlu, a.g.e, s. 163.
246 Gözübüyük, Tan, a.g.e, s. 516.

ÇED sürecinin varlığının yegâne amacı çevresel varlıkların korunması ve geliştirilmesi olduğundan, kamu yararı amacını taşıdığı tartışmasızdır. Söz konusu olayda, faaliyetin durdurulması konulu idari yaptırım kararı alınırken, kamu yararı amacından ziyade, projeyi üstlenen yüklenici firma ile yaşanan husumet etkili olmuş ise faaliyetin durdurulması konulu alınan idari yaptırım kararına karşı ilgilisi tarafından yaptırım kararını alan mahallin en büyük mülki amirinin bulunduğu yer idare mahkemesinde idari yaptırımın tebliğinden itibaren otuz gün içerisinde iptal davası açabilecektir.

Açılan iptal davasında idare mahkemesi, ilk inceleme sonrasında gereken şartların varlığını tespit ettikten sonra işin esasına geçecektir. Mahkeme uyuşmazlığın esasını incelerken idari işlemin unsurlarını tek tek ele alacaktır. Tesis edilen idari yaptırım işleminde diğer tüm unsurlar hukuka uygun olsa bile idari yaptırımın amaç unsurunun kamu yararı değil de husumet güdülen firmanın iş yapmasını ve hak ediş ödemesini almasını engellemek olduğu tespit edildiğinde, uygulanan durdurma idari yaptırım kararını amaç unsurunda bulunan hukuka aykırılık nedeniyle iptal edecektir.

Sonuç olarak Çevre Kanunu'nda düzenlenen idari yaptırımların amacı; çevrenin kirlenmesini, bozulmasını önlemek ve çevrenin gelişmesini sağlamaktır. Güdülen ana saik ise şüphesiz ki kamu yararıdır. Anayasa sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşamı hak olarak düzenlemiş; beraberinde hem devlete hem de vatandaşa çevrenin korunması bakımından ödevler yüklemiştir. İdare çevresel sorumluluklarını yerine getirirken kuşkusuz kurallar ve yasaklar getirmek suretiyle çevre kamu düzenini sağlamaya çalışacaktır. Bunu yaparken de başvuru araçlarından biri idari yaptırımlar olacaktır. Faaliyet amacı kamu yararı olan ve üstün kamusal yetkilerle donatılan idare işlem tesis ederken keyfi davranışlardan ve hukuka aykırılıklardan kaçınmak zorundadır.

İdari işlemlerin denetimi, yargı eliyle yapılmaktadır. Çevre Kanunu'nda düzenlenen idari yaptırımlara karşı otuz gün içerisinde idari yaptırım kararı veren merciin bulunduğu yer idare mahkemesinde menfaati ihlal edilen ilgili tarafından iptal davası açılabilir. İdare mahkemesi yargısal denetimi yaparken idarenin işleminin yerindeliğini değil, hukuka uygun olup olmadığını denetlemek zorundadır. Hukuki denetimde ise idari işlemin yukarıda bahsettiğimiz unsurları irdelenecektir. İdari işlemi meydana getiren unsurlardan herhangi birinde yahut bir kaçında hukuka aykırılık tespit edildiğinde, idari yaptırım kararının iptaline karar verilecektir. İdarenin

eylem ve işlemlerinde keyfiliğin ve hukuka aykırılığın önüne geçilmesinde yargısal denetimin önemi büyüktür. Yargı denetimi aynı zamanda hukuki güvenlik ilkesinin gerçekleştirilmesinde ve hukuk devleti olabilmekte önemli pay sahibidir.

3.1.2.6. Yargılama Usulü

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda düzenlenen yargılama usulü, yazılı yargılama usulüdür. Davaların tümü aynı usul izlenerek takip edilmekte ve sonuçlandırılmaktadır. Çevre Kanunu'na göre düzenlenecek idari yaptırım kararlarına karşı açılacak iptal davalarında da aynı usul uygulanır. Ancak bir kısım dava türlerinin mahiyetleri ve doğuracakları etki sebebiyle hızlı biçimde sonuçlandırılması gerekmektedir. Bu davalarda ki uyuşmazlıklar gecikme yaşanmaksızın karara bağlanmalıdır.

İYUK' ta sınırlı sayıda belirtilen bu davalarda *ivedi yargılama usulü* uygulanır. Burada yargılamanın hızlı biçimde sonuçlandırılması ile hukuki belirsizliğin doğmasının engellenmesi amaçlanmaktadır. Bu bakımdan 6545 sayılı kanun[247] ile İYUK' un 20. maddesinden sonra gelmek üzere, 20/A maddesi eklenmiştir. Anılan maddede ivedi yargılama usulünün uygulanacağı dava türleri sınırlı sayıda olacak biçimde sayılmıştır. İvedi yargılama usulü ile görülecek dava türleri; ihaleden yasaklama kararları hariç olmak üzere ihale işlemlerinden doğan davalar, acele kamulaştırma işlemlerinden doğan davalar, Özelleştirme Yüksek Kurulu kararlarından kaynaklanan davalar, 12/03/1982 tarihli ve 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu uyarınca yapılan satışlara ilişkin davalar, tahsis ve kiralama işlemleriyle ilgili davalar, **Çevre Kanunu uyarınca uygulanan idari yaptırım kararları hariç olmak üzere ÇED değerlendirmesi sonucu alınan kararlara yönelik açılan davalar** (vurgu bize aittir), Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun uyarınca alınan Cumhurbaşkanı kararlarından kaynaklanan davalar şeklindedir.

Anlaşılacağı üzere Çevre Kanunu'ndan kaynaklanan idari yaptırımlardan, idari para cezalarına karşı açılacak iptal davaları ivedi yargılama usulüne tabi değildir. İvedi yargılama usulünde görülecek davalar yalnızca ÇED değerlendirmesi neticesinde

247 RG.28.06.2014, S. 29044.

verilen ve Çevre Kanunu'nun 15. maddesinde düzenlenen faaliyetin durdurulmasına ilişkin alınan idari yaptırım kararlarıdır.

İvedi yargılama usulü, uygulanacak usul ve sürelerde farklı düzenlemeler getirmiştir. Buna göre; ivedi yargılama usulünde dava açma süresi otuz gündür. Üst makama başvuru usulü uygulanmaz (İYUK madde 11). Ayrıca mahkemesince yedi gün içinde ilk incelemenin yapılması gerekir. Savunma süresi kısaltılmıştır. Dava dilekçesinin tebliğinden itibaren davalı onbeş gün içinde cevap dilekçesini sunmak zorundadır. Bu süre bir kez olmak üzere en çok onbeş gün daha uzatılabilir. Davalının cevabını sunması ile veya cevap sunmak için verilen sürenin geçmesiyle dosya tamamlanmış olur. Son olarak, yürütmenin durdurulması taleplerine yönelik verilen kabul veya red kararına karşı itiraz yolu kapatılmıştır. Bu davalar dosyanın tamamlanmasından itibaren en fazla bir ay içinde karara bağlanır. Kararlara karşı tebliğden itibaren onbeş gün içinde temyiz yoluna başvurulabilir.

3.1.2.7. Müsadere Sorunu

Çalışma konumuz çerçevesinde *müsadere* sorunundan bahsetme gereği hâsıl olmuştur. *Müsadere* en kısa şekilde mülkiyetin devlete aktarılması şeklinde tanımlanabilir. Daha çok ceza hukuku alanında uygulanan müsadere kurumu, suçtan yahut suç eşyasından elde edilenlerin mülkiyetinin kamuya geçirilmesidir. Ancak suç işleyen kişinin tüm malvarlığının kamuya aktarılması anlamına gelen genel müsadere hukukumuzda yasaktır (AY madde 38).

Kabahatler Kanunun 18. maddesinde mülkiyetin kamuya geçirilmesi düzenlenmiştir. Düzenlemeye göre, kanunda açık bir hüküm olması halinde kabahatin konusunu oluşturan veya kabahat işlenmek suretiyle elde edilen eşyanın mülkiyeti kamuya geçirilebilir. Eşya hakkında mülkiyetin kamuya geçirilmesi kararının alınabilmesi için fail hakkında idari para cezası veya başka bir idari yaptırım kararı alınması şart değildir. Mülkiyetin kamuya geçirilmesi kararı ancak kesinleşmesi durumunda icra edilebilir.

Müsadere kararı uygulanırken, somut olay çerçevesinde ölçülülük ilkesine riayet etmek gerekir. Örneğin yasak olduğu halde av mevsimi dışında bir adet tavşan avlayan avcının kabahat eylemi görevlilerce tespit edildiğinde, ihlali gerçekleştiren kişi

hakkında idari yaptırım kararı olarak av sahasına gitmek için kullandığı arazi aracının müsaderesine karar verilemeyecektir. Zira gerçekleştirilen ihlal ile uygulanan yaptırım arasında denge olmalı ve ölçülülük ilkesine uyulmalıdır. Çevre Kanunu'nda ise mülkiyetin kamuya geçirilmesi biçiminde idari yaptırım düzenlemesi bulunmamaktadır.

Son tahlilde; çevre ve öğelerini korumak hem Devletin hem de vatandaşların ödevidir. Ancak çevrenin korunması için yapılacak işlemlerde en temel haklardan olan ve anayasal açıdan teminat altına alınan mülkiyet hakkı ihlal edilmemelidir. Çevreyi korumak için mülkiyet hakkını, mülkiyet hakkını korumak için de çevreyi ihmal ve de ihlal etmemek gerekir. İnsan hayatının olmazsa olmazlarından olan ve insan için büyük önem taşıyan çevre hakkı ile mülkiyet hakkı arasındaki dengeyi, somut olay adaleti gerçekleştirmek suretiyle ölçülülük ilkesi perspektifinde sağlamak, hukuk devletine yakışır çağdaş bir çözüm biçimi olacaktır.

SONUÇ

Günümüzde, insan etkisinin nesnesi haline dönüşen çevrenin asıl işlevi sonsuz ihtiyaçlara kaynaklık etmesidir. Ekonomik gelişmeler uğruna, devletlerin büyüme politikaları, teknolojik imkânlar ve sanayileşme hareketleri son yüzyılda çevrenin geriye dönülemez şekilde tahrip edilmesine sebep olmuştur. Çevre felaketleri artık sadece çevreyi değil, ondan kendisini soyutlayan, çevreyi egemenliği altına almaya çalışan ve çevrenin hâkimi olduğunun düşünen insanları da tehdit etmektedir.

Çevre hukuku, giderek artan çevresel sorunlara çare olarak ortaya konulan çözüm arayışlarından birisidir. Çevrenin korunması için atılan adımlar, çevre hukukunun hayata geçirilmesi için izlenen yöntemler ve çevre hakkı taleplerinin karşılanmasında esas gayenin, çevrenin korunmasından ziyade zaten yaşanan çevre sorunlarının sebebi olan tüketim hedefli sistematik yapının sürdürülmesi olduğu gerçeği ile yüzleşmek oldukça üzücüdür. Gelişmişlik uğruna tüketmeye odaklanan bu yaklaşım hem bugünün insanına hem de gelecek kuşaklara olduğu gibi çevreye de ihanettir. İnsan ile çevre arasındaki bu sıkı bağın, insanın sağlıklı yaşaması, gelişebilmesi ve neslini devam ettirebilmesi için dengeli biçimde korunması gerekmektedir. Bu denge ise sadece çevreyi korumakla sağlanabilir. Son yüzyılda dengenin insan eliyle bozulduğu, yaşanan çevresel sorunlar ile görülmektedir. Çevre ve insan arasındaki bozulan dengenin yeniden tesis edilmesinde yahut olumsuzluklarının en aza indirgenebilmesinde idari yaptırımların etkisi ve önemi gün geçtikçe artmaktadır.

Herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Bu doğrultuda çevre hakkı 1982 Anayasası'nda güvence altına alınmıştır. Çevrenin korunması devletin bir yükümlülüğü haline gelmiştir. Bu yükümlülüğe göre, çevreyi iyileştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirliliğini önlemek için birtakım önlemlerin alınması zorunludur. Devletin bu sorumluluğunu yerine getirmesinde başvurduğu araçlardan biri de idari yaptırımlardır. İdari yaptırımlar çevrenin korunması bakımından son derecede önemlidir. Zira çevre kirliliği oluşmadan idari yaptırımların uygulanabilmesi, yaptırım için kusur şartının aranmaması ve uygulama için bir mahkeme kararına ihtiyaç duyulmaması, idari yaptırımları hızlı ve etkin bir hale getirmektedir. Bu etkinlik, önleme ilkesinin amacına da hizmet etmektedir. Çevre için

asıl olan, kirlenme oluşmadan önleyici tedbirleri sağlayarak korumanın gerçekleştirilmesidir. İdari yaptırımların etkinliğinin sağlanması ve etkisinin arttırılması, idarenin çevre kolluk faaliyetlerini sıklıkla yapmasıyla mümkün olacaktır. Denetim yapılırken ihlal tespit edilmesi halinde, duraksamaya yer vermeden yeknesak biçimde yaptırım kararları alınıp uygulanmalıdır. Verilecek para cezaları ve tüzel kişiler veya işletmeler bakımından faaliyetin durdurulması cezası çevrenin korunmasında faydalı olacaktır.

İdari yaptırımlar tek taraflı biçimde sonuç doğuran idari işlemlerdir. Yaptırım kavramının temel işlevi cezalandırmak değildir. Yaptırım esasen bir düzen faaliyetidir. Çevre sorunlarının çözümünde idari yaptırımların yanı sıra, bireylerin katılım haklarını kullanmaları da fayda sağlamaktadır. İdari yaptırımların yargısal denetiminin bir diğer yansıması da katılımı sağlamasıdır. Yargısal denetim sayesinde, idarenin gerçekleştireceği eylem ve işlemler kamu yararı ekseninde denetimden geçerek kamu düzeni sağlanmış olacaktır. Bununla birlikte idarenin yaptırım tehdidi ile bireylere yönelik keyfi davranmasının da önüne geçilmektedir.

Çevre Kanunu'nda düzenlenen idari yaptırımların amacı; çevrenin kirlenmesini, bozulmasını önlemek ve çevrenin gelişmesini sağlamaktır. Güdülen ana saik ise şüphesiz ki kamu yararıdır. Çevre Kanunu'na göre uygulanan idari yaptırımlara karşı otuz gün içerisinde idari yaptırım kararı veren merciin bulunduğu yer idare mahkemesinde menfaati ihlal edilen ilgili tarafından iptal davası açılabilir. İdare mahkemesi yargısal denetimi yaparken idarenin işleminin yerindeliğini değil hukuka uygun olup olmadığını denetlemek zorundadır. Hukuki denetimde ilk incelemeden sonra idari işlemin; yetki, şekil, sebep, konu ve amaç unsurları denetlenerek, idari işlemi meydana getiren unsurlardan herhangi birinde yahut bir kaçında hukuka aykırılık tespit edildiğinde, idari yaptırım kararının iptaline karar verilecektir. İdarenin eylem ve işlemlerinde keyfiliğin ve hukuka aykırılığın önüne geçilmesinde yargısal denetimin önemi büyüktür. Yargı denetimi aynı zamanda hukuki güvenlik ilkesinin gerçekleştirilmesinde ve hukuk devleti olabilmekte önemli pay sahibidir.

Çevrenin korunması üstün kamu yararı olarak nitelendirilmelidir. Bu bağlamda, büyük çevresel etkilere neden olacak eylem ve işlemlere yönelik doğabilecek çevre davalarının ve çevresel sorunların hızlı ve etkin biçimde çözümlenmesi için "Çevre Mahkemeleri"nin kurulması gerekmektedir. Çevre uyuşmazlıklarında ihtisaslaşma

anlamında, atılacak adımlar çevre ve çevrenin korunması için son derece önemli ve faydalı olacaktır. Ayrıca bu mahkemelerin yargılama usulüne yönelik kanun çalışması yapılması ve "Çevre Yargılama Usulü Kanunu" hazırlanması usul tartışmaları yaşanmasının önüne geçerek mahkemelerin uzmanlaşmalarına, daha hızlı ve etkin yargılama yaparak uyuşmazlıkların çözümünde süratle sonuca ulaşmalarına katkı sağlayacaktır. Böylece adli ve idari yargı kollarında görülmekte olan çevre hukukuna yönelik davalarda görev uyuşmazlıklarının önüne geçilecektir.

Devletin, çevreyi koruyucu ve geliştirici önlemleri alması tek başına yeterli değildir. Toplumu oluşturan tüm bireylerde çevre bilincinin oluşturulabilmesi bu noktada atılacak en önemli adımdır. Nitekim sağlıklı bir toplum ancak sağlıklı bir çevre ortamında oluşturulabilir. Çevre ve önemi ilk eğitimden itibaren bireylere aşılanmalıdır. Bu bağlamda, eğitsel faaliyetlerin arttırılması, çevre temalı müfredatların oluşturulması çevre bilincinin yerleşmesinde faydalı olacaktır. Çevrenin korunması elbette ki sadece kurallar koyarak, yaptırımlar uygulayarak ve yasaklar getirilerek sağlanmamakta, bunun ötesinde toplumsal farkındalığın oluşturulması ve çevre politikalarının geliştirilmesi bakımından siyasal bilincin kazandırılmasından da geçmektedir.

Unutulmamalıdır ki insan çevrenin sahibi değil, bir parçasıdır. Çevre üzerindeki insan tahakkümü bugün için gelişmeye, ekonomik büyümeye faydalı olarak gözükse de, gelecek için aynı şeyi söylemek ne yazık ki mümkün olmayacaktır. Çünkü insan yaşamak, gelişmek ve neslini devam ettirebilmek için sağlıklı ve dengeli bir çevreye muhtaçtır.

KAYNAKÇA

Akıncı, Müslüm (1996). Oluşum ve Yapılanma Sürecinde Türk Çevre Hukuku. Kocaeli: Kocaeli Kitap Kulübü Yayınevi.

Akyılmaz, Bahtiyar (2000). İdari İşlemin Yapılış Usulü. Ankara: Yetkin Yayınevi.

Akyılmaz, Bahtiyar, Murat Sezginer, Cemil Kaya (2013). Türk İdare Hukuku. Ankara: Seçkin Yayınevi.

Alıca, Süheyla Suzan (2005). İdari Yargı Kararları Çerçevesinde 2872 Sayılı Çevre Kanunu ve İlgili Yönetmeliklerin Uygulanmasından Doğan Uyuşmazlıklar, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Alıca, Süheyla Suzan (2011). "Çevresel Etki Değerlendirmesinin Yargı Kararları Çerçevesinde İrdelenmesi." Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, cilt 15, sayı 3: 98.

Alıca, Süheyla Suzan (2011). Kent Çevre Hukuk. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Aybay, Aydın, Rona Aybay (2007). Hukuka Giriş. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Bozkurt, Enver (2007). Hukukun Temel Kavramları. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.

Can, Halil, Semih Güner (2006). Hukukun Temel Kavramları. Ankara: Arıkan Basım Dağıtım.

Cansel, Erol, Çağlar Özel (2006). Hukuk Başlangıcı – Hukukun Temel Kavram ve Kurumları. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Çağa, Tahir (1991). "Özel Hüküm Genel Hükmü Daima Bertaraf Eder mi?" Türkiye Barolar Birliği Dergisi, sayı 3: 371.

Çakırca, Seda İ. (2012). "Çevreyi Kirletenin Hukuki Sorumluluğu." İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, sayı 47: 59-94.

Çetindağ, A. Funda (2004). Türk Anayasal Sisteminde Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlanması Bağlamında Kamu Düzeni. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2011) "Çevre Değerlendirme Raporu". Ankara: Altan Matbaacılık.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2016)."Çevre Değerlendirme Raporu". Ankara: Sar Matbaa Yayıncılık.

Demirbugan, Alper (2014). "Madencilik Faaliyetlerinin Çevresel Etkilerini Değerlendirme Yöntemleri." Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, cilt 4, sayı 2: 287-300.

Duman, Bahattin (2002). Çevre Hukuku Temel Kavramlar, Çevre Hakkı-Mevzuat. Adapazarı: Seçkin Yayıncılık.

Duran, Lütfi (1982). İdare Hukuku Ders Notları. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Eldelekli, Buğrahan (2010). Çevre Hukuku Bakımından Çevre Hakkı. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Erden Kuntalp (1999). Medeni Hukuk Açısından Çevre Kanunu'na Bakış, Çevre Kanunu Uygulaması. Ankara: TÇSV yayını.

Erdinç, Burcu (2012). "İdari Yaptırımların Kavramsal Çerçevesi ve Cezai Yaptırımlarla Karşılaştırılması." Ankara Barosu Dergisi, sayı 2: 260.

Erişgin, Nuri (2005). Çevre Kirletenin Hukuksal Sorumluluğunda İlliyet Bağı. Ankara: İmaj Yayıncılık.

Erol, Atanur (2009). İdari Yaptırımların Hukuki Nitelikleri ve İdari Yaptırım Kararlarına Karşı Yargısal Başvuru Yolları. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

Ertan, Birol, Kıvılcım Akkoyunlu Ertan (2005). "Çevre Hukukunda Sorumluluk." Amme İdare Dergisi, cilt 38, sayı 8: 10.

Ertaş, Şeref (1997). Çevre Hukuku. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

Ertaş, Şeref (2012). Çevre Hukuku ve Hayvan Hakları Hukuku. İzmir: Seçkin Yayıncılık.

Esener, Turhan (2004). Hukuk Başlangıcı Genel Hukuk Bilgisi. İstanbul: Alkım Yayınevi.

Göksel, Neslihan (2004). Çevre Kanunu'na Göre Çevreyi Kirletenlerin Hukuki Sorumluluğu. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Gözler, Kemal (2009). İdare Hukuku. Bursa: Ekin Kitabevi.

Gözübüyük, A. Şeref, Turgut Tan (2013). İdare Hukuku. Ankara: Turhan Kitabevi.

Günday, Metin (2011). İdare Hukuku. Ankara: İmaj Yayınevi.

Güneş, Ahmet M.(2010). "Aarhus Sözleşmesi Üzerine Bir İnceleme", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, cilt XIV, S. 1, s. 299-301.

Güneş, Yusuf, Aynur Aydın Coşkun (2004). Çevre Hukuku. İstanbul: Kazancı Hukuk Yayınları.

Güriz, Adnan (2006). Hukuk Başlangıcı. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Gürseler, İ. Güneş (2008). "İnsan Hakları, Çevre, Anayasa." Türkiye Barolar Birliği Dergisi, sayı 75: 199.

Gürseller, Güneş (1992). Dikkat Dünya Tektir. Ankara: Ümit Yayıncılık.

Hafızoğulları, Zeki, Muharrem Özen (2012). Türk Ceza Hukuku Özel Hükümleri Topluma Karşı Suçlar. Ankara: Usa Yayıncılık.

Hamamcı, Can (1983). "Çevre ve Hukuk", Prof. Fehmi Yavuz'a Armağan. Ankara: Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Işık, Neşe, Mustafa Dündar (2014). 2872 Sayılı Çevre Kanunu Uyarınca Kesilen İdari Para Cezaları. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Kaboğlu, İbrahim (1992). Cep Üniversitesi/Çevre Hakkı. İstanbul: İletişim Yayınları.

Kaboğlu, İbrahim (1996). Çevre Hakkı. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları

Katoğlu, Tuğrul (2006). "Çevre ve Ceza Hukuku Yeni Türk Ceza Kanunu ve Çevreye Karşı Suçlar." Çevre Hukuku Sempozyumu. Ankara: Türkiye Adalet Akademisi Yayınları.

Keleş, Ruşen (1992). "Çevre ve Siyaset", insan çevre toplum. Ankara: İmge Kitabevi.

Keleş, Ruşen, Birol Ertan (2002). Çevre Hukukuna Giriş. Ankara: İmge Kitabevi.

Kurt, Hayrettin (2014). "İdari Yaptırımlara Karşı Güvenceler." Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, cilt 18: 162.

Kuzu, Burhan (1997). Sağlıklı ve Dengeli Bir Çevrede Yaşama Hakkı- Çevreye Bir Kamu Hukuku Yaklaşımı. İstanbul: Filiz Kitabevi.

Mahmutoğlu, Fatih Selami (1995). Kabahatleri Suç Olmaktan Çıkarma Eğilimi ve Düzene Aykırılıklar Hukukunda (İdari Ceza Hukukunda) Yaptırım Rejimi. İstanbul: Kazancı Yayınevi.

Memiş, Emin (2006). Çevre ve Çevre İdare Hukuku. İstanbul: Filiz Kitabevi

Memiş, Emin (2015). Çevre ve Çevre İdare Hukuku (Teori ve Pratik). İstanbul: Filiz Kitabevi

Mengi, Ayşegül, Ruşen Keleş (2003). İmar Hukukuna Giriş. Ankara: İmge Kitabevi.

Oğurlu, Yücel (2001). "AİHM Kararları ve Türk İdare Hukukunda Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlandırılması Bir Yargısal Denetim Ölçütü Olarak Ölçülülük İlkesi". İzmir: Turhan Tufan Yüce'ye Armağan.

Oğurlu, Yücel (2001). İdari Yaptırımlar Karşısında Yargısal Korunma, İdari Ceza Hukuku ve İdari Cezalara Karşı Başvuru Yolları. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Oğurlu, Yücel (2003). " Ceza Mahkemesinin Kararının Disiplin Cezalarına Etkisi ve Sorunu 'Ne Bis İn İdem' Kuralı". Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. Ankara. s. 101-125.

Özcan, Onur (2007). Çevre Suçlarında Şirketlerin Cezai Sorumluluğu. Yüksek

Lisans Tezi, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Öğütçü, Muhlis (2000) Çevre Kolluk İşlemleri. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Özay, İl Han (2009). "İdari Yaptırımlar". İstanbul: İÜHF Yayınları,

Özay, İl Han (1985). İdari Yaptırımlar. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Özbudun, Ergun (2008). Türk Anayasa Hukuku. Ankara: Yetkin Yayınları.

Özdek, Yasemin (1993). Çevre Hakkı. Ankara: TODAİE.

Özdek, Yasemin (1993). İnsan Hakkı Olarak Çevre Hakkı. Ankara: TODAİE.

Özgenç, İzzet (2006). Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Özkan, Ahmet F. (2009). "Ekonomik Kamu Düzeni ve Ekonomik Kolluk Faaliyeti." Ankara Barosu Dergisi, sayı 4: 75-94.

Özlüer, Ilgın Özkaya (2008). İdari Yaptırım Kuramı Açısından Çevre Kanunu'nda İdari Cezalar. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Özlüer, Ilgın Özkaya (2015). "İdari Yaptırımların Özellikleri ve Çevre Kanunu". Ankara Barosu Dergisi, 1: 123-186.

Öztoprak, Sezin (2018). "Çevre Hukukunda İdari Yaptırımlar." Konya Ticaret Odası Karatay Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, cilt 3, sayı 1: 42-75.

Parlar, Ali, Muzaffer Hatipoğlu (2010). Cezai ve Hukuki Sorumluluk Boyutlarıyla Çevre Hukuku. Ankara: Adalet Yayınevi.

Sancakdar, Oğuz (2007) "İdari Cezaların Yaptırımlar Teorisindeki Yeri ve Türk Hukukundaki Yeri ve Türk Hukukundaki Anayasal Temelleri", Ceza Hukuku Sempozyumu, İstanbul Kültür Üniversitesi, sempozyumun da sunulan tebliğ metni, 2007, s. 2.

Sav, Özden (1999). "Uluslararası Hukukta Çevreyle İlgili Konularda Halkın Bilgiye Erişimi ve Karar Almaya Katılımı, Çevre Kanunu'nu Uygulaması". Ankara: TÇSV Yayınları.

Saygılı, Abdurrahman (2007). Çevre Hukuku Açısından Çevresel Etki Değerlendirmesi. Ankara: İmaj Yayınevi.

Sevük, Handan Yokuş (2017). Çevre Hukuku. Ankara: Adalet Yayınevi.

Şen, Ersan (1994). "Çevrenin Korunmasında Uluslararası Örgütlenme." İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Dergisi, sayı 9: 67.

Şen, Ersan (1994). Çevre Ceza Hukuku. İstanbul: Kazancı Hukuk Yayınları.

Şen, Ersan (1995). "Çevrenin Korunmasında Türkiye'deki Örgütlenme ve Bu Örgütlerin Görevleri ile Yetkileri." İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Dergisi, sayı 10: 69.

Taşdelen, Aziz (2006). "Mali Sonuçlu Bir İdari Yaptırım Örneği: Kamu Harcama İhalesine Katılmaktan Yasaklanma." Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, cilt 55, sayı 1: 303.

Topçuoğlu, Metin (1998). Çevre Hakkı ve Yargı, Özel Teşebbüs Hürriyeti Açısından Çevre Hakkı ve Yargısal Koruma. Ankara: TÇSV yayını.

Toroslu, Haluk (2007). Ceza Müeyyidesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Turgut, Nükhet (1995). "Kirleten Öder İlkesi ve Çevre Hukuku." Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, cilt 44, sayı 1-4: 623-626.

Turgut, Nükhet (2001). Çevre Hukuku. Ankara: Savaş Yayınevi

Turgut, Nükhet (2006). "Çevre Hukukunun Temel Kavram ve İlkeleri." Çevre Hukuku Sempozyumu. Ankara: Türkiye Adalet Akademisi Yayınları.

Turgut, Nükhet Yılmaz (2010). "Çevre Hakkı – Kurumsal ve Ampirik Çevre, İlgili Temel Kavram ve İlkeler: Yargının Rolü." Danıştay ve İdari Yargı Günü 142. Yıl Sempozyumu. Ankara: https://www.danıstay.gov.tr.

Turgut, Nükhet Yılmaz (2017). Çevre Politikası ve Hukuku. Ankara: İmaj Yayınevi.

Ulusoy, Ali (2008). "Erkler Ayrılığı ve Yürütme – Yargı İlişkileri Bağlamında Kabahatler Kanununun Değerlendirilmesi". Danıştay ve İdari Yargı Günü 140. Yıl Sempozyumu.

Ural, Engin (1981). Anayasalar ve Çevre, Çevre Hukuku Araştırmaları. Ankara: TÇSV yayını.

Üçışık, Güzin, Fehim Üçışık (2013). Çevre Hukuku. İstanbul: Ötüken.

Yayla, Yıldızhan (2009). İdare Hukuku. İstanbul: Beta Basım Dağıtım.

Yıldırım, Ramazan (2014). Türk İdari Rejim Dersleri. Konya: Mimoza Yayınevi.

Yıldız, Ali Kemal (2004). "İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu TCK 182", Prof. Dr. Ender Kuntalp'e Armağan, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 2, s. 294.

Yılmaz, Sacit (2013). Çevre Suçları. Ankara: Adalet Yayınevi.

Yılmaz, Zekeriya (2004). Notlu Gerekçeli Açıklamalı Yeni Türk Ceza Kanunu. Ankara: Seçkin Yayınları.

http://www.anayasa.gov.tr/icsayfalar/kararlar/kbb.html/ (e.t.:01.02.2019)

http://www.ankarabarosu.org.tr/e-yayin/dergi/ankara-barosu-dergisi.html/ (e.t:02.02.2019)

http://cankattaskin.av.tr/?p=722 (e.t. 27.06.2019)

http://www.turkhukuksitesi.com/showthread.php?t=3412/(e.t:23.01.2019)

https://jurix.com.tr/ (e.t:12.01.2019)

https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/ (e.t:22.01.2019)

https://www.danıstay.gov.tr/ (e.t:08.02.2019)

https://ulakbim.tubitak.gov.tr/ (e.t:12.02.2019)

http://legalbank.net/belge/ (e.t:18.02.2019)

https://www.tbmm.gov.tr/kanunlarvekararlar.htm/ (e.t:20.02.2019)

http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/arama/ (e.t:01.03.2019)

http://dergipark.gov.tr/ihm/ (e.t:11.03.2019)

http://www.resmigazete.gov.tr/ (e.t:15.03.2019)

https://csb.gov.tr/(e.t:20.03.2019)
https://www.istanbulbarosu.org.tr/Yayinlar.aspx/ (e.t:27.04.2019)
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts/ (e.t:16.05.2019)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Abdullah Edip Bulut

Doğum Yeri ve Tarihi: Kayseri, 1982

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi: Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Yabancı Dil: İngilizce

Mesleki Bilgiler

Adli Yargı Hâkimliği 2013- …

Tapu ve Kadastro Uzman Yardımcılığı

Serbest Avukatlık